

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

Mea Ahlstedt

Tilintarkastajan rooli ja vastuun rajat rahanpesuriskien tunnistamisessa

Laskentatoimen akateeminen yksikkö
Laskentatoimen ja tilintarkastuksen pro gradu -tutkielma
Laskentatoimen ja tilintarkastuksen maisteriohjelma

Vaasa 2026

VAASAN YLIOPISTO
Laskentatoimen akateeminen yksikkö

Tekijä:	Mea Ahlstedt
Tutkielman nimi:	Tilintarkastajan rooli ja vastuun rajat rahanpesuriskien tunnistamisessa
Tutkinto:	Kauppätieteiden maisteri
Koulutusohjelma:	Laskentatoimen ja tilintarkastuksen maisteriohjelma
Opintosuunta:	Laskentatoimi ja tilintarkastus
Työn ohjaaja:	Annukka Jokipii
Valmistumisvuosi:	2026
Sivumäärä:	101

TIIVISTELMÄ:

Tässä tutkielmassa tarkastellaan tilintarkastajien käsityksiä tilintarkastajan roolista ja vastuun rajoista rahanpesuriskien tunnistamisessa. Tutkimuksen tavoitteena on tutkia, miten tilintarkastajat hahmottavat vastuunsa rahanpesuriskien tunnistamiseen liittyvissä tilanteissa sekä eroavatko käsitykset esimerkiksi työkokemuksen, organisaatiotyypin, tehtävätason tai rahanpesuun liittyvien havaintojen perusteella.

Tutkimus toteutettiin kvantitatiivisena kyselytutkimuksena. Empiirinen aineisto kerättiin sähköisellä kyselylomakkeella keväällä 2026 Suomessa toimivilta tilintarkastajilta. Lopullinen tutkimusaineisto koostui 100 vastauksesta. Kysely sisälsi Likert-asteikollisia väittämiä tilintarkastajan roolista, vastuusta ja rahanpesuriskien tunnistamisesta sekä vastaajien taustatietoja kartoittavia kysymyksiä. Aineiston analysoinnissa hyödynnettiin epäparametrisia tilastollisia menetelmiä, kuten Mann–Whitney U -testiä ja Kruskal–Wallis-testiä.

Tutkimuksen tulosten perusteella tilintarkastajien käsitykset heidän roolistaan ja vastuustaan rahanpesuriskien tunnistamisessa olivat varsin yhtenäisiä eri vastaajaryhmien välillä. Tilastollisesti merkitseviä eroja ei havaittu tehtävätason, työkokemuksen, organisaatiotyypin tai rahanpesuun liittyvien havaintojen perusteella muodostettujen ryhmien välillä. Tulokset viittaavat siihen, että tilintarkastajat näkevät rahanpesuriskien tunnistamisen osana normaalia riskiperusteista tilintarkastusta ja ammatillista harkintaa.

Tulosten perusteella tilintarkastajat tiedostavat myös oman vastuunsa rajallisuuden rahanpesuriskien tunnistamisessa. Vaikka rahanpesuun viittaavien ilmiöiden tunnistamista pidettiin tärkeänä osana tilintarkastustyötä, tilintarkastuksen ei nähty takaavan kaikkien rahanpesuun liittyvien väärinkäytösten havaitsemista. Avoimissa vastauksissa korostuivat erityisesti käytännön haasteet rahanpesuriskien tunnistamisessa, ammatillisen skeptisyyden merkitys sekä asiakkaan tuntemiseen liittyvät velvollisuudet.

Tutkimuksen tulokset tukevat aiempaa tutkimusta, jonka mukaan tilintarkastajan vastuu rahanpesuriskien tunnistamisessa perustuu riskiperusteiseen tilintarkastukseen, ammatilliseen harkintaan ja kohtuullisen varmuuden periaatteeseen. Tutkimus tuottaa ajankohtaista tietoa siitä, miten tilintarkastajat hahmottavat oman roolinsa ja vastuun rajat osana rahanpesun ehkäisemiseen liittyvää kokonaisuutta.

AVAINSANAT: tilintarkastus, rahanpesu, tilintarkastajan vastuu, riskien tunnistaminen, riskiperusteinen tilintarkastus, ammatillinen harkinta, väärinkäytökset

Sisällys

1	Johdanto	7
1.1	Tutkielman tavoitteet	8
1.2	Tutkielman rakenne	9
2	Tilintarkastus ja ammatillinen vastuu	11
2.1	Tilintarkastuksen tehtävä ja tavoitteet	12
2.2	Tilintarkastajan ammatillinen vastuu	17
2.3	Ammatillinen harkinta ja riskiperusteinen tilintarkastus	20
3	Rahanpesu ja rahanpesuriskit tilintarkastuksen näkökulmasta	24
3.1	Rahanpesu ilmiönä yritystoiminnassa	25
3.2	Rahanpesu riskit osana riskiperusteista lähestymistapaa	29
3.3	Tilintarkastajan rooli rahanpesuriskien tunnistamisessa	31
4	Aiempi tutkimus ja tutkimusasetelman lähtökohdat	35
4.1	Aiemmat tutkimukset	36
4.1.1	Odotuskuilu ja käsitykset tilintarkastajan vastuusta	37
4.1.2	Tilintarkastajan vastuu väärinkäytösten havaitsemisessa	40
4.1.3	Ammatillinen skeptisyys ja tilintarkastajan harkinta	43
4.1.4	Rahanpesuriskit ja tilintarkastajan rooli niiden tunnistamisessa	46
4.2	Tutkimusaukko ja tutkimusasetelman lähtökohdat	54
4.3	Tutkimushypoteesit	55
5	Tutkimusmenetelmä ja aineisto	58
5.1	Tutkimusmenetelmä	58
5.2	Aineisto	59
5.3	Muuttujat ja analyysimenetelmät	61
5.4	Validiteetti ja reliabiliteetti	63
6	Tutkimustulokset	66
6.1	Vastaajien taustatiedot	67
6.2	Hypoteesien testaus	73
6.2.1	H1 Roolikäsitykset tehtävätason mukaan	74

6.2.2	H2 Vastuukäsitykset työkokemuksen mukaan	76
6.2.3	H3 Tunnistamiskäsitykset organisaatiotyyppin mukaan	79
6.2.4	H4 Tunnistamiskäsitykset rahanpesuhavaintojen mukaan	81
7	Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset	84
7.1	Tulosten tulkinta suhteessa teoriaan ja aiempaan tutkimukseen	84
7.2	Tilintarkastajan rooli ja vastuun rajat rahanpesuriskien tunnistamisessa	86
7.3	Tutkimuksen rajoitukset ja jatkokysymysaiheet	88
7.4	Yhteenveto	90
	Lähteet	92
	Liitteet	96
	Liite 1. Ilmoitus tekoälyavusteisten teknologioiden käytöstä kirjoitusprosessissa	96
	Liite 2. Saatekirje	97
	Liite 3. Kyselylomake Webropol -alustalta	98

Kuviot

Kuvio 1. Odotuskuilu tilintarkastuksessa (Humphrey ym., 1993; Porter, 1993).....	12
Kuvio 2. Tilintarkastuksen keskeiset tavoitteet ja tehtävät (ISA 200; Tilintarkastuslaki 1141/2015).	16
Kuvio 3. Tilintarkastajan roolia koskevien käsitysten jakauma tehtävätason mukaan ...	76
Kuvio 4. Tilintarkastajan vastuuta koskevien käsitysten jakauma työkokemuksen mukaan	78
Kuvio 5. Rahanpesuriskien tunnistamista koskevien käsitysten jakauma organisaatiotyyppin mukaan	80
Kuvio 6. Rahanpesuriskien tunnistamista koskevien käsitysten jakauma rahanpesuhavaintojen mukaan	83

Taulukot

Taulukko 1. Kyselytutkimuksen kysymykset	60
Taulukko 2. Summamuuttujien reliabiliteetti	65
Taulukko 3. Vastaajien työkokemus tilintarkastusalalla.....	67
Taulukko 4. Vastaajien nykyinen rooli tilintarkastuksessa	68
Taulukko 5. Vastaajien auktorisointi	69
Taulukko 6. Vastaajien organisaatiotyyppi.....	70
Taulukko 7. Vastaajien havainnot rahanpesuun viittaavista liiketoimista	71
Taulukko 8. Aineiston normaalijakautuneisuus.....	72
Taulukko 9. Summamuuttujien normaalijakautuneisuus.....	72
Taulukko 10. Tilintarkastajan roolia koskevien käsitysten jakauma tehtävätason mukaan	75
Taulukko 11. Tilintarkastajan vastuuta koskevien käsitysten erot työkokemuksen mukaan	77
Taulukko 12. Tilintarkastajan rahanpesuriskien tunnistamista koskevien käsitysten erot organisaatiotyyppin mukaan	79
Taulukko 13. Rahanpesuriskien tunnistamista koskevien käsitysten erot rahanpesuhavaintojen mukaan	82

Lyhenteet

AML – Anti-Money Laundering (rahanpesun estäminen)

AML/CFT – Anti-Money Laundering and Countering the Financing of Terrorism

CFT – Countering the Financing of Terrorism (terrorismin rahoittamisen torjunta)

EBA – European Banking Authority

EU SOCTA – European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment

FATF – Financial Action Task Force

FIU – Financial Intelligence Unit (rahanpesun selvittelykeskus)

IAASB – International Auditing and Assurance Standards Board

IESBA – International Ethics Standards Board for Accountants

ISA – International Standards on Auditing

KYC – Know Your Customer (asiakkaan tunteminen)

TBML – Trade-Based Money Laundering

1 Johdanto

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen on viime vuosina noussut keskeiseksi osaksi taloudellista sääntelyä ja yritystoiminnan valvontaa. Kansainväliset rahanpesutapaukset sekä finanssisektoriin kohdistuneet valvontatoimet ovat lisänneet huomiota siihen, miten taloudellisia toimijoita valvotaan ja millaisia vastuita eri toimijoille asetetaan rahanpesuriskien tunnistamisessa (Levi & Reuter, 2006). Samalla sääntely- ja valvontaympäristö on monimutkaistunut, ja rahanpesuriskien torjunta kytkeytyy yhä useammin osaksi yritysten sisäistä valvontaa, riskienhallintaa ja raportointia. Tässä tutkielmassa rahanpesulla tarkoitetaan toimintaa, jossa rikollisella toiminnalla hankittujen varojen alkuperä pyritään häivyttämään siten, että varat näyttäytyvät laillisesta toiminnasta peräisin olevina. Kansainvälisissä viranomaisarvioissa rahanpesu nähdään prosessiluonteisena ja jatkuvasti muuntautuvana ilmiönä, joka hyödyntää talousjärjestelmän rakenteita ja laillista liiketoimintaa varojen alkuperän peittämiseksi (FATF, 2013).

Tilintarkastuksella on perinteisesti keskeinen rooli yritystoiminnan luotettavuuden ja taloudellisen informaation oikeellisuuden varmentamisessa. Tilintarkastajilta odotetaan ammattitaitoista harkintaa, riippumattomuutta ja kykyä tunnistaa olennaisia riskejä, jotka voivat vaikuttaa tilinpäätöksen oikeellisuuteen. Näihin odotuksiin liittyy kuitenkin myös jännite, tilintarkastuksen tarkoituksena on tuottaa kohtuullinen varmuus, ei taata kaikkien väärinkäytösten tai lainvastaisten toimien havaitsemista (IAASB, 2020). Tästä huolimatta tilintarkastajien roolia arvioidaan usein laajemmasta näkökulmasta, erityisesti tilanteissa, joissa yritystoimintaan liittyy vakavia väärinkäytöksiä tai rahanpesuepäilyjä.

Rahanpesuriskit muodostavat tilintarkastuksen näkökulmasta erityisen haastavan osa-alueen. Ne eivät aina ilmene suorina taloudellisina väärinkäytöksinä tai selkeinä tilinpäätösvirheinä, vaan voivat liittyä monimutkaisiin transaktioihin, liiketoimintarakenteisiin tai epätyypillisiin rahavirtoihin (Unger & den Hertog, 2012). Tällöin rajanveto tilintarkastajan vastuun, yritysjohdon vastuun ja muiden

valvontatoimijoiden roolien välillä voi jäädä epäselväksi. Rahanpesuriskien tunnistamiseen liittyvä ongelmallisuus kytkeytyykin olennaisesti kysymykseen siitä, mitä tilintarkastajalta voidaan kohtuudella odottaa ja missä kulkevat hänen ammatillisen vastuunsa rajat.

Aiemmissa tutkimuksissa tilintarkastajan vastuuta on tarkasteltu erityisesti taloudellisten väärinkäytösten ja petosten havaitsemisen näkökulmasta. Tutkimuksissa on käsitelty muun muassa tilintarkastajan roolia petosriskien arvioinnissa, ammatillisen skeptisyyden merkitystä sekä tilintarkastuksen luontaisia rajoitteita väärinkäytösten havaitsemisessa (Hogan ja muut, 2008; Nelson, 2009; Hurtt ja muut, 2013). Näissä tutkimuksissa on tuotu esiin niin sanottu odotuskuilu, eli ero tilintarkastajien todellisen tehtävän ja sidosryhmien heihin kohdistamien odotusten välillä (Humphrey ja muut, 1993; Porter, 1993). Tilintarkastajien omaa kokemusta vastuustaan väärinkäytösten havaitsemisessa on tarkasteltu myös kvantitatiivisin kyselymenetelmin (DeZoort & Harrison, 2018; Al-Dhubaibi, 2020; Jylhä, 2022). Rahanpesuriskit ovat kuitenkin jääneet aiemmassa kirjallisuudessa usein sivurooliin, vaikka ne ovat yhä merkittävämpi osa yritystoiminnan kokonaisriskejä (Unger & den Hertog, 2012; Compin, 2008; Simonova, 2011).

Tutkielma sijoittuu tilintarkastuksen, ammatillisen vastuun sekä rahanpesuriskien hallinnan välisten rajapintojen tarkasteluun. Tutkielman tavoitteena on syventää ymmärrystä tilintarkastajan vastuuroolista tilanteessa, jossa sääntely, ammatilliset standardit ja yhteiskunnalliset odotukset kohtaavat. Samalla tutkimus pyrkii tuomaan esiin niitä rajoitteita ja tulkinnanvaraisuuksia, jotka vaikuttavat rahanpesuriskien tunnistamiseen tilintarkastuksen kontekstissa.

1.1 Tutkielman tavoitteet

Tämä tutkielma tarkastelee tilintarkastajan roolia ja vastuun rajoja rahanpesuriskien tunnistamisessa tilintarkastajien omien näkemysten perusteella. Tutkielma tutkii, miten tilintarkastajat hahmottavat ammatillisen vastuunsa rahanpesuriskien yhteydessä sekä

millaisina vastuun rajat koetaan käytännön tilintarkastustyössä. Tarkastelun kohteena ei ole tilintarkastajan oikeudellinen vastuu, vaan vastuun koettu laajuus ja siihen liittyvät tulkinnat ammatillisesta näkökulmasta.

Tutkielma toteutetaan kvantitatiivisena kyselytutkimuksena, jossa tilintarkastajien käsityksiä ammatillisesta vastuusta mitataan Likert-asteikollisten väittämien avulla. Aineistoa analysoidaan ryhmävertailun keinoin, jotta voidaan tarkastella, millaisena tilintarkastajat kokevat vastuunsa rahanpesuriskien tunnistamisessa osana tilintarkastustyötä ja esiintyykö näissä käsityksissä eroja eri vastaajaryhmien välillä.

Tutkielman tulokset ovat merkityksellisiä erityisesti tilintarkastajille, mutta myös sääntely- ja valvontaviranomaisille sekä muille sidosryhmille, joiden odotukset tilintarkastajan roolista voivat poiketa tilintarkastuksen todellisista tehtävistä. Tutkimus tarjoaa näkökulmia siihen, miten tilintarkastajan vastuun rajat rahanpesuriskien tunnistamisessa hahmotetaan käytännössä.

1.2 Tutkielman rakenne

Tutkielma koostuu seitsemästä pääluvusta. Johdantoluvussa on esitelty tutkimuksen tausta, ajankohtaisuus sekä tutkielman tavoitteet ja tutkimuskysymykset. Johdanto luo yleiskuvan tarkasteltavasta ilmiöstä ja asettaa tutkimuksen laajempaan tilintarkastusta ja rahanpesuriskien hallintaa koskevaan kontekstiin.

Johdannon jälkeen tutkielmassa muodostetaan teoreettinen perusta tutkimusaiheen tarkastelulle. Toisessa luvussa käsitellään tilintarkastusta ja tilintarkastajan ammatillista vastuuta yleisellä tasolla. Luvussa tarkastellaan tilintarkastuksen tehtävää ja tavoitteita, ammatillisen vastuun luonnetta sekä riskiperusteista lähestymistapaa ja ammatillista harkintaa. Tavoitteena on luoda teoreettinen perusta tilintarkastajan roolin ja vastuun ymmärtämiselle.

Teoreettista tarkastelua syvennetään kolmannessa luvussa, jossa keskitytään rahanpesuriskeihin ja niiden kytkeytymiseen tilintarkastukseen. Luvussa käsitellään rahanpesua ilmiönä, rahanpesuriskien erityispiirteitä sekä tilintarkastajan roolia rahanpesuriskien tunnistamisessa. Tarkastelu syventää ymmärrystä siitä, miksi rahanpesuriskit muodostavat tilintarkastuksen kannalta haastavan ja tulkinnanvaraisen osa-alueen.

Teoreettisen viitekehyksen jälkeen siirrytään tarkastelemaan aiempaa tutkimusta ja tutkimuksen lähtökohtia. Neljännessä luvussa esitellään aiempia tutkimuksia tilintarkastajan vastuusta väärinkäytösten havaitsemisessa sekä perustellaan tutkielman tutkimusasetelma ja sen sijoittuminen olemassa olevaan kirjallisuuteen. Luvussa tuodaan esiin tutkimusaukko, johon tämä tutkielma vastaa, sekä muodostetaan tutkimushypoteesit.

Viidennessä luvussa kuvataan tutkielman tutkimusmenetelmä ja aineisto. Luvussa esitetään tutkimuksen toteutus, kuvataan kyselytutkimuksen aineisto sekä perustellaan valitut analyysimenetelmät. Tämän jälkeen kuudennessa luvussa esitetään tutkimustulokset, kuvataan aineiston keskeiset piirteet sekä raportoidaan hypoteesien testauksen tulokset.

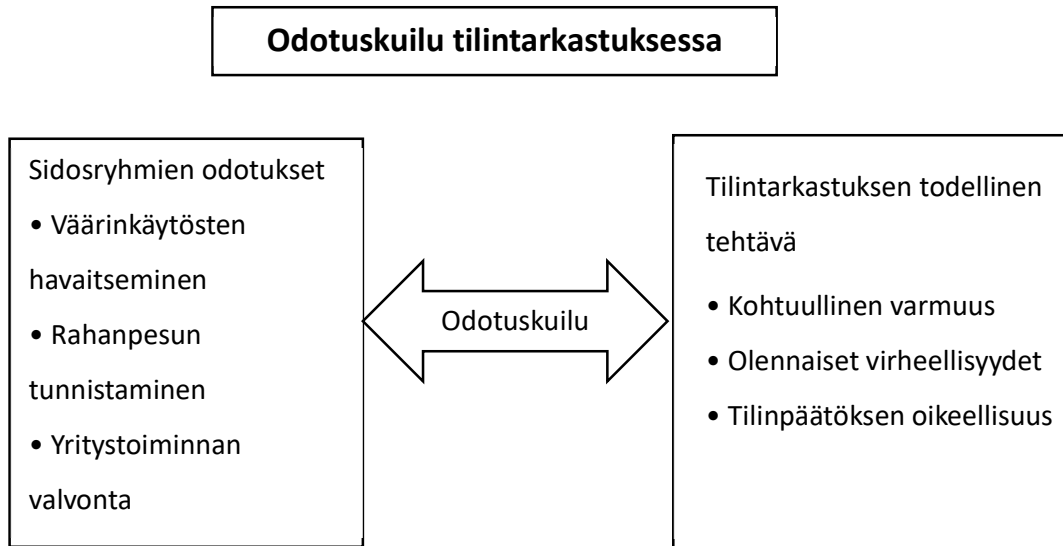
Seitsemännessä ja viimeisessä luvussa tarkastellaan tutkimustuloksia suhteessa teoreettiseen viitekehykseen ja aiempaan tutkimukseen. Luvussa tehdään johtopäätökset tilintarkastajan roolista ja vastuun rajoista rahanpesuriskien tunnistamisessa, arvioidaan tutkimuksen rajoituksia sekä esitetään mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

2 Tilintarkastus ja ammatillinen vastuu

Tässä pääluvussa tarkastellaan tilintarkastusta ja tilintarkastajan ammatillista vastuuta yleisellä tasolla. Luku muodostaa teoreettisen perustan tilintarkastajan roolin ja vastuun ymmärtämiselle ennen rahanpesuriskeihin keskittyvää tarkastelua. Tilintarkastus nähdään osana yritystoiminnan valvontajärjestelmää, jossa tilintarkastajan tehtävänä on lisätä taloudellisen raportoinnin luotettavuutta. Tilintarkastajan vastuu on kuitenkin luonteeltaan rajattu eikä kata kaikkien mahdollisten väärinkäytösten tai riskien tunnistamista (IAASB, 2020).

Tilintarkastajan rooliin kohdistuu erilaisia odotuksia niin yritysjohton, omistajien kuin muiden sidosryhmien taholta. Aiemmassa tutkimuksessa on kuitenkin tuotu esiin, että näiden odotusten ja tilintarkastuksen todellisen tehtävän välillä voi esiintyä jännitteitä, erityisesti käsityksissä tilintarkastajan vastuusta väärinkäytösten ja muiden epätoivottujen ilmiöiden havaitsemisessa (Hogan ja muut, 2008; Nelson, 2009; Hurtt ja muut, 2013). Tätä ilmiötä kuvataan niin sanotun odotuskuilun käsitteellä, joka viittaa eroon tilintarkastajien todellisen tehtävän ja sidosryhmien heihin kohdistamien odotusten välillä (Humphrey ja muut, 1993; Porter, 1993). Tämä odotuskuilu korostaa tarvetta tarkastella tilintarkastajan vastuuta ammatillisesta näkökulmasta ja osana tilintarkastuksen vakiintuneita periaatteita.

Kuvio 1 havainnollistaa sidosryhmien tilintarkastajiin kohdistamien odotusten ja tilintarkastuksen todellisen tehtävän välistä eroa. Odotuskuilu syntyy tilanteessa, jossa tilintarkastajilta odotetaan laajempaa vastuuta esimerkiksi väärinkäytösten tai rahanpesun havaitsemisessa kuin mitä tilintarkastusstandardit edellyttävät.

Kuvio 1. Odotuskuilu tilintarkastuksessa (Humphrey ym., 1993; Porter, 1993).

Tilintarkastustyössä keskeisessä roolissa ovat ammatillinen harkinta ja riskiperusteinen lähestymistapa, joiden avulla tilintarkastaja arvioi, mihin osa-alueisiin tarkastusresursseja kohdennetaan. Kaikkien riskien tunnistaminen ei ole käytännössä mahdollista, vaan tilintarkastajan on priorisoitava riskejä niiden olennaisuuden perusteella (IAASB, 2020). Tämä lähtökohta on keskeinen myös rahanpesuriskien tarkastelussa, sillä kyseiset riskit eivät aina ilmene selkeästi taloudellisessa raportoinnissa tai yksiselitteisinä väärinkäytösinä.

Luvussa käsitellään seuraavaksi tilintarkastuksen tehtävää ja tavoitteita, tilintarkastajan ammatillista vastuuta sekä ammatillisen harkinnan ja riskiperusteisen lähestymistavan merkitystä. Näiden aiheiden tarkastelu luo pohjan myöhemmälle analyysille, jossa rahanpesuriskit sijoitetaan osaksi tilintarkastajan vastuukokonaisuutta ja sen rajoja.

2.1 Tilintarkastuksen tehtävä ja tavoitteet

Tilintarkastuksen keskeisenä tehtävänä on lisätä tilinpäätöksen ja muun taloudellisen raportoinnin luotettavuutta. Tilintarkastuksen avulla pyritään varmistamaan, että yrityksen tilinpäätös antaa olennaisilta osin oikean ja riittävän kuvan yrityksen

taloudellisesta asemasta ja tuloksesta. Tilintarkastus toimii siten osana yritystoiminnan valvontajärjestelmää ja tukee sidosryhmien luottamusta yrityksen raportoimaan taloudelliseen informaatioon (IAASB, 2020).

Tilintarkastuksen tehtävän ymmärtämisen kannalta on keskeistä erottaa toisistaan yrityksen johdon ja tilintarkastajan vastuut. Tilinpäätöksen laatiminen sekä asianmukaisen sisäisen valvonnan järjestäminen kuuluvat ensisijaisesti yrityksen johdon vastuulle, kun taas tilintarkastajan tehtävänä on arvioida johdon tuottaman taloudellisen informaation luotettavuutta. Tilintarkastusstandardien mukaan tilintarkastaja ei vastaa tilinpäätöksen laatimisesta eikä yritystoiminnan valvonnasta, vaan hänen tehtävänsä on hankkia riittävä ja asianmukainen tarkastusevidenssi tilinpäätöksen oikeellisuuden arvioimiseksi (IAASB, 2020, ISA 200). Tämä vastuunjako korostaa tilintarkastuksen luonnetta riippumattomana arviointina, joka perustuu johdon tuottamaan informaatioon.

Tilintarkastuksen tehtävä ei rajoitu pelkästään tilinpäätöksen tarkastamiseen, vaan siihen kuuluu myös hallinnon tarkastaminen. Suomessa tilintarkastajan velvollisuudet määritellään tilintarkastuslaissa, jonka mukaan tilintarkastajan tehtävänä on tarkastaa yhteisön kirjanpito, tilinpäätös ja hallinto (Tilintarkastuslaki 1141/2015, 3 luku 1 §). Hallinnon tarkastuksen yhteydessä tilintarkastaja arvioi muun muassa sitä, onko yhteisön johto toiminut lain, yhtiöjärjestyksen ja muiden keskeisten säännösten mukaisesti. Hallinnon tarkastaminen täydentää tilinpäätöksen tarkastamista, koska siinä tarkastellaan myös yrityksen päätöksentekoa, johtamista ja sisäisen valvonnan järjestelyjä.

Tilintarkastuksen tavoitteet on määritelty kansainvälisissä tilintarkastusstandardeissa, joiden mukaan tilintarkastajan tehtävänä on hankkia kohtuullinen varmuus siitä, ettei tilinpäätös sisällä olennaista virheellisyyttä, joka johtuu virheestä tai väärinkäytöksestä. Kohtuullinen varmuus ei kuitenkaan tarkoita absoluuttista varmuutta, vaan tilintarkastus sisältää luontaisia rajoitteita, jotka liittyvät muun muassa tarkastuksen perustamiseen

otantaan, ammatilliseen harkintaan ja käytettävissä olevaan informaatioon (IAASB, 2020, ISA 200). Tilintarkastaja ei tarkasta kaikkia liiketapahtumia eikä voi varmistua kaikkien mahdollisten väärinkäytösten tai sääntelyrikkomusten havaitsemisesta.

Tilintarkastuksen rajallisuus liittyy myös olennaisuuden käsitteeseen. Tilintarkastaja suunnittelee ja toteuttaa tarkastuksen siten, että huomio kohdistuu olennaisiin virheellisyyksiin, jotka voivat vaikuttaa tilinpäätöksen käyttäjien tekemiin taloudellisiin päätöksiin. Kaikkia vähäisiä virheitä tai poikkeamia ei siten pyritä havaitsemaan, vaan tarkastus kohdistuu olennaisuuden kannalta merkittävimpiin osa-alueisiin (IAASB, 2020, ISA 320). Olennaisuuden periaate yhdessä kohtuullisen varmuuden tavoitteen kanssa määrittää sen, millaista varmuutta tilintarkastuksen avulla voidaan saavuttaa ja missä rajoissa tilintarkastajan vastuu käytännössä toteutuu. Tästä huolimatta tilintarkastajiin kohdistuu usein odotuksia, jotka ylittävät tilintarkastuksen tosiasiallisen tehtävän ja tavoitteet. Aiemmassa tutkimuksessa tätä ilmiötä on kuvattu odotuskuiluna, joka viittaa tilintarkastuksen todellisen roolin ja sidosryhmien tilintarkastajille asettamien odotusten väliseen eroon (Humphrey ja muut, 1993; Porter, 1993).

Tilintarkastuksen tehtävän ja tavoitteiden ymmärtäminen on keskeistä myös tarkasteltaessa tilintarkastajan roolia rahanpesuriskien tunnistamisessa. Koska tilintarkastuksen ensisijainen kohde on taloudellinen raportointi, kaikki yritystoimintaan liittyvät riskit eivät välttämättä kuulu tilintarkastajan vastuun ydinalueeseen. Tämä asettaa lähtökohdan myöhemmälle tarkastelulle siitä, missä määrin rahanpesuriskien tunnistaminen voidaan nähdä osaksi tilintarkastuksen tehtävää ja millaisia rajoja tähän vastuuseen liittyy.

Tilintarkastuksen tehtävää ja tavoitteita voidaan tarkastella myös institutionaalisesta näkökulmasta. Tilintarkastus on osa laajempaa sääntely- ja valvontajärjestelmää, jonka tavoitteena on edistää taloudellisen raportoinnin läpinäkyvyyttä ja sidosryhmien luottamusta markkinoiden toimintaan. Kansainväliset tilintarkastusstandardit määrittävät tilintarkastajan tehtävän, tavoitteet ja vastuun rajat, mutta ne eivät laajenna

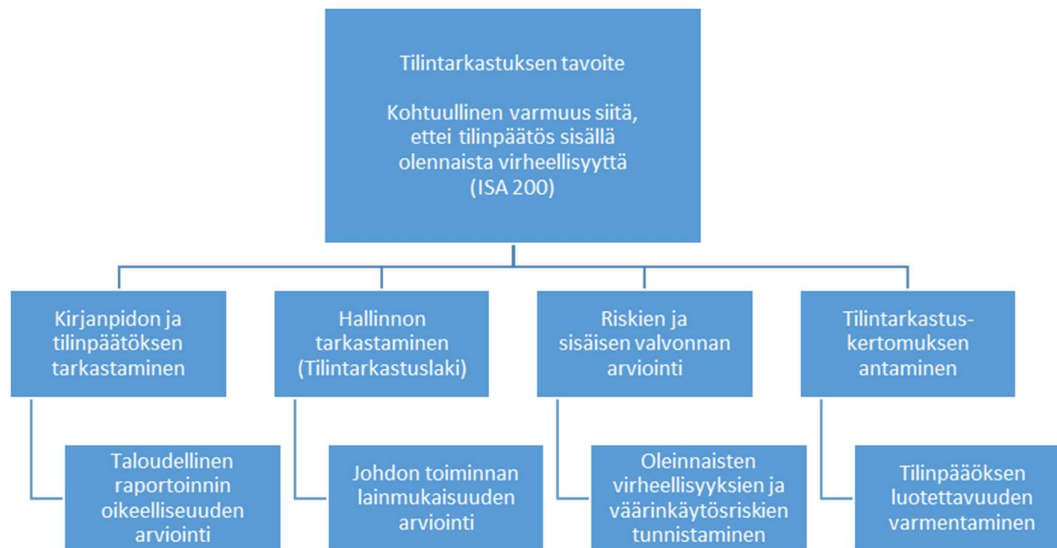
tilintarkastuksen tehtävää yritystoiminnan kokonaisvaltaiseksi valvojaksi. Tilintarkastuksen tavoitteet kohdistuvat ensisijaisesti taloudelliseen raportointiin, eikä tilintarkastuksen tarkoituksena ole varmistaa yritystoiminnan yleistä lainmukaisuutta tai riskittömyyttä (Knechel ja muut, 2013; IAASB, 2020).

Tilintarkastuksen rajallisuutta on käsitelty laajasti myös tilintarkastusta koskevassa tutkimuskirjallisuudessa. Tutkimusten mukaan tilintarkastuksen rajoitteet liittyvät paitsi käytettyihin menetelmiin myös tarkastuksen kohteena olevan informaation luonteeseen. Taloudellinen raportointi perustuu arvioihin, oletuksiin ja johdon harkintaan, mikä lisää epävarmuutta ja vaikeuttaa virheellisyyksien ja väärinkäytösten havaitsemista tilintarkastuksen keinoin (Knechel ja muut, 2013; IAASB, 2020). Näin ollen tilintarkastuksen tavoitteet on ymmärrettävä suhteessa sen toimintaympäristöön eikä yksittäisten tapausten lopputuloksiin.

Tilintarkastuksen tehtävään liittyvien odotusten ja todellisten tavoitteiden välinen jännite on noussut esiin erityisesti tilanteissa, joissa yritystoimintaan liittyy jälkikäteisesti paljastuneita väärinkäytöksiä tai sääntelyrikkomuksia. Aiemmat tutkimukset osoittavat, että tällaisissa tilanteissa tilintarkastuksen onnistumista arvioidaan usein lopputuloksen perusteella, mikä voi hämärtää käsitystä tilintarkastuksen alkuperäisistä tavoitteista ja rajoitteista (Hogan ja muut, 2008; Francis, 2004). Samalla tutkimuksissa on tuotu esiin tilintarkastuksen odotuskuilu, joka viittaa eroon tilintarkastajien todellisen tehtävän ja sidosryhmien heihin kohdistamien odotusten välillä (Humphrey ja muut, 1993; Porter, 1993). Tämä korostaa tarvetta tarkastella tilintarkastuksen tehtävää ja tavoitteita realistisesti ja suhteessa niihin ammatillisiin normeihin, joiden puitteissa tilintarkastaja toimii.

Tilintarkastuksen tehtävän ja tavoitteiden tarkastelu luo perustan tilintarkastajan vastuun rajaamiselle. Kun tilintarkastuksen ensisijainen kohde, tavoitteet ja rajoitteet on määritelty, voidaan arvioida, missä määrin erilaiset yritystoimintaan liittyvät riskit voidaan liittää osaksi tilintarkastajan tehtäväkenttää. Tämä näkökulma on keskeinen

myös myöhemmässä tarkastelussa, jossa analysoidaan tilintarkastajan roolia rahanpesuriskien tunnistamisessa ja siihen liittyviä vastuun rajoja.

Kuvio 2. Tilintarkastuksen keskeiset tavoitteet ja tehtävät (ISA 200; Tilintarkastuslaki 1141/2015).

Kuvio 2 havainnollistaa tilintarkastuksen keskeisiä tavoitteita ja tehtäviä. Tilintarkastuksen tavoitteena on hankkia kohtuullinen varmuus siitä, ettei tilinpäätös sisällä olennaista virheellisyyttä, joka johtuu virheestä tai väärinkäytöksestä. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi tilintarkastaja tarkastaa kirjanpitoa ja tilinpäätöstä, arvioi hallinnon toimintaa sekä analysoi yrityksen toimintaan liittyviä riskejä ja sisäisen valvonnan järjestelmiä. Tarkastuksen perusteella tilintarkastaja antaa tilintarkastuskertomuksen, jossa esitetään johtopäätös tilinpäätöksen luotettavuudesta (ISA 200; Tilintarkastuslaki 1141/2015).

2.2 Tilintarkastajan ammatillinen vastuu

Tilintarkastajan vastuuta voidaan tarkastella useasta eri näkökulmasta, joista keskeisimpiä ovat ammatillinen ja juridinen vastuu. Näistä ammatillinen vastuu liittyy erityisesti tilintarkastuksen tavoitteisiin, standardeihin ja ammattikäytäntöihin, jotka ohjaavat tilintarkastajan toimintaa käytännön tarkastustyössä. Juridinen vastuu perustuu lainsäädäntöön ja oikeuskäytäntöön, kun taas ammatillinen vastuu määrittyy ensisijaisesti tilintarkastusstandardien, eettisten periaatteiden ja ammattikäytännön kautta (IAASB, 2020). Tässä tutkielmassa tarkastelu kohdistuu ammatilliseen vastuuseen tilintarkastuksen kontekstissa, sillä tutkimuksen kohteena ovat tilintarkastajien omat käsitykset vastuunsa laajuudesta ja rajoista.

Kansainväliset tilintarkastusstandardit määrittelevät tilintarkastajan vastuun suhteessa tilinpäätöksen oikeellisuuteen ja olennaisiin virheellisyyksiin. Tilintarkastajan tehtävänä on hankkia kohtuullinen varmuus siitä, ettei tilinpäätös sisällä olennaista virheellisyyttä, joka johtuu virheestä tai väärinkäytöksestä (IAASB, 2020, ISA 200). Ammatillinen vastuu ei kuitenkaan tarkoita vastuuta kaikkien mahdollisten väärinkäytösten, sääntelyrikkomusten tai muiden epätoivottujen ilmiöiden havaitsemisesta, vaan vastuu rajautuu tilintarkastuksen tavoitteiden ja sen luontaisten rajoitteiden mukaisesti.

Ammatillista vastuuta voidaan tarkastella normatiivisena ja institutionaalisena ilmiönä, joka ei perustu yksinomaan yksittäisiin sääntöihin tai tilintarkastusstandardeihin, vaan muodostuu laajemmasta ammatillisten normien, eettisten periaatteiden ja vakiintuneiden käytäntöjen kokonaisuudesta. Kansainväliset tilintarkastusstandardit määrittävät vähimmäistason sille, miten tilintarkastus tulee suorittaa, mutta ne jättävät tilintarkastajalle harkintavaltaa tilanteissa, joissa yksiselitteisiä ohjeita ei ole. Tämän vuoksi ammatillinen vastuu on luonteeltaan tapauskohtaista ja osin tulkinnanvaraista (IAASB, 2020).

Ammatillisen vastuun tulkinnanvaraisuus korostuu erityisesti tilanteissa, joissa tilintarkastaja kohtaa epäsuoria tai monitulkintaisia riskisignaaleja, jotka eivät

välttämättä liity suoraan taloudelliseen raportointiin. Tutkimuksessa on tuotu esiin, että mahdolliset väärinkäytökset tai riskit ilmenevät usein epäsuorina indikaattoreina, joiden tunnistaminen edellyttää tilintarkastajalta ammatillista harkintaa ja skeptisyyttä (Nelson, 2009; Hurtt ja muut, 2013). Tilintarkastajan tehtävänä ei kuitenkaan ole tehdä johtopäätöksiä kaikista yritystoimintaan liittyvistä riskeistä, vaan arvioida, ovatko havaitut seikat olennaisia tilintarkastuksen tavoitteiden kannalta. Aiemmassa tutkimuksessa on korostettu, että tilintarkastajan vastuu kohdistuu ennen kaikkea tarkastusprosessin asianmukaiseen suunnitteluun ja toteuttamiseen, ei yksittäisten lopputulosten varmistamiseen (Knechel ja muut, 2013; Francis, 2004).

Ammatillisen vastuun ja tilintarkastuksen rajallisuuden välinen suhde on keskeinen tilintarkastajan roolia koskevassa keskustelussa. Koska tilintarkastus perustuu riskiperusteiseen lähestymistapaan ja ammatilliseen harkintaan, tilintarkastajan työssä tehtävät ratkaisut ovat väistämättä tapauskohtaisia. Tämän vuoksi käsitykset tilintarkastajan vastuun laajuudesta voivat vaihdella sekä käytännössä että tutkimuskirjallisuudessa (IAASB, 2020).

Tilintarkastajan ammatillinen vastuu kytkeytyy myös hänen asemaansa suhteessa eri sidosryhmiin. Tilintarkastaja toimii yrityksen johdon nimeämänä, mutta raportoi tarkastustyöstään yhtiön omistajille ja muille sidosryhmille, joiden odotukset tilintarkastajan vastuusta voivat olla laajempia kuin mitä tilintarkastusstandardit edellyttävät. Näihin odotuksiin liittyvää jännitettä on aiemmassa tutkimuksessa tarkasteltu odotuskuilun näkökulmasta (Humphrey ym., 1993; Porter, 1993).

Tilintarkastajan ammatillisen vastuun laajuus määrittyy tilintarkastusstandardien ja tarkastusprosessin tavoitteiden perusteella, kun taas sidosryhmien odotukset voivat kohdistua laajemmin yritystoiminnan lainmukaisuuteen ja erilaisten riskien havaitsemiseen. Tässä tutkielmassa tarkastelu rajautuu ammatilliseen vastuuseen, ja juridinen vastuu jätetään analyysin ulkopuolelle tutkimusasetelman selkeyttämiseksi.

Tilintarkastajan ammatillinen vastuu edellyttää myös riippumattomuutta tarkastettavasta kohteesta. Riippumattomuus tarkoittaa sekä tosiasiallista että ulospäin havaittavaa riippumattomuutta, jonka avulla varmistetaan tilintarkastuksen objektiivisuus ja luotettavuus. Tilintarkastajan tulee välttää tilanteita, jotka voivat vaarantaa hänen puolueettomuutensa tai luoda ulkopuolisille perustellun epäilyn riippumattomuuden heikentymisestä (IESBA, 2023). Riippumattomuus on keskeinen edellytys sille, että tilintarkastajan antamaa varmennusta voidaan pitää uskottavana.

Ammatilliseen vastuuseen liittyy olennaisesti myös eettinen ulottuvuus. Tilintarkastajan toiminta perustuu luottamukseen, ja ammatillinen vastuu edellyttää sitoutumista eettisiin perusperiaatteisiin, kuten rehellisyyteen, objektiivisuuteen, ammattipätevyyteen ja huolellisuuteen. Kansainvälisessä eettisessä ohjeistuksessa korostetaan, että tilintarkastajan on tunnistettava tilanteet, joissa hänen riippumattomuutensa tai objektiivisuutensa voi vaarantua, ja toimittava tällöin ammattieettisten periaatteiden mukaisesti (IESBA, 2023). Eettinen vastuu täydentää tilintarkastusstandardien mukaista ammatillista vastuuta ja vaikuttaa siihen, miten tilintarkastaja arvioi omaa toimintaansa käytännön työssä.

Ammatilliseen vastuuseen liittyy keskeisesti myös ammatillinen skeptisyys. Ammatillinen skeptisyys tarkoittaa kriittistä suhtautumista tarkastusaineistoon sekä valmiutta tunnistaa mahdollisia virheellisyyksiä ja ristiriitaisuuksia esitetyn informaation ja muun saatavilla olevan evidenssin välillä. Tilintarkastusstandardien mukaan tilintarkastajan tulee säilyttää ammatillinen skeptisyys koko tilintarkastusprosessin ajan, erityisesti arvioidessaan johdon esittämiä arvioita ja oletuksia (IAASB, 2020, ISA 200). Ammatillinen skeptisyys on olennainen osa tilintarkastajan ammatillista vastuuta, sillä sen avulla tilintarkastaja arvioi hankkimansa evidenssin riittävyttä ja luotettavuutta sekä muodostaa perustellun näkemyksen tilinpäätöksen oikeellisuudesta.

Tilintarkastajan ammatillista vastuuta ei määritellä ennalta kiinteänä tai muuttumattomana, vaan se muotoutuu tarkastettavan kohteen, arvioitujen riskien ja

käytettävissä olevan informaation perusteella. Tämä korostaa ammatillisen harkinnan merkitystä tilintarkastajan työssä sekä riskiperusteista lähestymistapaa, jonka avulla tilintarkastaja kohdentaa tarkastustoimenpiteitä olennaisimpiin riskialueisiin (IAASB, 2020, ISA 315). Ammatillisen vastuun tarkastelu tässä luvussa luo perustan seuraavassa alaluvussa käsiteltävälle ammatillisen harkinnan ja riskiperusteisen tilintarkastuksen analyysille.

Tilintarkastajien toimintaa valvotaan Suomessa julkisen valvontajärjestelmän kautta. Tilintarkastuslaissa säädetään, että tilintarkastajien valvonnasta vastaa Patentti- ja rekisterihallituksen yhteydessä toimiva tilintarkastusvalvonta. Valvonnan tavoitteena on varmistaa, että tilintarkastajat toimivat voimassa olevan lainsäädännön, tilintarkastusstandardien sekä ammattieettisten periaatteiden mukaisesti. Valvontajärjestelmän tehtävänä on siten ylläpitää tilintarkastuksen luotettavuutta ja varmistaa tilintarkastajien toiminnan asianmukaisuus (Tilintarkastuslaki 1141/2015).

2.3 Ammatillinen harkinta ja riskiperusteinen tilintarkastus

Ammatillinen harkinta on keskeinen osa tilintarkastajan työtä ja liittyy olennaisesti tilintarkastajan vastuuseen. Tilintarkastusstandardien mukaan tilintarkastajan on käytettävä ammatillista harkintaa koko tilintarkastusprosessin ajan, erityisesti arvioidessaan riskejä, olennaisuutta sekä tarkastustoimenpiteiden luonnetta ja laajuutta (IAASB, 2020, ISA 200). Ammatillinen harkinta tarkoittaa tilintarkastajan kykyä soveltaa ammattitaitoaan ja kokemustaan tilanteissa, joissa yksiselitteisiä sääntöjä tai vastauksia ei ole.

Tilintarkastus perustuu riskiperusteiseen lähestymistapaan, jossa tarkastuksen painopiste kohdistetaan niihin osa-alueisiin, joissa olennaisen virheellisuuden riski on suurin. Tilintarkastajan tehtävänä on tunnistaa ja arvioida tilinpäätökseen liittyvät riskit sekä suunnitella tarkastustoimenpiteet näiden riskien perusteella (IAASB, 2020, ISA 315). Riskiperusteinen tilintarkastus merkitsee sitä, että kaikkia yrityksen toimintoja tai

liiketapahtumia ei tarkasteta yhtä laajasti, vaan tarkastusresurssit kohdennetaan riskien kannalta olennaisimpiin kohteisiin.

Riskien tunnistaminen ja arviointi edellyttävät tilintarkastajalta sekä ammatillista skeptisyyttä että harkintaa. Tilintarkastajan on arvioitava saatavilla olevan informaation luotettavuutta ja tunnistettava tilanteet, joissa tilinpäätökseen tai yritystoimintaan voi liittyä tavanomaisesta poikkeavia riskejä. Tilintarkastusstandardit korostavat, että ammatillinen harkinta ja skeptisyys ovat välttämättömiä erityisesti tilanteissa, joissa riskit eivät ilmene selkeinä virheinä tai poikkeamina (IAASB, 2020, ISA 200; ISA 240; ISA 315).

Ammatillinen harkinta liittyy myös tarkastusevidenssin arviointiin. Tilintarkastajan on muodostettava johtopäätöksensä käytettävissä olevan tarkastusaineiston perusteella, vaikka evidenssi ei useinkaan ole täydellistä tai yksiselitteistä. Tilintarkastusstandardien mukaan tilintarkastajan on hankittava riittävä ja tarkoitukseen soveltuva tarkastusevidenssi, jotta tilintarkastuksesta voidaan tehdä perusteltuja johtopäätöksiä (IAASB, 2020, ISA 500). Koska tarkastusevidenssi perustuu usein epäsuoriin havaintoihin ja arvioihin, ammatillinen harkinta on keskeinen osa tilintarkastusprosessia.

Ammatillinen harkinta korostuu erityisesti tilanteissa, joissa tilintarkastajan käytettävissä oleva informaatio on epävarmaa tai epätäydellistä. Tilintarkastajan on tällöin arvioitava eri tietolähteiden luotettavuutta ja muodostettava kokonaiskuva tarkastettavasta kohteesta saatavilla olevan evidenssin perusteella. Tilintarkastusstandardien mukaan tilintarkastajan johtopäätökset perustuvat kohtuulliseen varmuuteen eikä täydelliseen tietoon, mikä merkitsee sitä, että ammatillinen harkinta on keskeinen väline epävarmuuden käsittelemisessä tilintarkastuksessa (IAASB, 2020).

Tilintarkastajan ammatillinen harkinta ei ole tilintarkastuksessa poikkeuksellinen tai satunnainen elementti, vaan välttämätön osa tarkastusprosessia. Koska tilintarkastusstandardit eivät pyri kattamaan kaikkia mahdollisia tarkastustilanteita

yksityiskohtaisilla ohjeilla, tilintarkastajan on jatkuvasti tehtävä harkintaan perustuvia arvioita siitä, miten standardeja sovelletaan käytännössä. Tämä korostaa sitä, että ammatillinen harkinta ei merkitse vapaata tulkintaa, vaan standardien mukaista ja perusteltua päätöksentekoa tilintarkastuksen tavoitteiden puitteissa (IAASB, 2020).

Ammatillinen harkinta liittyy läheisesti myös olennaisuuden arviointiin. Tilintarkastajan on määritettävä olennaisuustaso suunnitellessaan tilintarkastusta ja arvioidessaan havaittujen virheellisyyksien merkitystä tilinpäätöksen kannalta. Olennaisuus ohjaa sitä, mihin tarkastustoimenpiteisiin ryhdytään ja kuinka laajasti riskejä tutkitaan (IAASB, 2020, ISA 320). Koska kaikkia mahdollisia virheitä tai riskejä ei ole mahdollista tutkia yksityiskohtaisesti, tilintarkastajan on ammatillisen harkinnan perusteella arvioitava, mitkä seikat ovat olennaisia tilintarkastuksen tavoitteiden kannalta.

Ammatilliseen harkintaan liittyy olennaisesti myös tilintarkastajan velvollisuus dokumentoida tekemänsä arviot ja johtopäätökset. Tilintarkastusstandardien mukaan tilintarkastajan on laadittava tarkastusasiakirjat siten, että kokenut tilintarkastaja voi niiden perusteella ymmärtää suoritettut toimenpiteet, tehdyt havainnot sekä keskeiset johtopäätökset (IAASB, 2020, ISA 230). Dokumentointi on tärkeä osa ammatillista harkintaa, sillä sen avulla voidaan osoittaa, millä perusteilla tilintarkastaja on arvioinut riskejä ja päätenyt tiettyihin tarkastustoimenpiteisiin. Tämä korostaa sitä, että ammatillinen harkinta ei ole pelkästään tilintarkastajan sisäinen arvio, vaan sen tulee perustua dokumentoituihin ja perusteltuihin ratkaisuihin.

Riskiperusteinen lähestymistapa ja ammatillinen harkinta asettavat myös rajoja sille, mitä tilintarkastuksen avulla voidaan saavuttaa. Koska tilintarkastus ei kata kaikkia mahdollisia riskejä eikä perustu kaikkien tapahtumien täydelliseen tarkastamiseen, kaikkien väärinkäytösten tai muiden epätoivottujen ilmiöiden havaitseminen ei ole mahdollista. Tämä korostaa tilintarkastajan vastuun rajallisuutta ja selittää osaltaan, miksi tilintarkastajan vastuuta ei voida pitää rajattomana (IAASB, 2020).

Ammatillisen harkinnan ja riskiperusteisen tilintarkastuksen merkitys on keskeinen myös tarkasteltaessa rahanpesuriskejä. Rahanpesuriskit eivät aina ilmene suoraan tilinpäätöksessä tai yksiselitteisinä taloudellisina virheinä, vaan ne voivat liittyä monimutkaisiin liiketoimiin tai poikkeaviin rahavirtoihin. Näin ollen rahanpesuriskien tunnistaminen edellyttää tilintarkastajalta harkintaa ja kykyä arvioida, missä määrin kyseiset riskit ovat tilintarkastuksen kannalta olennaisia. Koska rahanpesuriskit eivät tyypillisesti näy suoraan tilinpäätösvirheinä, niiden merkitys tilintarkastuksessa kytkeytyy erityisesti siihen, miten riskiperusteinen tilintarkastus ja ammatillinen harkinta ohjaavat riskien tunnistamista sekä tarkastustoimenpiteiden kohdentamista. Tämä luo pohjan seuraavassa luvussa tarkasteltavalle rahanpesuriskien ja tilintarkastuksen väliselle suhteelle.

3 Rahanpesu ja rahanpesuriskit tilintarkastuksen näkökulmasta

Edellisessä luvussa tarkasteltiin tilintarkastajan ammatillista vastuuta, ammatillista harkintaa ja riskiperusteista lähestymistapaa. Tässä luvussa siirrytään rahanpesuriskeihin ja niiden kytkeytymiseen tilintarkastukseen. Tarkastelun tavoitteena on kuvata rahanpesuriskien luonnetta yritystoiminnassa, jäsentää niiden merkitystä tilintarkastuksen riskiperusteisessa viitekehyksessä sekä täsmentää tilintarkastajan roolia rahanpesuun viittaavien riskisignaalien tunnistamisessa.

Rahanpesuriskit muodostavat tilintarkastuksen näkökulmasta erityisen haastavan riskikokonaisuuden. Toisin kuin perinteiset tilinpäätösriskit, rahanpesuun liittyvät riskit eivät aina ilmene suoraan taloudellisessa raportoinnissa tai yksiselitteisinä virheinä. Ne voivat liittyä esimerkiksi yrityksen liiketoimintamalleihin, transaktiorakenteisiin tai rahavirtoihin, joiden lainvastaisuus ei ole välittömästi havaittavissa tilintarkastuksen keinoin (Levi & Reuter, 2006; Unger & den Hertog, 2012; Compin, 2008). Tästä syystä rahanpesuriskien tunnistaminen edellyttää tilintarkastajalta ammatillista harkintaa ja kykyä arvioida riskien olennaisuutta tilintarkastuksen tavoitteiden näkökulmasta (Nelson, 2009; Hurtt ja muut, 2013).

Tilintarkastajan rooli rahanpesuriskien tunnistamisessa sijoittuu useiden vastuiden ja toimijaroolien rajapintaan. Yrityksen johto vastaa ensisijaisesti liiketoiminnan lainmukaisuudesta ja sisäisestä valvonnasta, kun taas tilintarkastajan tehtävänä on arvioida tilinpäätöksen oikeellisuutta ja siihen liittyviä olennaisia riskejä (IAASB, 2020). Rahanpesuriskien osalta tämä rajanveto ei ole aina yksiselitteinen, mikä tekee tilintarkastajan roolista tulkinnanvaraisen ja altistaa sen erilaisille odotuksille myös sidosryhmien näkökulmasta (Humphrey ja muut, 1993; Porter, 1993).

Tässä luvussa rahanpesuriskejä tarkastellaan osana tilintarkastuksen riskiperusteista viitekehystä. Tarkoituksena on kuvata, millaisena ilmiönä rahanpesu näyttäytyy

yrittöstoiminnassa, miten rahanpesuriskit voivat ilmetä tilintarkastuksen näkökulmasta sekä millaisessa roolissa tilintarkastaja on näiden riskien tunnistamisessa. Luvun tavoitteena on luoda käsitteellinen ja toiminnallinen perusta myöhemmälle tarkastelulle, jossa rahanpesuriskien tunnistamista arvioidaan tilintarkastajien omien näkemysten kautta.

3.1 Rahanpesu ilmiönä yrittöstoiminnassa

Rahanpesu on seurausrikos, joka kytkeytyy muuhun rikolliseen toimintaan, kuten talousrikollisuuteen, huumausainerikoksiin tai järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Sen tavoitteena on saattaa rikollisella toiminnalla hankitut varat osaksi laillista talousjärjestelmää siten, että niiden rikollinen alkuperä hämärtyy (FATF, 2013; Europol, 2025, s. 1–4). Tästä syystä rahanpesu ei useinkaan ilmene erillisenä tapahtumana, vaan osana laajempaa rikollista kokonaisuutta, jossa taloudelliset rakenteet ja yrittöstoiminta voivat toimia välineinä varojen siirtämiselle ja alkuperän peittämiseksi (Euroopan komissio, 2017, s. 6–9). Rahanpesu ei siten rajoitu yksittäisiin tekoihin, vaan se kytkeytyy laajempiin taloudellisiin kokonaisuuksiin ja verkostoihin.

Rahanpesua kuvataan usein prosessina, joka koostuu useista vaiheista. Perinteisen mallin mukaan rahanpesu etenee sijoittamisen (*placement*), harhautuksen (*layering*) ja palautuksen (*integration*) vaiheiden kautta. Ensimmäisessä vaiheessa rikollisella toiminnalla saadut varat pyritään saattamaan osaksi rahoitusjärjestelmää, minkä jälkeen varojen alkuperää pyritään häivyttämään monimutkaisten liiketoimien ja rahansiirtojen avulla. Lopuksi varat integroidaan lailliseen talouteen siten, että niiden rikollinen alkuperä on vaikeasti tunnistettavissa. Käytännössä nämä vaiheet eivät aina esiinny selkeästi erillisinä, vaan rahanpesu voi muodostua useista päällekkäisistä ja samanaikaisista toimenpiteistä (FATF, 2013; Unger & den Hertog, 2012).

Yrittöstoiminta tarjoaa rahanpesulle otollisen toimintaympäristön, koska laillisia yrittösrakenteita ja liiketoimia voidaan hyödyntää varojen siirtämiseen ja alkuperän häivyttämiseen. Talousrikoksiin liittyy usein myös rahanpesua, jossa yrittöstoimintaa

hyödynnetään taloudellisen hyödyn tavoitteluun lainvastaisin keinoin. Poliisin mukaan tyypillisiä talousrikoksia ovat muun muassa veropetokset, kirjanpitorikokset, velallisen rikokset sekä erilaiset petosrikokset. Talousrikoksiin liittyy usein myös rahanpesu, jolla rikollisesti hankittujen varojen alkuperä pyritään häivyttämään ja saattamaan osaksi laillista talousjärjestelmää (Poliisi, n.d.). Euroopan unionin ylikansallisessa riskiarviossa korostetaan erityisesti läpinäkymättömien yritys- ja omistusrakenteiden merkitystä rahanpesun mahdollistajina, jolloin todellinen edunsaaja voi jäädä epäselväksi. Lisäksi raportissa nostetaan esiin yritystoiminnan ja kaupankäynnin kautta toteutettavia rahanpesumenetelmiä, kuten kauppaan perustuva rahanpesu (*trade-based money laundering, TBML*) sekä fiktiiviset lainajärjestelyt (Euroopan komissio, 2017, s. 6, 9). Yrityksiä voidaan käyttää rahanpesussa joko tietoisesti tai tietämättään osana laajempia rikollisia järjestelyjä. TBML tarkoittaa rahanpesun muotoa, jossa rikollisesti hankittujen varojen alkuperä pyritään peittämään hyödyntämällä kansainväliseen kauppaan liittyviä liiketoimia. FATF määrittelee TBML:n prosessiksi, jossa rikollisen toiminnan tuottoja siirretään ja niiden alkuperää peitetään kauppatransaktioiden avulla siten, että varat näyttävät olevan peräisin laillisesta liiketoiminnasta. Käytännössä tämä voi tapahtua esimerkiksi vääristelemällä vienti- tai tuontikauppaan liittyvien tavaroiden hintaa, määrää tai laatua taikka manipuloimalla kauppalaskuja ja muita asiakirjoja. TBML on erityisen haastava rahanpesun muoto havaita, koska kansainvälisen kaupan suuri volyymi ja monimutkaiset rahoitusjärjestelyt voivat peittää yksittäisiä epäilyttäviä liiketoimia (FATF, n.d.).

Europol on strategisissa uhka-arvioissaan tuonut esiin, että rahanpesu kytkeytyy yhä tiiviimmin vakavaan ja järjestäytyneeseen sekä rajat ylittävään rikollisuuteen, jossa laillisen ja laittoman toiminnan rajat voivat hämärtyä. Vakavaa ja järjestäytyntä rikollisuutta koskevan Euroopan unionin uhakuva-arvion (EU SOCTA) mukaan rikollisverkostot hyödyntävät rahanpesussa yhä useammin laillisia liiketoimintarakenteita, taloudellisia järjestelmiä ja kehittyviä teknologioita, mikä vaikeuttaa rahanpesuriskien tunnistamista yksittäisten transaktioiden tai tapahtumien perusteella (Europol, 2025, s. 1–4). Tämä kehitys korostaa rahanpesuriskien luonnetta

epäsuorana ja usein monitulkintaisena ilmiönä, jonka arviointi edellyttää toiminnan rakenteiden ja kokonaisuuksien tarkastelua yksittäisten havaintojen sijaan.

Euroopan pankkiviranomainen (European Banking Authority, EBA) on todennut viimeisimmässä rahanpesu- ja terrorismin rahoittamisriskejä koskevassa lausunnossaan, että rahanpesuriskit EU:n rahoitussektorilla ovat entistä monimuotoisempia ja vaikeammin havaittavia. EBA:n mukaan riskit eivät useinkaan ilmene yksittäisinä poikkeamina, vaan ne kytkeytyvät rakenteellisiin tekijöihin, kuten monimutkaisiin liiketoimintamalleihin, teknologian laajamittaiseen hyödyntämiseen sekä puutteisiin riskienhallinnan ja valvonnan käytännöissä. Lausunnossa korostetaan, että rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskit edellyttävät riskiperusteista ja kokonaisvaltaista arviointia, sillä pelkkä yksittäisten transaktioiden tai asiakkaiden tarkastelu ei välttämättä paljasta taustalla olevia rakenteellisia haavoittuvuuksia (EBA, 2025, s. 11–14).

Rahanpesun tunnistamista vaikeuttaa se, että monet rahanpesuun liitetyt piirteet ovat sellaisenaan tavanomaisia osia laillista yritystoimintaa. Kansainväliset maksut, monimutkaiset yritys- ja konsernirakenteet sekä suuret ja toistuvat rahavirrat voivat olla liiketoiminnan luonteeseen kuuluvia, eivätkä ne yksinään osoita lainvastaista toimintaa. Euroopan pankkiviranomaisen ohjeissa korostetaan, että rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskit ilmenevät harvoin yksiselitteisinä tai helposti tunnistettavina merkkeinä, vaan ne edellyttävät toiminnan arviointia suhteessa asiakkaan profiiliin, liiketoiminnan luonteeseen ja kokonaiskontekstiin. Riskiperusteinen lähestymistapa edellyttää siten yksittäisten tapahtumien sijaan laajempaa kokonaisarviota, jossa huomioidaan poikkeamat tavanomaisesta toiminnasta sekä eri riskitekijöiden yhteisvaikutus (EBA, 2025, s. 11–12).

On tärkeää erottaa toisistaan rahanpesu rikosoikeudellisena tekona ja rahanpesuriskit ilmiönä. Rikosoikeudellinen vastuu edellyttää konkreettista näyttöä tahallisesta ja lainvastaisesta toiminnasta. Rahanpesuriskit puolestaan viittaavat riskisignaaleihin, toimintamalleihin tai rakenteisiin, jotka voivat viitata mahdolliseen rahanpesuun, mutta

jotka eivät sellaisenaan osoita rikoksen tapahtuneen. Viranomaisten laajasti soveltama riskiperusteinen lähestymistapa perustuu tällaisten riskien tunnistamiseen ja arviointiin osana toiminnan kokonaisarviota ilman, että havaintoihin liitetään automaattisesti rikosoikeudellista tulkintaa (Euroopan komissio, 2017, s 2–3; EBA, 2024, 6–8, 14–16).

Suomalaisessa kontekstissa rahanpesuriskien merkitystä on korostettu kansallisessa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskiarviossa. Riskiarvion mukaan rahanpesun riskit eivät rajoitu finanssisektoriin, vaan niitä voi ilmetä myös laillisessa yritystoiminnassa ja muilla toimialoilla esimerkiksi omistusrakenteiden monimutkaisuutena, liiketoiminnan kansainvälisyytenä tai poikkeavina rahavirtoina. Tämän vuoksi riskien tunnistaminen edellyttää kokonaisarviota asiakkaasta ja toiminnasta sekä jatkuvaa seurantaa, jotta poikkeamat ja riskisignaalit voidaan havaita riittävän varhain (Valtiovarainministeriö, 2021, s. 11–14, 111–114). Finanssivalvonta on lisäksi painottanut, että tehokas rahanpesun torjunta perustuu systemaattiseen ja riskiperusteiseen arviointiin, jossa käytännön menettelyt ja resurssit kohdennetaan suhteessa havaittuihin riskeihin (Finanssivalvonta, n.d.).

Finanssivalvonnan valvontahavainnot osoittavat, että rahanpesuriskit konkretisoituvat usein puutteina asiakkaan toiminnan ja liiketoiminnan kokonaisvaltaisessa ymmärtämisessä. Erityisesti oikeushenkilöasiakkaiden osalta tiedot liiketoiminnan laadusta ja laajuudesta, varojen alkuperästä sekä tosiasiallisista edunsaajista ovat valvonnassa todettu paikoin puutteellisiksi tai ylätasoisiksi, mikä heikentää rahanpesuriskien tunnistamista jatkuvassa seurannassa. Lisäksi valvonnassa on kiinnitetty huomiota maksuliikenteeseen liittyviin riskeihin, erityisesti tilanteissa, joissa varoja siirretään korkean riskin kolmansiin maihin. Maksut tällaisiin maihin voivat olla osa laillista liiketoimintaa, mutta ilman asianmukaista arviointia suhteessa asiakkaan liiketoimintamalliin ja taloudelliseen perustaan ne voivat muodostaa rahanpesuriskin, joka jää tunnistamatta. Finanssivalvonnan mukaan riskiperusteinen lähestymistapa edellyttää, että asiakkaan tuntemistietojen laajuus ja ajantasaisuus sekä maksuliikenteen seuranta suhteutetaan asiakassuhteeseen liittyviin riskitekijöihin, eikä

menettelyiden tule rajoittua pelkästään muodollisten vaatimusten täyttämiseen. Puutteet näissä menettelyissä voivat johtaa siihen, että poikkeava tai riskialtis toiminta ei erotu tavanomaisesta liiketoiminnasta, vaikka taustalla olisi kohonnut rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen riski (Finanssivalvonta, 2025, s. 39–41, 43–45, 54–56)

Rahanpesuriskit eivät näyttäydy yksittäisinä selvinä rikkomuksina, vaan ne liittyvät usein yritystoiminnan rakenteisiin, omistusjärjestelyihin, maksuliikenteeseen ja liiketoimintamalleihin. Samat piirteet voivat kuitenkin kuulua myös täysin lailliseen toimintaan. Tämän vuoksi rahanpesuriskien arviointi ei voi perustua yksittäisiin havaintoihin, vaan edellyttää kokonaisarviota toiminnan luonteesta ja kontekstista.

Tämä lähtökohta on olennainen myös tilintarkastuksen kannalta. Koska tilintarkastuksen ensisijainen kohde on taloudellinen raportointi, rahanpesuriskit eivät välttämättä ilmene suoraan tilinpäätöksessä tai selkeinä virheinä. Rahanpesuriskien merkitys tilintarkastuksessa kytkeytyy siten siihen, miten ne vaikuttavat tilinpäätökseen liittyviin olennaisiin riskeihin ja miten tilintarkastaja arvioi niitä osana riskiperusteista tarkastusprosessia. Tätä näkökulmaa tarkastellaan tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

3.2 Rahanpesu riskit osana riskiperusteista lähestymistapaa

Tilintarkastuksessa rahanpesuriskit tulevat merkityksellisiksi silloin, kun ne voivat lisätä olennaisen virheellisuuden riskiä tai vaikuttaa tilinpäätöksen oikeellisuuteen. Rahanpesuun viittaavat tekijät, kuten epäselvät omistusrakenteet, poikkeavat rahavirrat tai liiketoimet ilman taloudellista perustetta, voivat lisätä väärinkäytösriskiä ja siten vaikuttaa tarkastuksen suunnitteluun ja tarkastustoimenpiteiden kohdentamiseen (IAASB, 2020, ISA 240; ISA 315).

Rahanpesuriskien arviointi liittyy läheisesti yrityksen kokonaisvaltaiseen riskienhallintaan, jossa yksittäisiä riskejä tarkastellaan osana laajempaa toimintaympäristöä. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjuntaa koskevassa sääntelyssä korostetaan, että riskien arvioinnissa on otettava huomioon muun muassa

asiakkaisiin, tuotteisiin, palveluihin, maantieteellisiin alueisiin sekä liiketoimintakanaviin liittyvät riskitekijät. Rahanpesuriskit voivat siten muodostua useiden tekijöiden yhteisvaikutuksesta, eikä yksittäinen riskitekijä välttämättä sellaisenaan osoita kohonnutta rahanpesun riskiä (FATF, 2013; EBA, 2024, s. 6–10).

Rahanpesuriskit voivat muodostaa osan yrityksen kokonaisriskiprofiilia erityisesti tilanteissa, joissa ne liittyvät liiketoimintamalliin, asiakasrakenteeseen, omistusrakenteiden läpinäkyvyyteen tai kansainvälisiin rahavirtoihin. Tällaiset tekijät eivät välttämättä ilmene suoraan tilinpäätöksen virheinä, mutta ne voivat lisätä väärinkäytösten tai johdon tahallisen harhaanjohtavan raportoinnin riskiä. Tilintarkastusstandardien mukaan väärinkäytöksestä johtuva olennaisen virheellisuuden riski on arvioitava erikseen, ja tilintarkastajan on säilytettävä ammatillinen skeptisyys erityisesti tilanteissa, joissa riskit liittyvät johdon toimintaan (IAASB, 2020, ISA 240).

Riskiperusteinen tilintarkastus asettaa kuitenkin selkeät rajat sille, missä määrin rahanpesuriskejä voidaan tunnistaa. Tilintarkastuksen tavoitteena on hankkia kohtuullinen varmuus siitä, ettei tilinpäätös sisällä olennaista virheellisyyttä, ei varmista yritystoiminnan yleistä lainmukaisuutta tai kaikkien rikosoikeudellisten riskien havaitsemista (IAASB, 2020, ISA 200). Kaikki rahanpesuriskit eivät näin ollen kuulu tilintarkastajan vastuun ydinalueeseen, elleivät ne heijastu tilinpäätökseen tai siihen liittyviin riskeihin.

Rahanpesuriskit on lisäksi erotettava taloudellisista väärinkäytösriskeistä, vaikka niillä voi olla yhteyksiä toisiinsa. Taloudelliset väärinkäytösriskit kohdistuvat ensisijaisesti tilinpäätöksen virheellisyyteen, kun taas rahanpesuriskit voivat liittyä laajempiin liiketoimintarakenteisiin ja rahavirtoihin, joiden vaikutus tilinpäätökseen ei ole välitön tai yksiselitteinen. Tilintarkastajan tehtävänä on arvioida, missä tilanteissa rahanpesuun viittaavat riskitekijät voivat kasvattaa olennaisen virheellisuuden riskiä ja siten edellyttää tarkempia tarkastustoimenpiteitä osana riskien arviointia (IAASB, 2020, ISA 315).

Riskiperusteinen lähestymistapa merkitsee käytännössä sitä, että rahanpesuriskien arviointi perustuu tilintarkastuksen aikana saatavilla olevaan rajalliseen informaatioon ja tehtyihin havaintoihin. Tilintarkastaja ei useinkaan tarkastele asiakkaan toimintaa rahanpesun torjunnan näkökulmasta yhtä laajasti kuin rahanpesulainsäädännön mukaiset ilmoitusvelvolliset toimijat, vaan arviointi kohdistuu ensisijaisesti tilinpäätöksen kannalta olennaisiin riskeihin. Tämän vuoksi osa rahanpesuriskeistä voi jäädä tilintarkastuksessa havaitsematta, vaikka tilintarkastus olisi suoritettu asianmukaisesti tilintarkastusstandardien mukaisesti (IAASB, 2020; ISA 315).

Rahanpesuriskien asema osana riskiperusteista lähestymistapaa on kaksijakoinen, toisaalta ne voivat muodostaa merkittävän osan yrityksen kokonaisriskiprofiilia, mutta toisaalta niiden huomioon ottaminen tilintarkastuksessa on sidoksissa tilintarkastuksen tavoitteisiin ja sen luontaisiin rajoitteisiin. Sekä rahanpesun torjuntaa koskevassa sääntelyssä että tilintarkastusstandardeissa hyödynnetään riskiperusteista lähestymistapaa, mutta lähestymistapojen painopisteet eroavat toisistaan. Rahanpesun torjunnassa riskiperusteisuus kohdistuu laajasti asiakkaan, liiketoiminnan ja toimintaympäristön kokonaisarviointiin, kun taas tilintarkastuksessa riskiperusteinen lähestymistapa liittyy ensisijaisesti olennaisen virheellisyyden riskiin tilinpäätöksessä (IAASB, 2020, ISA 315). Tämä jännite rahanpesuriskien laajemman merkityksen ja tilintarkastajan rajatun tehtäväkentän välillä on keskeinen arvioitaessa tilintarkastajan roolia rahanpesuriskien tunnistamisessa ja vastuun rajoja osana tilintarkastusprosessia.

3.3 Tilintarkastajan rooli rahanpesuriskien tunnistamisessa

Tilintarkastajan rooli rahanpesuriskien tunnistamisessa kytkeytyy ensisijaisesti tilintarkastuksen tavoitteeseen hankkia kohtuullinen varmuus siitä, ettei tilinpäätös sisällä olennaista virheellisyyttä. Rahanpesuriskit eivät kuulu tilintarkastuksen ydintehtävään samalla tavalla kuin esimerkiksi tilinpäätöksen oikeellisuuden varmentaminen, mutta ne voivat tulla merkityksellisiksi silloin, kun niillä on yhteys taloudelliseen raportointiin tai sisäiseen valvontaan (IAASB, 2020, ISA 200; ISA 240).

Tilintarkastajan rooli rahanpesuriskien tunnistamisessa on luonteeltaan pääosin epäsuora. Tilintarkastaja tarkastelee yrityksen toimintaa ensisijaisesti taloudellisen raportoinnin näkökulmasta, minkä vuoksi rahanpesuun viittaavat seikat tulevat esiin yleensä muiden tarkastustoimenpiteiden yhteydessä. Tilintarkastusstandardien mukaan tilintarkastajan on otettava huomioon mahdollisuus väärinkäytöksiin sekä arvioitava, voivatko havaitut poikkeamat viitata olennaiseen virheellisyyteen tilinpäätöksessä (IAASB, 2020, ISA 240). Rahanpesuun viittaavat havainnot voivat siten ilmetä esimerkiksi epätavanomaisina liiketapahtumina, epäselvinä rahavirtoina tai puutteellisina taustatietoina, vaikka tarkastuksen ensisijainen kohde ei ole rahanpesun selvittäminen.

Käytännössä tilintarkastajan rooli rahanpesuriskien tunnistamisessa konkretisoituu riskien tunnistamisen ja arvioinnin kautta. Mikäli tarkastuksen yhteydessä havaitaan seikkoja, jotka viittaavat poikkeaviin rahavirtoihin, epäselviin omistusrakenteisiin tai liiketoimiin, joille ei löydy taloudellisesti perusteltua selitystä, tilintarkastajan on arvioitava näiden havaintojen merkitystä tilintarkastuksen näkökulmasta. Tilintarkastusstandardit edellyttävät ammatillista skeptisyyttä erityisesti tilanteissa, joissa on viitteitä väärinkäytöksistä tai muista epätavanomaisista olosuhteista (IAASB, 2020, ISA 240; ISA 315). Kaikki epäilykset eivät kuitenkaan merkitse rikollista toimintaa, vaan tilintarkastajan tehtävänä on arvioida, ovatko havaitut seikat olennaisia tilinpäätöksen oikeellisuuden tai tarkastuksen suunnittelun kannalta.

Tilintarkastajan roolia on tarkasteltava suhteessa yrityksen johtoon ja muihin toimijoihin. Yrityksen johto vastaa ensisijaisesti toiminnan lainmukaisuudesta, sisäisestä valvonnasta sekä rahanpesun estämiseen liittyvien menettelyjen asianmukaisesta järjestämisestä. Tilintarkastajan vastuuta lakien ja säännösten noudattamisen osalta on tarkennettu tilintarkastusstandardissa ISA 250, jonka mukaan vastuu lakien noudattamisesta kuuluu ensisijaisesti johdolle, ja tilintarkastajan tehtävänä on arvioida mahdollisten rikkomusten vaikutusta tilinpäätökseen ja tarkastusprosessiin (IAASB, 2020, ISA 250). Tilintarkastaja ei siten toimi rahanpesun torjunnan operatiivisena valvojana, vaan hänen roolinsa liittyy tarkastuksen yhteydessä esiin tulevien riskien arviointiin osana tilintarkastusprosessia.

Tämä vastuunjako korostaa tilintarkastajan roolin rajallisuutta myös rahanpesuriskien kontekstissa.

Tilintarkastajan roolia rahanpesuriskien tunnistamisessa voidaan tarkastella myös osana laajempaa taloudellista valvontajärjestelmää. Rahanpesun torjunta perustuu useiden toimijoiden yhteistyöhön, jossa keskeisessä asemassa ovat yrityksen johto, rahanpesulainsäädännön mukaiset ilmoitusvelvolliset toimijat sekä viranomaiset. Tilintarkastajan tehtävä poikkeaa näistä toimijoista siinä, että hänen toimintansa kohdistuu ensisijaisesti taloudellisen raportoinnin tarkastamiseen eikä rahanpesun torjunnan operatiiviseen toteuttamiseen. Tästä huolimatta tilintarkastajalla voi olla tärkeä rooli sellaisten riskitekijöiden havaitsemisessa, jotka voivat viitata poikkeavaan tai epäselvään taloudelliseen toimintaan (IAASB, 2020; FATF, 2013).

Tilintarkastajan rooli rahanpesuriskien tunnistamisessa on usein tulkinnanvarainen. Tilintarkastusstandardit edellyttävät riskien arviointia ja ammatillista harkintaa, mutta ne eivät määrittele yksityiskohtaisesti, missä laajuudessa rahanpesuun liittyviä riskejä tulisi tarkastella. Standardit jättävät tilintarkastajalle merkittävää harkintavaltaa sen suhteen, millaisia tarkastustoimenpiteitä kussakin tilanteessa pidetään riittävinä (IAASB, 2020). Rahanpesuriskit voivat olla yhteydessä taloudellisiin väärinkäytöksiin, kirjanpitorikoksiin tai muihin talousrikoksiin, mutta ne eivät aina ilmene suoraan tilinpäätöksessä.

Sidosryhmien näkökulmasta tilintarkastajalta saatetaan kuitenkin odottaa laajempaa riskien tunnistamista kuin mitä tilintarkastusstandardit nimenomaisesti edellyttävät. Tätä jännitettä voidaan tarkastella tilintarkastuksen odotuskuilun näkökulmasta (Humphrey ym., 1993; Porter, 1993). Rahanpesuriskien kontekstissa jännite voi korostua erityisesti siksi, että ilmiö kytkeytyy vakavaan rikollisuuteen ja merkittäviin yhteiskunnallisiin intresseihin.

Lisäksi rahanpesuriskien arviointi edellyttää usein kokonaisvaltaista näkemystä yrityksen liiketoimintamallista, kansainvälisistä yhteyksistä ja maksuliikenteestä. Kaikki nämä eivät

välttämättä kuulu tilintarkastuksen tarkastuskohteeseen samalla syvyydellä kuin taloudellinen raportointi. Tästä syystä tilintarkastajan rooli rahanpesuriskien tunnistamisessa rakentuu ammatillisen harkinnan, riskiperusteisen lähestymistavan ja tilintarkastuksen tavoitteiden rajoissa.

Rahanpesuriskien yhteydessä tilintarkastajan tehtävä voidaan siten jäsentää ensisijaisesti riskisignaalien tunnistamisena ja niiden merkityksen arviointina tilintarkastuksen kannalta, ei rikosoikeudellisena arviointina tai rikosten selvittämisenä. Tämä lähtökohta on keskeinen arvioitaessa tilintarkastajan vastuun rajoja ja muodostaa perustan tutkielman empiiriselle osuudelle, jossa tarkastellaan tilintarkastajien omia näkemyksiä tästä roolista.

4 Aiempi tutkimus ja tutkimusasetelman lähtökohdat

Tässä pääluvussa tarkastellaan aiempia tutkimuksia tilintarkastajan vastuusta erityisesti väärinkäytösten ja muiden epätoivottujen ilmiöiden havaitsemisen näkökulmasta sekä kuvataan tämän tutkielman tutkimusasetelman lähtökohdat. Luvun tarkoituksena on osoittaa, millaisena tilintarkastajan vastuuta on aiemmassa tutkimuksessa tarkasteltu ja miten tämä tutkielma sijoittuu osaksi olemassa olevia tutkimuksia.

Tilintarkastajan vastuuta on tarkasteltu laajasti erityisesti taloudellisten väärinkäytösten ja petosten havaitsemisen näkökulmasta. Aiemmissa tutkimuksissa on käsitelty muun muassa tilintarkastajan roolia väärinkäytösriskien tunnistamisessa, ammatillisen harkinnan ja skeptisyyden merkitystä riskien arvioinnissa sekä sidosryhmien tilintarkastajiin kohdistamia odotuksia (Humphrey ja muut, 1993; Porter, 1993; Nelson, 2009; Hurtt ja muut, 2013; Knechel ja muut, 2013). Tutkimuksissa on toistuvasti tuotu esiin, että tilintarkastajan todellinen tehtävä ja sidosryhmien käsitykset tilintarkastajan vastuusta eivät aina vastaa toisiaan, mikä korostaa tilintarkastajan roolin tulkinnanvaraisuutta erityisesti väärinkäytöksiin liittyvissä tilanteissa (Porter, 1993; Al-Dhubaibi, 2020).

Vaikka tilintarkastajan vastuuta väärinkäytösten havaitsemisessa on tutkittu melko laajasti, rahanpesuriskien näkökulma on jäänyt aiemmassa tutkimuksessa vähäisemmälle huomiolle. Rahanpesuriskit eroavat monilta osin perinteisistä tilinpäätösriskeistä, koska ne eivät välttämättä ilmene suoraan taloudellisessa raportoinnissa tai yksiselitteisinä virheinä, vaan voivat liittyä esimerkiksi monimutkaisiin transaktiorakenteisiin tai liiketoimintamalleihin (Levi & Reuter, 2006; Unger & den Hertog, 2012; Compin, 2008). Tämän vuoksi tilintarkastajan rooli rahanpesuriskien tunnistamisessa on osittain epäselvä ja riippuvainen ammatillisesta harkinnasta sekä tilintarkastuksen riskiperusteisesta lähestymistavasta (IAASB, 2020; Nelson, 2009; Hurtt ja muut, 2013). Aiemmat tutkimukset tarjoavat siten hyödyllisen lähtökohdan tilintarkastajan vastuun tarkastelulle, mutta ei anna kattavaa kuvaa rahanpesuriskien asemasta tilintarkastuksessa.

Luvun lopussa esitetään tutkimuksen hypoteesit, jotka perustuvat aiemmassa tutkimuksessa esitettyihin havaintoihin tilintarkastajan vastuusta sekä väärinkäytösriskien arvioinnista. Hypoteesien avulla jäsennetään tutkimuksen empiiristä osuutta ja luodaan perusta myöhemmässä luvussa esitettävälle aineiston analyysille.

4.1 Aiemmat tutkimukset

Tilintarkastajan vastuuta koskevia käsityksiä ja niihin liittyvää odotuskuilua on tarkasteltu laajasti tutkimuksissa. Quick (2020) tarkastelee tutkimuksessaan tilintarkastuksen odotuskuilua käsittelevää akateemista tutkimusta ja analysoi erityisesti sitä, millä tavoin eri sidosryhmien käsitykset tilintarkastajan tehtävistä poikkeavat toisistaan. Tutkimuksen tavoitteena on jäsentää odotuskuilun keskeisiä osa-alueita sekä arvioida, mistä erot tilintarkastajien ja tilinpäätöksen käyttäjien käsitysten välillä johtuvat.

Quickin (2020) mukaan odotuskuilu liittyy erityisesti tilintarkastajan vastuuseen väärinkäytösten ja petosten havaitsemisessa. Tutkimuksen mukaan tilinpäätöksen käyttäjät odottavat usein tilintarkastajilta laajempaa vastuuta kuin mitä tilintarkastusstandardit edellyttävät. Tilintarkastuksen tavoitteena on saavuttaa kohtuullinen varmuus siitä, ettei tilinpäätös sisällä olennaista virheellisyyttä, mutta tilinpäätöksen käyttäjät saattavat tulkita tilintarkastuksen takaavan käytännössä sen, ettei virheitä tai väärinkäytöksiä esiinny. Tämän seurauksena tilintarkastajia pidetään usein vastuullisina tilanteissa, joissa petoksia tai muita väärinkäytöksiä ei havaita, vaikka tarkastus olisi toteutettu asianmukaisesti. Tutkimuksessa todetaan myös, että odotuskuilu liittyy osittain tilintarkastuksen luonteeseen. Tilintarkastus perustuu riskiperusteiseen lähestymistapaan sekä otantaan, minkä vuoksi kaikkien virheellisyyksien ja väärinkäytösten havaitseminen ei ole mahdollista. Quickin (2020) mukaan tilintarkastuksen rajoitukset eivät kuitenkaan ole kaikille sidosryhmille selviä, mikä osaltaan ylläpitää odotuskuilua. Tutkimuksessa korostetaan myös tilintarkastuskertomuksen merkitystä odotuskuilun kannalta, sillä kertomuksen standardimuotoinen rakenne ei aina välitä riittävästi tietoa tilintarkastuksen sisällöstä ja rajoituksista. Quick (2020) osoittaa lisäksi, että odotuskuilu on pysyvä ilmiö, jota ei ole

onnistuttu poistamaan tilintarkastusstandardien kehittämisestä huolimatta. Tutkimus on tämän tutkielman kannalta merkityksellinen, koska se tarjoaa kokonaisvaltaisen kuvan tilintarkastajan vastuuseen liittyvästä odotuskuilusta ja tukee näkemystä siitä, että tilintarkastajan vastuun rajat esimerkiksi väärinkäytösten ja rahanpesuriskien tunnistamisessa eivät ole yksiselitteisiä.

4.1.1 Odotuskuilu ja käsitykset tilintarkastajan vastuusta

Tilintarkastajan vastuuta koskevaa odotuskuilua on tarkasteltu varhaisessa Porterin (1993) empiirisessä tutkimuksessa, jossa analysoidaan tilintarkastuksen odotuskuilun rakennetta ja syitä. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, mistä tilintarkastajien ja tilinpäätöksen käyttäjien käsitysten väliset erot johtuvat sekä millä tavoin odotuskuilu voidaan jäsentää eri osa-alueisiin. Tutkimus perustui laajaan kyselyaineistoon, jossa tarkasteltiin eri sidosryhmien käsityksiä tilintarkastajan tehtävistä ja vastuista. Porterin (1993) mukaan tilintarkastuksen odotuskuilu voidaan jakaa kahteen keskeiseen osa-alueeseen, kohtuullisuuskuihuun (*reasonableness gap*) ja suorituskykykuiluun (*performance gap*). Kohtuullisuuskuihu kuvaa eroa yhteiskunnan odotusten ja tilintarkastajan tehtävän todellisen sisällön välillä, kun taas suorituskykykuilu liittyy tilanteisiin, joissa tilintarkastajat eivät täytä odotuksia joko puutteellisten standardien tai käytännön toteutuksen vuoksi. Tämä jäsentely auttaa selittämään, miksi tilintarkastajilta odotetaan usein enemmän kuin mitä tilintarkastuksen tavoitteet ja menetelmät mahdollistavat.

Tutkimuksen tulokset osoittivat, että monet tilinpäätöksen käyttäjät odottavat tilintarkastajien osallistuvan aktiivisesti väärinkäytösten havaitsemiseen sekä yritysten toiminnan valvontaan. Samalla havaittiin, että tilintarkastajat pitivät omaa vastuutaan selvästi rajallisempana ja korostivat tilintarkastuksen perustuvan otantaan ja riskiperusteiseen tarkastukseen. Tutkimus osoitti siten selkeän eron tilintarkastajien ja muiden sidosryhmien käsitysten välillä tilintarkastajan tehtävistä ja vastuista. Porterin (1993) tutkimus on tämän tutkielman kannalta merkityksellinen, koska se tarjoaa teoreettisen ja empiirisen perustan tilintarkastajan vastuuta koskevalle odotuskuilulle.

Tutkimus tukee näkemystä siitä, että tilintarkastajan vastuun rajat väärinkäytösten ja rahanpesuriskien tunnistamisessa eivät ole yksiselitteisiä, vaan ne muodostuvat osittain tilintarkastajien tehtävien ja yhteiskunnan odotusten välisestä erosta.

Tilintarkastajan vastuuseen liittyvää odotuskuilua tarkastellaan myös Sikan ja muiden (1998) tutkimuksessa, jossa esitetään, että odotuskuilua ei ole mahdollista kokonaan poistaa. Tutkimuksen mukaan tilintarkastuksen tavoitteet ja merkitys muotoutuvat yhteiskunnallisessa vuorovaikutuksessa eri sidosryhmien välillä, minkä vuoksi tilintarkastuksen tarkoituksesta ei ole olemassa yhtä yksiselitteistä tulkintaa. Tämän seurauksena tilintarkastajan tehtävän rajat ovat osittain tulkinnanvaraisia ja voivat muuttua ajan myötä. Tutkimuksessa tarkastellaan myös historiallisesta näkökulmasta tilintarkastuksen kehitystä ja erityisesti sitä, miten tilintarkastuksen tavoitteet ovat vaihdelleet petosten havaitsemisen ja taloudellisen raportoinnin varmentamisen välillä. Tutkimuksessa todetaan, että tilintarkastuksen yhteys petosten havaitsemiseen on muuttunut ajan kuluessa, mutta petosten havaitsemiseen liittyvät odotukset ovat säilyneet vahvoina, mikä on osaltaan ylläpitänyt odotuskuilua tilintarkastajien ja tilinpäätöksen käyttäjien välillä.

Sikka ja muut (1998) korostavat lisäksi, että tilintarkastuksen tavoitteet eivät määräydy pelkästään ammatillisten standardien perusteella, vaan niihin vaikuttavat myös poliittiset ja taloudelliset tekijät sekä yhteiskunnalliset odotukset. Tilintarkastuksen merkitystä koskevat käsitykset voivat muuttua esimerkiksi taloudellisten kriisien ja yritysskandaalien seurauksena, jolloin myös tilintarkastajilta odotetaan laajempaa vastuuta väärinkäytösten havaitsemisessa. Sikan ja muiden (1998) tutkimus on tämän tutkielman kannalta merkittävä, koska se auttaa jäsentämään tilintarkastajan roolia laajemmassa yhteiskunnallisessa kontekstissa. Tutkimus tukee näkemystä siitä, että tilintarkastajan vastuun rajat väärinkäytösten ja rahanpesuriskien tunnistamisessa eivät ole yksiselitteisiä, vaan ne muodostuvat osittain eri sidosryhmien odotusten perusteella.

Al-Dhubaibi (2020) tarkasteli tilintarkastajan vastuuta koskevia käsityksiä Saudi-Arabiassa erityisesti petosten (fraud) havaitsemisen näkökulmasta. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten ulkoiset tilintarkastajat, tilinpäätöksen laatijat sekä tilinpäätöksen käyttäjät ymmärtävät tilintarkastajan yleiset vastuut sekä erityisesti vastuun petosten havaitsemisesta. Tutkimus toteutettiin strukturoituna kyselytutkimuksena, jossa vastaajina oli kolme eri ryhmää: tilintarkastajat, tilinpäätöksen laatijat ja tilinpäätöksen käyttäjät. Kysely lähetettiin yhteensä 1 015 henkilölle, joista saatiin 261 hyväksyttävää vastausta. Aineisto analysoitiin pääasiassa varianssianalyysin (ANOVA) ja jälkitestien avulla ryhmien välisten erojen tunnistamiseksi.

Tutkimuksen tulokset osoittivat selkeän odotuskuilun tilintarkastajien sekä tilinpäätöksen laatijoiden ja käyttäjien välillä tilintarkastajan vastuun osalta. Tilintarkastajat korostivat vastuun rajautumista tilintarkastusstandardien mukaiseen tehtävään ja kohtuullisen varmuuden periaatteeseen, kun taas tilinpäätöksen laatijat ja käyttäjät odottivat tilintarkastajilta laajempaa vastuuta ja olettivat usein, että tilintarkastus tarjoaa käytännössä täydellisen varmuuden siitä, ettei tilinpäätös sisällä olennaisia virheellisyyksiä tai petoksia. Erityisesti petosten havaitsemiseen liittyvissä väittämissä havaittiin merkittäviä eroja vastaajaryhmien välillä: tilintarkastajat arvioivat oman vastuunsa petosten havaitsemisessa selvästi rajallisemmaksi kuin tilinpäätöksen laatijat ja käyttäjät. Tutkimuksessa havaittiin lisäksi, että monet vastaajat liittivät tilintarkastajiin laajempaa oikeudellista vastuuta kuin mitä tilintarkastajat itse pitivät perusteltuna. Tutkimuksen johtopäätöksenä esitettiin, että tilintarkastajan vastuuta koskeva odotuskuilu on merkittävä ja että sen kaventaminen edellyttää erityisesti tilintarkastajan roolia koskevan tiedon lisäämistä sekä koulutuksen kehittämistä. Al-Dhubaibin (2020) tutkimus on tämän tutkielman kannalta keskeinen, koska se osoittaa empiirisesti, että tilintarkastajan vastuuta koskevat käsitykset vaihtelevat merkittävästi eri sidosryhmien välillä ja että petosten havaitsemiseen liittyvät odotukset ovat usein laajempia kuin tilintarkastusstandardien mukainen tehtävä edellyttää. Tulokset tukevat käsitystä siitä, että tilintarkastajan rooli väärinkäytösten ja rahanpesuun viittaavien riskien tunnistamisessa on osittain tulkinnanvarainen ja että vastuun rajat voivat

näyttäytyä eri tavoin tilintarkastajien ja muiden sidosryhmien näkökulmasta. Al-Dhubaibin tutkimus toimii myös tämän tutkielman esikuva-artikkelina.

Edellä tarkastellut tutkimukset osoittavat, että tilintarkastajan vastuuseen liittyvä odotuskuilu on laajasti tunnistettu ilmiö tutkimuskirjallisuudessa. Porter (1993) jäsentää odotuskuilua kohtuullisuuskuilun ja suorituskykykuilun kautta, kun taas Sikka ja muut (1998) tarkastelevat ilmiötä laajemmasta yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Myöhemmät tutkimukset, kuten Quick (2020) ja Al-Dhubaibi (2020), osoittavat, että sidosryhmien käsityksissä tilintarkastajan vastuusta on edelleen merkittäviä eroja. Näiden tutkimusten perusteella voidaan todeta, että tilintarkastajan vastuun rajat eivät ole yksiselitteisiä, vaan ne muodostuvat osittain eri sidosryhmien odotusten kautta.

4.1.2 Tilintarkastajan vastuu väärinkäytösten havaitsemisessa

DeZoort ja Harrison (2018) tarkastelivat tutkimuksessaan tilintarkastajien käsityksiä vastuustaan petosten havaitsemisessa organisaatioissa. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten tilintarkastajat kokevat oman vastuunsa petosten havaitsemisessa sekä mitkä tekijät vaikuttavat tähän vastuukäsitykseen. Lisäksi tutkimuksessa analysoitiin, miten koettu vastuu vaikuttaa tilintarkastajien toimintaan petosriskien arvioinnissa. Tutkimus toteutettiin kokeellisena tutkimuksena, johon osallistui yhteensä 878 tilintarkastajaa, mukaan lukien sekä ulkoisia että sisäisiä tarkastajia. Tutkimuksessa tarkasteltiin erityisesti sitä, miten tilintarkastajien kokema vastuu muodostuu ja mitkä tekijät siihen vaikuttavat. Aineisto analysoitiin tilastollisesti tarkastelemalla muun muassa tilivelvollisuuden (*accountability*), petostyyppin sekä tarkastajatyypin vaikutusta tilintarkastajien kokemaan vastuuseen.

Tutkimuksen tulokset osoittivat, että tilintarkastajien kokema vastuu petosten havaitsemisesta vaihteli tilanteen mukaan. Erityisesti havaittiin, että vastuuntunne oli voimakkaampi tilanteissa, joissa tilintarkastajat kokivat olevansa tilivelvollisia arvioinnistaan. Lisäksi suurempi koettu vastuu johti aktiivisempaan petosriskien arviointiin sekä useampien tarkastustoimenpiteiden suunnitteluun. Tutkimuksen

keskeinen havainto oli myös, että tilintarkastajien kokema vastuu petosten havaitsemisesta ei ole täysin yksiselitteinen eikä aina vastaa suoraan ammattistandardeissa määriteltyä vastuuta. Samalla tutkimuksessa todettiin, että tilintarkastajat pitivät yrityksen johtoa keskeisimpänä petosten havaitsemisesta vastuullisena tahona, vaikka tilintarkastajilla nähtiin olevan merkittävä rooli petosriskien tunnistamisessa. DeZoortin ja Harrisonin (2018) tutkimus on tämän tutkielman kannalta keskeinen, koska se osoittaa, että tilintarkastajan vastuu petosten havaitsemisessa on osittain tulkinnanvarainen ja riippuu tarkastajan omista käsityksistä vastuusta. Tutkimus tukee näkemystä siitä, että tilintarkastajan rooli petos- ja rahanpesuriskien tunnistamisessa on luonteeltaan rajallinen ja sidoksissa tarkastustehtävän tavoitteisiin.

Tilintarkastajan vastuuta väärinkäytösten havaitsemisessa on tarkasteltu laajasti myös taloudellisia väärinkäytöksiä koskevassa tutkimuksessa. Hogan ja muut (2008) käsittelevät tutkimuksessaan tilinpäätösväärinkäytöksiin liittyvää akateemista tutkimuskenttää ja analysoivat tekijöitä, jotka lisäävät väärinkäytösten riskiä yrityksissä. Tutkimuksessa tarkastellaan laajaa tutkimuskirjallisuutta koskien tilinpäätöspetoksia ja niiden havaitsemista tilintarkastuksen yhteydessä. Tutkimuksen mukaan taloudelliset väärinkäytökset liittyvät usein johdon mahdollisuuksiin manipuloida taloudellista raportointia sekä puutteisiin sisäisessä valvonnassa ja yritysjohdon valvonnassa. Vaikka tilinpäätöspetokset ovat suhteellisen harvinaisia, niiden taloudelliset vaikutukset voivat olla erittäin merkittäviä, minkä vuoksi niiden tunnistaminen on keskeinen osa tilintarkastuksen riskiperusteista lähestymistapaa.

Hogan ja muut (2008) korostavat, että tilintarkastajat eivät lähtökohtaisesti voi taata petosten havaitsemista, vaan heidän tehtävänsä perustuu petosriskien arviointiin ja näihin riskeihin kohdistettuihin tarkastustoimenpiteisiin. Tilintarkastuksen tavoitteena on saavuttaa kohtuullinen varmuus siitä, ettei tilinpäätös sisällä olennaista virheellisyyttä, mutta tarkastuksen luonne, kuten otantaan perustuvat tarkastusmenetelmät ja mahdollinen johdon välinen yhteistyö petoksen peittämiseksi, rajoittavat petosten havaitsemisen varmuutta. Tutkimuksessa esitetään, että petosriskit liittyvät usein

johdon kannustimiin, valvontajärjestelmien puutteisiin sekä mahdollisuuksiin manipuloida taloudellista raportointia. Petosriskejä lisäävät esimerkiksi tulostavoitteisiin sidotut kannustinjärjestelmät, heikko hallinnointirakenne sekä puutteellinen sisäinen valvonta. Tilintarkastajan rooli petosriskien tunnistamisessa liittyy erityisesti näiden riskitekijöiden analysointiin ja korkean riskin alueiden tunnistamiseen. Lisäksi Hogan ja muut (2008) tuovat esiin, että perinteiset analyysimenetelmät ja tarkastustoimenpiteet eivät aina riitä petosten havaitsemiseen, minkä vuoksi petosriskien arviointi edellyttää tilintarkastajalta ammatillista harkintaa ja skeptisyyttä.

Tilinpäätösväärinkäytösten taustatekijöitä on tarkasteltu Beasley'n ja muiden (2000) tutkimuksessa, jossa analysoidaan toimialojen erityispiirteiden sekä yritysten hallintorakenteiden yhteyttä vilpilliseen taloudelliseen raportointiin. Tutkimus perustuu yhdysvaltalaiseen aineistoon, jossa tarkastellaan tilinpäätösväärinkäytöksiin liittyviä tapauksia useilta toimialoilta. Tutkimuksen mukaan vilpillinen taloudellinen raportointi esiintyy usein tietyillä toimialoilla keskimääräistä useammin, mikä viittaa siihen, että toimialakohtaiset tekijät voivat lisätä väärinkäytösriskiä. Beasley ja muut (2000) tarkastelevat tutkimuksessaan myös sitä, millä tavoin väärinkäytökset käytännössä toteutetaan taloudellisessa raportoinnissa.

Beasley'n ja muiden (2000) mukaan tilinpäätösväärinkäytökset liittyvät usein erityisesti tuloutukseen ja omaisuuserien arvostukseen, jotka ovat keskeisiä taloudellisen raportoinnin osa-alueita. Tutkimuksessa havaittiin, että vilpilliseen raportointiin osallistuneissa yrityksissä käytettiin usein menetelmiä, joilla liikevaihtoa kirjattiin ennen aikaisesti tai omaisuuserien arvoa yliarvioitiin. Tällaiset menettelyt voivat olla vaikeasti havaittavia, koska ne perustuvat usein kirjanpidollisiin arvioihin ja tulkintoihin. Tutkimuksessa tarkastellaan lisäksi yritysten hallintorakenteiden merkitystä väärinkäytösten ehkäisyssä. Tulosten mukaan vilpilliseen raportointiin liittyneissä yrityksissä havaittiin keskimääräistä harvemmin riippumattomia hallituksen jäseniä sekä tarkastusvaliokuntia, ja myös sisäisen tarkastuksen toiminto oli harvemmin käytössä näissä yrityksissä. Beasley'n ja muiden (2000) tutkimus on tämän tutkielman kannalta

merkityksellinen, koska se osoittaa, että taloudelliseen raportointiin liittyvät väärinkäytökset voivat olla rakenteellisesti vaikeasti havaittavia ja liittyvät usein yrityksen normaaliin liiketoimintaan. Tutkimus tukee näkemystä siitä, että tilintarkastajan mahdollisuudet havaita väärinkäytöksiä perustuvat riskien arviointiin ja taloudellisen raportoinnin analysointiin, eikä kaikkien väärinkäytösten havaitseminen ole mahdollista tilintarkastuksen yhteydessä.

Taloudellisia väärinkäytöksiä koskeva tutkimus täydentää odotuskuilua koskevaa kirjallisuutta tarkastelemalla tekijöitä, jotka lisäävät väärinkäytösriskiä sekä tilintarkastajien mahdollisuuksia havaita tällaisia ilmiöitä. Hogan ja muut (2008) sekä Beasley ja muut (2000) osoittavat, että väärinkäytökset liittyvät usein yritysjohdon kannustimiin, sisäisen valvonnan puutteisiin sekä taloudellisen raportoinnin manipulointimahdollisuuksiin. DeZoortin ja Harrisonin (2018) tutkimus puolestaan korostaa tilintarkastajien oman vastuukäsityksen merkitystä petosriskien arvioinnissa. Näiden tutkimusten perusteella väärinkäytösten tunnistaminen liittyy vahvasti riskien arviointiin ja tilintarkastajan ammatilliseen harkintaan.

4.1.3 Ammatillinen skeptisyys ja tilintarkastajan harkinta

Tilintarkastajan roolia riskien ja mahdollisten väärinkäytösten tunnistamisessa on tarkasteltu myös ammatillisen skeptisyyden näkökulmasta. Nelson (2009) esittää tutkimuksessaan mallin ammatillisesta skeptisyydestä tilintarkastuksessa sekä kokoaa yhteen aiempaa tutkimusta siitä, miten skeptisyys vaikuttaa tilintarkastajien arviointiin ja päätöksentekoon. Ammatillisella skeptisyydellä tarkoitetaan tilintarkastuksessa asennetta, johon kuuluu kyseenalaistava ajattelutapa sekä kriittinen suhtautuminen tarkastusaineistoon ja johdon esittämiin väitteisiin. Nelsonin (2009) mukaan ammatillinen skeptisyys muodostuu useista toisiinsa liittyvistä tekijöistä, kuten tilintarkastajan tiedoista ja kokemuksesta, henkilökohtaisista ominaisuuksista sekä tilintarkastuksen kannustimista ja toimintaympäristöstä. Mallin mukaan skeptisyys vaikuttaa sekä tilintarkastajan arviointeihin että käytännön tarkastustoimenpiteisiin

siten, että korkeampi skeptisyyden taso johtaa perusteellisempaan evidenssin arviointiin ja kriittisempään suhtautumiseen johdon antamaan informaatioon.

Tutkimus osoittaa, että tilintarkastajien kyky tunnistaa mahdollisia virheellisyyksiä ja väärinkäytöksiä riippuu merkittävästi heidän ammatillisesta harkinnastaan ja skeptisyydestään. Skeptisyys vaikuttaa erityisesti siihen, miten tilintarkastajat tulkitsevat evidenssiä, arvioivat vaihtoehtoisia selityksiä sekä päättävät lisätarkastustoimenpiteiden tarpeesta. Nelsonin (2009) mukaan skeptisempi lähestymistapa johtaa usein siihen, että tilintarkastajat kiinnittävät enemmän huomiota poikkeaviin signaaleihin ja arvioivat kriittisemmin johdon esittämiä selityksiä. Nelsonin (2009) tutkimus on tämän tutkielman kannalta keskeinen, koska se korostaa tilintarkastajan roolia riskien tunnistamisessa ammatillisen harkinnan ja skeptisyyden kautta. Tutkimus tukee käsitystä siitä, että tilintarkastajan tehtävä ei ole varmistaa kaikkien väärinkäytösten havaitsemista, vaan arvioida kriittisesti käytettävissä olevaa evidenssiä ja kohdistaa tarkastustoimenpiteet olennaisiin riskialueisiin. Tämä näkökulma auttaa jäsentämään tilintarkastajan roolia myös rahanpesuriskien tunnistamisessa, jossa keskeistä on riskien arviointi eikä täydellisen varmuuden saavuttaminen.

Tilintarkastajan ammatillista skeptisyyttä ja sen merkitystä riskien tunnistamisessa on tarkasteltu laajasti myös Hurttin ja muiden (2013) tutkimuksessa. Tutkimuksessa kootaan yhteen aiempaa tutkimusta ammatillisesta skeptisyydestä sekä tarkastellaan tekijöitä, jotka vaikuttavat skeptiseen arviointiin ja tarkastustoimenpiteisiin. Ammatillinen skeptisyys nähdään keskeisenä osana tilintarkastusta, koska tilintarkastajan tehtävänä on arvioida kriittisesti johdon esittämää informaatiota ja siihen liittyvää evidenssiä. Hurtt ja muut (2013) esittävät mallin, jossa skeptinen arviointi muodostuu useiden tekijöiden yhteisvaikutuksesta. Näihin tekijöihin kuuluvat muun muassa tilintarkastajan henkilökohtaiset ominaisuudet, kokemus ja osaaminen, tarkastettavan asiakkaan ominaisuudet sekä tilintarkastuksen organisatorinen ja institutionaalinen ympäristö. Mallin mukaan nämä tekijät vaikuttavat siihen, miten

tilintarkastaja muodostaa skeptisiä arvioita ja miten nämä arviot puolestaan ohjaavat tarkastustoimenpiteitä ja päätöksentekoa.

Tutkimus osoittaa, että ammatillinen skeptisyys vaikuttaa merkittävästi tilintarkastajien kykyyn tunnistaa mahdollisia virheellisyyksiä ja väärinkäytöksiä. Skeptisempi lähestymistapa johtaa tyypillisesti perusteellisempaan evidenssin arviointiin sekä suurempaan valmiuteen etsiä vaihtoehtoisia selityksiä havaittuihin poikkeamiin. Samalla tutkimus korostaa, että skeptisyys ei ole pelkästään yksilön ominaisuus, vaan siihen vaikuttavat myös tarkastuksen toimintaympäristö, aikapaineet, kannustimet sekä asiakkaaseen liittyvät tekijät. Hurttin ja muiden (2013) tutkimus tukee näkemystä siitä, että tilintarkastajan rooli riskien ja mahdollisten väärinkäytösten tunnistamisessa perustuu ammatilliseen harkintaan ja skeptiseen arviointiin. Tutkimus korostaa, että riskien tunnistaminen ei ole mekaaninen prosessi, vaan riippuu merkittävästi tilintarkastajan tekemistä arvioista ja päätöksistä. Tämä näkökulma on keskeinen myös rahanpesuriskien tunnistamisen kannalta, koska tällaiset riskit ilmenevät usein epäsuorina signaaleina, joiden tunnistaminen edellyttää kriittistä evidenssin arviointia.

Tilintarkastajien ammatillista harkintaa koskeva tutkimus korostaa erityisesti ammatillisen skeptisyyden merkitystä riskien tunnistamisessa. Nelson (2009) tarkastelee skeptisyyttä tilintarkastajan arviointiprosessin näkökulmasta, kun taas Hurtt ja muut (2013) analysoivat tekijöitä, jotka vaikuttavat skeptiseen arviointiin tilintarkastuksessa. Näiden tutkimusten perusteella tilintarkastajan kyky tunnistaa mahdollisia väärinkäytöksiä riippuu merkittävästi hänen tekemistään arvioista sekä toimintaympäristön vaikutuksista.

Tilintarkastuksen laatua ja sen yhteyttä tilintarkastajan toimintaan on tarkasteltu Francisin (2004) tutkimuksessa, jossa analysoidaan laajasti aiempaa empiiristä tutkimusta tilintarkastuksen laadusta. Tutkimuksen tavoitteena on jäsentää, mitä tilintarkastuksen laadusta tiedetään tutkimuskirjallisuuden perusteella sekä millä tavoin laatua voidaan arvioida käytännössä. Tilintarkastuksen laatua tarkastellaan muun

muassa tilintarkastusvirheiden, tilintarkastuskertomusten informatiivisuuden sekä tilintarkastajien toimintaan vaikuttavien tekijöiden näkökulmasta. Francisin (2004) mukaan tilintarkastuksen laatua on kuitenkin vaikea arvioida suoraan, koska tilintarkastuksen lopputuloksena syntyy yleensä standardimuotoinen tilintarkastuskertomus, joka ei yksinään kerro tarkastuksen laadusta. Tämän vuoksi tutkimuksessa tarkastellaan epäsuoria mittareita, kuten tilintarkastusvirheitä, oikeudenkäyntejä sekä tilinpäätöksen laatua kuvaavia tunnuslukuja.

Tutkimuksessa tuodaan esiin, että tilintarkastuksen laatuun vaikuttavat useat tekijät, kuten tilintarkastajan riippumattomuus, osaaminen sekä tarkastuksen organisatorinen ympäristö. Erityisesti suurten tilintarkastusyhteisöjen on havaittu tuottavan keskimäärin korkeampaa tilintarkastuksen laatua, mikä on yhdistetty parempiin resursseihin, vahvempaan osaamiseen sekä suurempiin kannustimiin suojella mainettaan. Francis (2004) korostaa myös, että tilintarkastuksen tavoitteena ei ole kaikkien virheellisyyksien tai väärinkäytösten täydellinen havaitseminen, vaan riittävän varmuuden saavuttaminen siitä, että tilinpäätös ei sisällä olennaisia virheellisyyksiä. Tilintarkastuksen laatu ei siten tarkoita virheettömyyttä, vaan sitä, että tarkastus on toteutettu asianmukaisesti ammattistandardien mukaisesti. Francisin (2004) tutkimus on tämän tutkielman kannalta merkityksellinen, koska se auttaa tarkastelemaan tilintarkastajan roolia riskien tunnistamisessa tilintarkastuksen laadun näkökulmasta. Tutkimus tukee näkemystä siitä, että tilintarkastajan vastuu liittyy ensisijaisesti asianmukaisen tarkastusprosessin toteuttamiseen eikä kaikkien väärinkäytösten havaitsemiseen. Tämä näkökulma on keskeinen myös rahanpesuriskien tunnistamisessa, jossa tilintarkastajan tehtävä perustuu riskien arviointiin ja ammatilliseen harkintaan.

4.1.4 Rahanpesuriskit ja tilintarkastajan rooli niiden tunnistamisessa

Rahanpesun luonnetta ja uusien rahanpesumuotojen kehittymistä on tarkasteltu Ungerin ja den Hertogin (2012) tutkimuksessa, jossa analysoidaan rahanpesun mekanismeja sekä sitä, miksi rahanpesun tunnistaminen on käytännössä vaikeaa. Tutkimuksen keskeinen havainto on, että rahanpesu on muuttuva ilmiö, joka mukautuu

nopeasti sääntelyn muutoksiin. Rikollinen toiminta siirtyy usein uusille sektoreille tai käyttää uusia menetelmiä silloin, kun valvonta kiristyy tietyillä aloilla. Tutkimuksen mukaan rahanpesu tapahtuu usein laillisen taloudellisen toiminnan yhteydessä, mikä vaikeuttaa sen havaitsemista yksittäisten liiketapahtumien perusteella. Rahanpesussa käytetään tyypillisesti tavanomaisia liiketoimintarakenteita ja rahoitusjärjestelmiä, minkä vuoksi laillisen ja laittoman toiminnan välinen raja voi olla epäselvä. Tämän vuoksi rahanpesuriskien tunnistaminen edellyttää usein useiden eri tekijöiden samanaikaista tarkastelua eikä yksittäinen indikaattori yleensä riitä osoittamaan rahanpesua.

Unger ja den Hertog (2012) korostavat myös, että rahanpesu siirtyy herkästi sellaisille toimialoille, joilla valvonta on vähäisempää. Perinteisesti rahanpesu on yhdistetty rahoitussektoriin, mutta tutkimuksen mukaan rikolliset ovat siirtyneet yhä enemmän myös muihin sektoreihin, kuten kiinteistömarkkinoille, kauppaan ja uusiin maksujärjestelmiin. Tämä kehitys lisää rahanpesuriskien hajautumista ja tekee niiden tunnistamisesta entistä vaikeampaa. Tutkimus tuo esiin myös sen, että rahanpesun kokonaismäärän arvioiminen on vaikeaa ja saatavilla oleva tilastotieto on usein epätäydellistä, koska rahanpesu on luonteeltaan piilossa tapahtuvaa toimintaa. Tämän vuoksi rahanpesuriskien arviointi perustuu usein epäsuoriin indikaattoreihin ja arvioihin eikä tarkkaan mitattavaan tietoon. Unger ja den Hertogin (2012) tutkimus tukee näkemystä siitä, että rahanpesuriskien tunnistaminen on luonteeltaan epävarmaa ja perustuu usein epäsuoriin havaintoihin. Tämä on keskeistä myös tilintarkastajan näkökulmasta, sillä tilintarkastaja kohtaa rahanpesuriskejä yleensä osana normaalia liiketoiminnan tarkastelua eikä erillisenä tarkastuskohteena. Tämän vuoksi rahanpesuriskien tunnistaminen kytkeytyy vahvasti tilintarkastajan ammatilliseen harkintaan ja riskiperusteiseen lähestymistapaan.

Laskentatoimen merkitystä rahanpesussa on tarkastellut Compin (2008), jonka mukaan kirjanpito ja taloudellinen raportointi voivat toimia keskeisinä välineinä rahanpesun toteuttamisessa. Tutkimuksen mukaan taloudellinen informaatio ja kirjanpidolliset rakenteet mahdollistavat varojen siirtämisen, peittämisen ja laillistamisen siten, että

liiketoimet näyttävät ulospäin tavanomaisilta liiketoimilta. Kirjanpidollinen osaaminen voi siten toimia rikollisessa toiminnassa välineenä, jonka avulla rahan alkuperää voidaan hämärtää ja taloudellista toimintaa esittää laillisena. Compin (2008) korostaa, että rahanpesu edellyttää usein monimutkaisia taloudellisia järjestelyjä, joissa hyödynnetään yritysrakenteita, pankkijärjestelmää sekä kirjanpidollisia menettelyjä.

Laskentatoimen rooli ei rajoitu pelkästään tapahtumien kirjaamiseen, vaan kirjanpidollinen tieto voi muodostaa keskeisen osan rikollisen toiminnan organisointia. Tämä korostaa tilintarkastuksen merkitystä rahanpesuriskien tunnistamisessa, sillä tilintarkastaja tarkastelee juuri niitä taloudellisia prosesseja, joiden kautta rahanpesu tyypillisesti toteutuu. Lisäksi tutkimus tuo esiin, että rahanpesussa käytetään usein sellaisia liiketoimintarakenteita ja kirjanpidollisia menettelyjä, jotka muistuttavat täysin laillista toimintaa. Tämän vuoksi rahanpesun tunnistaminen voi olla vaikeaa pelkästään yksittäisten liiketapahtumien perusteella, mikä korostaa ammatillisen harkinnan merkitystä tilintarkastuksessa (Compin, 2008).

Riskiperusteista lähestymistapaa rahanpesun torjunnassa on tarkasteltu tutkimuskirjallisuudessa laajasti. Simonova (2011) analysoi riskiperusteisen rahanpesun torjunnan keskeisiä ongelmia ja kehittämismahdollisuuksia oikeustaloustieteellisestä näkökulmasta. Tutkimuksen tavoitteena on tunnistaa riskiperusteiseen lähestymistapaan liittyviä rakenteellisia haasteita sekä esittää keinoja järjestelmän kehittämiseksi tehokkaammaksi. Simonovan (2011) mukaan rahanpesun vastainen sääntely perustuu yhä vahvemmin riskiperusteiseen arviointiin, jossa keskeistä on asiakkaisiin, liiketoimiin ja toimintaympäristöön liittyvien riskien tunnistaminen ja arviointi siten, että valvontatoimenpiteet voidaan kohdentaa erityisesti korkean riskin tilanteisiin. Tämä lähestymistapa antaa organisaatioille mahdollisuuden käyttää ammatillista harkintaa riskien arvioinnissa, mutta samalla se edellyttää järjestelmällistä riskien tunnistamista ja dokumentointia.

Simonovan (2011) mukaan riskiperusteinen lähestymistapa perustuu oletukseen, että rahanpesuriskit vaihtelevat merkittävästi eri asiakkaiden ja liiketoimien välillä. Tämän vuoksi kaikkia tilanteita ei voida käsitellä yhdenmukaisesti, vaan riskien arvioinnissa on huomioitava asiakkaiden taustat, liiketoiminnan luonne sekä käytetyt taloudelliset järjestelyt. Tutkimuksessa korostetaan, että rahanpesuriskien arviointi sisältää merkittävää epävarmuutta, koska riskitekijöitä ei ole mahdollista määritellä täysin yksiselitteisesti. Lisäksi riskiperusteiseen lähestymistapaan liittyy käytännön haasteita, sillä riskien arviointiin liittyvät käsitteet ja menetelmät voivat vaihdella organisaatioiden välillä eikä yhteisiä käytäntöjä ole aina selkeästi määritelty. Tämä voi johtaa siihen, että riskien arviointi perustuu osittain subjektiivisiin arvioihin, mikä vaikeuttaa rahanpesuriskien johdonmukaista tunnistamista. Simonovan (2011) tutkimus on tämän tutkielman kannalta merkityksellinen, koska se kuvaa rahanpesun torjunnan perustana olevaa riskiperusteista lähestymistapaa ja korostaa, että rahanpesuriskien tunnistaminen perustuu usein ammatilliseen harkintaan ja epävarmoihin arvioihin.

Rahanpesua koskeva tutkimus tuo esiin ilmiön monimutkaisuuden ja sen kytkeytymisen lailliseen taloudelliseen toimintaan. Unger ja den Hertog (2012) tarkastelevat rahanpesun mekanismeja ja sen muuttuvaa luonnetta, kun taas Compin (2008) korostaa kirjanpidollisten rakenteiden merkitystä rahanpesun toteuttamisessa. Simonova (2011) puolestaan analysoi riskiperusteisen lähestymistavan keskeistä roolia rahanpesun torjunnassa. Näiden tutkimusten perusteella rahanpesuriskien tunnistaminen perustuu usein epäsuoriin havaintoihin ja epävarmoihin arvioihin.

Rahanpesuriskien merkitystä osana tilintarkastusta tarkastellaan Cindorin ja Petrovićin (2018) tutkimuksessa, jossa analysoidaan rahanpesuriskien arviointia osana tilintarkastuksen riskiperusteista lähestymistapaa. Tutkimuksen mukaan rahanpesu on taloudellisessa toiminnassa pitkäaikainen ilmiö, joka on globalisaation myötä laajentunut ja muuttunut monimutkaisemmaksi, mikä on lisännyt myös tilintarkastajien roolia epäilyttävien liiketoimien tunnistamisessa. Tutkimuksessa korostetaan riskiperusteisen lähestymistavan merkitystä rahanpesuriskien tunnistamisessa, sillä

tilintarkastusprosessin lähtökohtana on riskien arviointi, joka alkaa tilintarkastuksen suunnitteluvaiheessa ja jatkuu koko tarkastusprosessin ajan. Rahanpesuriskien arviointi ei ole erillinen prosessi, vaan se muodostaa osan yrityksen kokonaisriskien arviointia. Tutkimuksen mukaan rahanpesuriskien tunnistaminen edellyttää kokonaisvaltaista analyysiä yrityksen toiminnasta, liiketoimintaympäristöstä sekä yksittäisistä liiketapahtumista.

Cindori ja Petrović (2018) korostavat, että tilintarkastajilla on merkittävä rooli epäilyttävien liiketoimien tunnistamisessa, vaikka tilintarkastuksen ensisijainen tavoite on tilinpäätöksen oikeellisuuden varmentaminen. Tilintarkastajat analysoivat yrityksen taloudellista informaatiota ja sisäisiä kontroleja, mikä antaa heille mahdollisuuden havaita myös mahdollisia rahanpesuun liittyviä poikkeamia, kuten epätavallisia liiketapahtumia, poikkeavia rahavirtoja ja epäjohtonmukaisuuksia taloudellisessa raportoinnissa. Tutkimuksessa todetaan kuitenkin myös, että rahanpesuriskien tunnistaminen on käytännössä haastavaa, koska tilintarkastajat työskentelevät usein yrityksissä, joissa liiketoiminta on pääosin laillista, ja tarkastus perustuu otantaan sekä ammatilliseen harkintaan. Lisäksi tilintarkastajilla on monissa maissa velvollisuus raportoida epäilyttävistä liiketoimista viranomaisille, vaikka käytännössä raportointien määrä on usein vähäinen. Cindorin ja Petrovićin (2018) tutkimus on tämän tutkielman kannalta keskeinen, koska se yhdistää tilintarkastuksen riskiperusteisen lähestymistavan ja rahanpesuriskien tunnistamisen. Tutkimus tukee näkemystä siitä, että rahanpesuriskien tunnistaminen kuuluu osaksi tilintarkastajan työtä, mutta se tapahtuu ensisijaisesti osana taloudellisen raportoinnin tarkastusta eikä itsenäisenä tehtävänä.

Tilintarkastajien roolia rahanpesun torjunnassa on tarkasteltu De Smetin ja Mentionin (2010) tapaustutkimuksessa, jossa analysoidaan tilintarkastajien ja sisäisen tarkastuksen toimintaa KYC- ja AML-käytäntöjen arvioinnissa Luxemburgin pankkisektorilla. Tutkimuksen mukaan sisäinen tarkastus ja tilintarkastus ovat keskeisessä asemassa rahanpesun torjunnassa, koska ne osallistuvat organisaation sisäisten kontrollien arviointiin ja varmistavat, että sääntelyn mukaiset menettelytavat toteutuvat

käytännössä. De Smetin ja Mentionin (2010) mukaan rahanpesun torjunta perustuu erityisesti riskiperusteiseen lähestymistapaan, jossa asiakkaisiin ja liiketoimiin liittyviä riskejä arvioidaan systemaattisesti. KYC-menettelyt ja asiakkaan tuntemiseen liittyvät vaatimukset muodostavat keskeisen osan rahanpesun torjuntaa, ja tilintarkastajat voivat arvioida näiden menettelyjen toimivuutta osana sisäisten kontrollien tarkastusta. Tutkimuksessa todetaan myös, että rahanpesun torjuntaan liittyvät velvoitteet ovat lisääntyneet erityisesti EU:n sääntelyn kehittymisen myötä, mikä on lisännyt tarkastustoiminnan merkitystä.

Tutkimuksessa korostetaan lisäksi, että rahanpesuriskien arviointi liittyy laajemmin organisaation riskienhallintaan ja sisäiseen valvontaan. Tilintarkastajat arvioivat muun muassa asiakkaan tuntemiseen liittyviä menettelyjä, raportointikäytäntöjä sekä sisäisten kontrollien toimivuutta, joiden avulla voidaan muodostaa kokonaiskuva organisaation kyvystä hallita rahanpesuriskejä. De Smet ja Mention (2010) tuovat esiin myös sen, että rahanpesun torjunta edellyttää useiden toimijoiden yhteistyötä, jossa tilintarkastajien, sisäisen tarkastuksen, johdon sekä viranomaisten roolit täydentävät toisiaan. Tilintarkastajien tehtävä liittyy erityisesti kontrollien arviointiin ja riskien tunnistamiseen, kun taas varsinainen rahanpesun estäminen kuuluu ensisijaisesti organisaation johdolle. De Smetin ja Mentionin (2010) tutkimus on tämän tutkielman kannalta merkityksellinen, koska se tuo esiin tilintarkastajan roolin rahanpesuriskien arvioinnissa osana sisäisten kontrollien tarkastusta ja tukee näkemystä siitä, että tilintarkastajan rooli rahanpesuriskien tunnistamisessa on luonteeltaan välillinen ja sidoksissa organisaation riskienhallinnan arviointiin.

Tilintarkastajan roolia rahanpesun torjunnassa on tarkasteltu myös epäilyttävien liiketoimien raportointivelvollisuuteen liittyvässä tutkimuksessa. Norton (2018) analysoi tilintarkastajien rahanpesuilmoituksiin liittyvää toimintaa ja tarkastelee erityisesti sitä, miten tilintarkastajat käytännössä suhtautuvat rahanpesuepäilyjen raportointivelvollisuuteen. Tutkimuksen mukaan tilintarkastajat muodostavat osan rahanpesun torjunnan valvontajärjestelmää, mutta heidän roolinsa poikkeaa muiden

ilmoitusvelvollisten toimijoiden toiminnasta, koska tilintarkastajan työ kohdistuu ensisijaisesti taloudellisen raportoinnin tarkastamiseen eikä liiketoimien jatkuvaan seurantaan. Rahanpesuun liittyvä sääntely on viime vuosikymmeninä lisääntynyt merkittävästi, ja tilintarkastajille on asetettu velvollisuus raportoida epäilyttäviä liiketoimista viranomaisille. Tilintarkastajat ovat keskeisessä asemassa rahanpesun torjunnassa, koska he tarkastelevat yritysten taloudellista toimintaa ja voivat havaita epäilyttäviä liiketapahtumia osana normaalia tarkastustyötä.

Nortonin (2018) mukaan rahanpesuepäilyjen tunnistaminen perustuu usein epävarmoihin havaintoihin ja ammatilliseen harkintaan. Tilintarkastajien on arvioitava, milloin havaittu poikkeama täyttää epäilyn kriteerit ja edellyttää ilmoituksen tekemistä viranomaisille. Tutkimuksessa todetaan, että epäilyn käsitteen tulkinta voi olla vaikeaa, koska rahanpesuun viittaavat ilmiöt eivät useinkaan ole selviä tai yksiselitteisiä, mikä voi johtaa tilanteisiin, joissa epäilyttäviä tapahtumia ei raportoida. Lisäksi ilmoitusten määrä on käytännössä usein suhteellisen pieni verrattuna ilmoitusvelvollisten määrään, mikä viittaa siihen, että rahanpesuepäilyjen tunnistaminen voi olla haastavaa. Tilintarkastajien toimintaan vaikuttavat myös organisatoriset tekijät, resurssit sekä sääntelyn monimutkaisuus, jotka voivat vaikeuttaa rahanpesuriskien arviointia. Norton (2018) korostaa lisäksi, että raportointimenettelyt voivat olla byrokraattisia ja aikaa vieviä, mikä saattaa vähentää tilintarkastajien halukkuutta tehdä ilmoituksia. Nortonin (2018) tutkimus on tämän tutkielman kannalta merkityksellinen, koska se osoittaa, että rahanpesuriskien tunnistaminen ja raportointi perustuvat pitkälti tilintarkastajan ammatilliseen harkintaan ja epävarmoihin havaintoihin sekä tukee näkemystä siitä, että tilintarkastajan rooli rahanpesuriskien tunnistamisessa on luonteeltaan rajallinen ja riippuu merkittävästi tilintarkastajan tekemistä arvioista.

Viimeisimmät tutkimukset tarkastelevat tilintarkastajien roolia rahanpesuriskien tunnistamisessa osana rahanpesun torjunnan institutionaalista järjestelmää. Cindori ja Petrović (2018) korostavat, että rahanpesuriskien arviointi liittyy tilintarkastuksen riskiperusteiseen lähestymistapaan ja yrityksen kokonaisriskien arviointiin. De Smet ja

Mention (2010) puolestaan tarkastelevat tilintarkastajien ja sisäisen tarkastuksen roolia rahanpesun torjunnassa erityisesti sisäisten kontrollien arvioinnin näkökulmasta. Nortonin (2018) tutkimus täydentää tätä näkökulmaa analysoimalla tilintarkastajien velvollisuutta raportoida epäilyttävistä liiketoimista viranomaisille. Näiden tutkimusten perusteella voidaan todeta, että tilintarkastajien rooli rahanpesun torjunnassa on luonteeltaan pääosin välillinen ja liittyy erityisesti riskien arviointiin, sisäisten kontrollien tarkastamiseen sekä epäilyttävien ilmiöiden tunnistamiseen osana normaalia tilintarkastustyötä.

Aiemmat tutkimukset osoittavat, että tilintarkastajan roolia väärinkäytösten ja rahanpesuun viittaavien riskien tunnistamisessa on tarkasteltu useista eri näkökulmista. Tutkimuksissa on käsitelty erityisesti tilintarkastajan vastuuseen liittyvää odotuskuilua, petosriskien tunnistamista sekä tilintarkastajan ammatillisen harkinnan ja skeptisyyden merkitystä riskien arvioinnissa. Lisäksi tutkimuksissa on tarkasteltu tilintarkastuksen laatua ja tilintarkastajan toimintaan vaikuttavia tekijöitä. Rahanpesuun liittyvät tutkimukset on puolestaan korostaneet rahanpesun monimutkaista luonnetta sekä riskiperusteisen lähestymistavan merkitystä rahanpesun torjunnassa.

Aiempien tutkimuksien perusteella tilintarkastajan rooli väärinkäytösten ja rahanpesuriskien tunnistamisessa näyttäytyy luonteeltaan rajallisena ja sidoksissa tilintarkastuksen tavoitteisiin. Tilintarkastus perustuu riskiperusteiseen lähestymistapaan sekä otantaan, minkä vuoksi kaikkien väärinkäytösten tai rahanpesuun viittaavien ilmiöiden havaitseminen ei ole mahdollista. Samalla tutkimukset osoittavat, että tilintarkastajilta odotetaan usein laajempaa vastuuta kuin mitä tilintarkastuksen tavoitteet ja menetelmät käytännössä mahdollistavat.

Aiemmat tutkimukset viittaavat myös siihen, että rahanpesuriskien tunnistaminen on erityisen haastavaa, koska rahanpesu kytkeytyy usein tavanomaiseen liiketoimintaan ja ilmenee epäsuorina signaaleina taloudellisessa informaatioissa. Tämän vuoksi rahanpesuriskien tunnistaminen perustuu pitkälti tilintarkastajan ammatilliseen

harkintaan ja kokonaisarviointiin, eikä yksittäiset havainnot yleensä riitä osoittamaan rahanpesua.

4.2 Tutkimusaukko ja tutkimusasetelman lähtökohdat

Aiemmat tutkimukset osoittavat, että tilintarkastajan roolia väärinkäytösten havaitsemisessa on tarkasteltu laajasti eri näkökulmista. Erityisesti tilintarkastuksen odotuskuilua, petosriskien tunnistamista sekä tilintarkastajan ammatillista harkintaa on analysoitu runsaasti (Humphrey ja muut, 1993; Porter, 1993; Nelson, 2009; Hurtt ja muut, 2013; Knechel ja muut, 2013). Sen sijaan rahanpesuriskien tunnistaminen on jäänyt tutkimuksissa selvästi vähemmälle huomiolle. Vaikka rahanpesun torjuntaan liittyvää sääntelyä ja riskiperusteista lähestymistapaa on käsitelty useissa tutkimuksissa, tilintarkastajan käytännön roolia rahanpesuriskien tunnistamisessa on tarkasteltu suhteellisen vähän (Compin, 2008; Simonova, 2011; Al-Dhubaibi, 2020).

Aiemmissa tutkimuksissa tilintarkastajan vastuuta on tarkasteltu usein petosten havaitsemisen näkökulmasta, jolloin rahanpesuun liittyvät kysymykset jäävät helposti sivurooliin (Hogan ja muut, 2008; DeZoort & Harrison, 2018). Petosten havaitsemista koskeva tutkimus antaa kuitenkin vain osittaisen kuvan tilintarkastajan tehtävästä rahanpesuriskien tunnistamisessa, koska rahanpesu ilmenee usein eri tavoin kuin perinteiset tilinpäätöspetokset (Unger & den Hertog, 2012). Rahanpesuun viittaavat ilmiöt eivät yleensä näy suoraan tilinpäätöksessä, vaan ne voivat liittyä esimerkiksi rahavirtoihin, liiketoimintarakenteisiin tai yksittäisiin liiketapahtumiin, joiden tulkinta voi olla epävarmaa (Unger & den Hertog, 2012; Compin, 2008). Tämän vuoksi rahanpesuriskien tunnistaminen perustuu usein kokonaisarviointiin eikä yksittäisiin selvästi havaittaviin poikkeamiin.

Rahanpesuun liittyvät tutkimukset ovat puolestaan keskittyneet pääasiassa sääntelyyn, riskiperusteiseen lähestymistapaan sekä rahanpesun mekanismeihin (Compin, 2008; Simonova, 2011; FATF, 2013). Näissä tutkimuksissa tilintarkastaja esiintyy usein yhtenä rahanpesun torjunnan toimijoista, mutta tilintarkastajan käytännön työtä koskevat

näkökulmat jäävät usein melko yleiselle tasolle. Tilintarkastajan roolia tarkastellaan tyypillisesti osana sääntelyjärjestelmää eikä niinkään yksittäisen tilintarkastajan näkökulmasta (Al-Dhubaibi, 2020).

Tilintarkastajien omien näkemysten tarkastelu on perusteltua myös siksi, että tilintarkastajan rooli rahanpesuriskien tunnistamisessa on luonteeltaan osittain tulkinnanvarainen. Tilintarkastusstandardit ja rahanpesun torjuntaa koskeva sääntely määrittelevät tilintarkastajille tiettyjä velvollisuuksia, mutta käytännön tilanteissa tilintarkastajan on usein tehtävä arvioita siitä, milloin havaittu poikkeama voi viitata rahanpesuun ja milloin kyse on tavanomaisesta liiketoiminnasta. Tilintarkastajan ammatillisella harkinnalla on siten keskeinen merkitys rahanpesuriskien tunnistamisessa.

Tilintarkastajien näkemyksiä tarkasteleva tutkimus on perusteltua myös siksi, että tilintarkastajan vastuun rajat rahanpesuriskien tunnistamisessa eivät ole yksiselitteiset. Tilintarkastuksen tavoitteena on hankkia kohtuullinen varmuus siitä, ettei tilinpäätös sisällä olennaista virheellisyyttä, mutta rahanpesuriskit eivät välttämättä ilmene tilinpäätöksessä olennaisina virheellisyyksinä. Tämä voi johtaa tilanteisiin, joissa tilintarkastajat joutuvat arvioimaan omaa rooliaan suhteessa rahanpesun torjuntaa koskeviin velvoitteisiin.

4.3 Tutkimushypoteesit

Tämän tutkielman tavoitteena on tarkastella tilintarkastajien näkemyksiä tilintarkastajan roolista ja vastuun rajoista rahanpesuriskien tunnistamisessa. Aiemmat tutkimukset osoittavat, että tilintarkastajan vastuuta koskevat käsitykset voivat vaihdella eri sidosryhmien välillä ja että tilintarkastajan rooli väärinkäytösten havaitsemisessa on osittain tulkinnanvarainen. Erityisesti odotuskuilua koskeva tutkimus viittaa siihen, että tilintarkastajan vastuuta koskevat käsitykset eivät ole yksiselitteisiä ja että näkemykset voivat vaihdella myös tilintarkastajien keskuudessa (Porter, 1993; Quick, 2020).

Nelsonin (2009) sekä Hurttin ja muiden (2013) tutkimusten perusteella tilintarkastajan kokemus ja ammatillinen tausta voivat vaikuttaa siihen, miten tilintarkastaja arvioi omaa rooliaan riskien tunnistamisessa. Kokeneemmat tilintarkastajat voivat arvioida vastuun rajat realistisemmin ja korostaa tilintarkastuksen tavoitteiden ja rajoitusten merkitystä, kun taas vähemmän kokeneiden tilintarkastajien käsitykset voivat olla vähemmän vakiintuneita.

Tutkimuksessa tarkastellaan lisäksi sitä, missä määrin tilintarkastajat pitävät rahanpesuriskien tunnistamista osana omaa tehtäväänsä. Aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että tilintarkastajan rooli rahanpesun torjunnassa on osittain välillinen ja sidoksissa tilintarkastuksen tavoitteisiin (De Smet & Mention, 2010; Cindori & Petrović, 2018). Tämän vuoksi tilintarkastajien käsitykset omasta roolistaan voivat vaihdella. Tutkimuksen hypoteesit muodostetaan aiempien tutkimusten perusteella seuraavasti.

H1: Tilintarkastajien käsitykset tilintarkastajan roolista rahanpesuriskien tunnistamisessa eroavat sen mukaan, toimivatko he manager/partner tehtävissä vai muissa tehtävissä.

Hypoteesi perustuu aiempiin tutkimuksiin, jonka mukaan tilintarkastajien käsitykset vastuusta ja roolista voivat vaihdella eri tilintarkastajien välillä (Al-Dhubaibi, 2020). Lisäksi tutkimuksessa on todettu, että kokemus, ammatillinen harkinta ja vastuun taso vaikuttavat tilintarkastajien arvioihin (Nelson, 2009; Hurtt ja muut., 2013).

H2: Tilintarkastajien käsitykset tilintarkastajan vastuusta rahanpesuriskien tunnistamisessa eroavat työkokemuksen mukaan.

Hypoteesi perustuu aiempiin tutkimuksiin, joiden mukaan tilintarkastajan kokemus vaikuttaa ammatilliseen harkintaan sekä riskien arviointiin tilintarkastuksessa (Nelson, 2009; Hurtt ja muut., 2013).

H3: Tilintarkastajien käsitykset rahanpesuriskien tunnistamisesta eroavat sen mukaan, työskentelevätkö he Big4-tilintarkastusyhteisössä vai muussa organisaatiossa.

Hypoteesi perustuu aiempiin tutkimuksiin, joiden mukaan tilintarkastusyhteisön resurssit, käytännöt ja organisatorinen ympäristö voivat vaikuttaa tilintarkastajien toimintaan ja käsityksiin tilintarkastuksen laadusta ja vastuista (Francis, 2004).

H4: Tilintarkastajien käsitykset rahanpesuriskien tunnistamisesta eroavat sen mukaan, onko heillä kokemusta rahanpesuun viittaavista epäilyistä.

Hypoteesi perustuu aiempiin tutkimuksiin, joiden mukaan tilintarkastajien kokemus vaikuttaa ammatilliseen harkintaan ja riskien arviointiin (Nelson, 2009; Hurtt et al., 2013). Lisäksi rahanpesuun liittyvien epäilyjen tunnistaminen perustuu usein epävarmoihin havaintoihin, jolloin käytännön kokemus voi vaikuttaa tilintarkastajien käsityksiin riskien tunnistamisesta (Norton, 2018).

5 Tutkimusmenetelmä ja aineisto

Tässä pääluvussa kuvataan tutkimuksen toteutustapa, aineiston keruu sekä käytetyt analyysimenetelmät. Lisäksi tarkastellaan tutkimuksen luotettavuutta validiteetin ja reliabiliteetin näkökulmasta. Luvun tavoitteena on perustella valittu tutkimusmenetelmä sekä kuvata, miten aineistoa hyödynnetään tutkimuskysymysten tarkastelussa.

Tutkimus toteutettiin kvantitatiivisena kyselytutkimuksena, jonka avulla tarkastellaan tilintarkastajien käsityksiä tilintarkastajan roolista ja vastuun rajoista rahanpesuriskien tunnistamisessa. Kvantitatiivinen lähestymistapa mahdollistaa ilmiön systemaattisen tarkastelun numeerisen aineiston avulla sekä vastaajaryhmien välisten erojen analysoinnin tilastollisin menetelmin (Hirsjärvi ja muut, 2009, s. 139–141; 183–185).

5.1 Tutkimusmenetelmä

Tutkimus toteutettiin kvantitatiivisena tutkimuksena, jonka tavoitteena on tarkastella tilintarkastajien käsityksiä tilintarkastajan roolista ja vastuun rajoista rahanpesuriskien tunnistamisessa. Kvantitatiivinen tutkimus soveltuu tilanteisiin, joissa pyritään kuvaamaan ilmiötä numeerisen aineiston avulla sekä tarkastelemaan muuttujien välisiä eroja ja yhteyksiä tilastollisin menetelmin (Hirsjärvi ja muut, 2009, s. 139–141).

Tutkimusmenetelmän valinta perustuu tutkimusongelmaan ja tutkimuksen tavoitteeseen tuottaa yleistettävää tietoa tilintarkastajien näkemyksistä. Kvantitatiivinen lähestymistapa mahdollistaa vastaajien käsitysten systemaattisen vertailun eri ryhmien välillä sekä tilastollisten analyysimenetelmien hyödyntämisen ryhmäerojen tarkastelussa (Hirsjärvi ja muut, 2009, s. 183–185). Tutkimus toteutettiin kyselytutkimuksena, joka soveltuu hyvin asenteiden, käsitysten ja mielipiteiden kartoittamiseen laajalta vastaajajoukolta. Kyselytutkimus mahdollistaa aineiston keräämisen standardoidussa muodossa, mikä parantaa vastausten vertailtavuutta ja analysoitavuutta (Hirsjärvi ja muut, 2009, s. 179–182).

Tilintarkastajien näkemyksiä mitattiin Likert-asteikollisilla väittämillä. Likert-asteikko on yleisesti käytetty mittausten menetelmä erityisesti silloin, kun tarkastellaan vastaajien asenteita ja käsityksiä. Asteikko mahdollistaa vastausten muuttamisen numeeriseen muotoon siten, että niitä voidaan analysoida tilastollisesti (Hirsjärvi ja muut, 2009, s. 197–200). Tässä tutkimuksessa käytetty asteikko oli viisiportainen, jossa vastausvaihtoehdot vaihtelivat täysin eri mieltä -vaihtoehdosta täysin samaa mieltä -vaihtoehtoon. Likert-asteikkoa voidaan pitää vähintään järjestysasteikollisena mittasteikkona, mikä vaikuttaa siihen, millaisia tilastollisia analyysimenetelmiä aineistoon voidaan soveltaa (Tähtinen ja muut, 2020, s. 31–32). Tästä syystä analyysimenetelmien valinnassa huomioidaan mittasteikon luonne sekä aineiston jakauma.

5.2 Aineisto

Tutkimusaineisto kerättiin sähköisen kyselytutkimuksen avulla. Kysely toteutettiin Webropol-työkalulla, ja se kohdistettiin tilintarkastusalalla työskenteleville henkilöille. Kyselyn tavoitteena oli kartoittaa tilintarkastajien näkemyksiä tilintarkastajan roolista ja vastuun rajoista rahanpesuriskien tunnistamisessa.

Kyselylomake koostui väittämistä, joihin vastaajat ottivat kantaa Likert-asteikolla. Väittämien avulla mitattiin tilintarkastajien käsityksiä tutkimuksen keskeisestä ilmiöstä. Lisäksi kysely sisälsi taustakysymyksiä, joiden avulla vastaajat voitiin luokitella analyysia varten eri ryhmiin. Taustamuuttujina tarkasteltiin esimerkiksi vastaajien työkokemusta, nykyistä roolia sekä organisaatiotyyppiä. Kysely avattiin maaliskuun lopussa 2026 ja suljettiin huhtikuun puolivälissä 2026. Vastaamiseen kului keskimäärin noin kolme minuuttia. Kysely lähetettiin osallistujille vain kerran, eikä muistutusviestejä lähetetty.

Kyselylomakkeen rakenne on esitetty taulukossa 1 Taustamuuttujat (K1–K5) kuvaavat vastaajien taustatekijöitä, kun taas väittämät (V1–V12) mittaavat tilintarkastajien käsityksiä tutkimuksen keskeisistä ilmiöistä.

Taulukko 1. Kyselytutkimuksen kysymykset

K1	Kokemusvuodet
K2	Asema / Nykyinen rooli
K3	Auktorisointi
K4	Organisaatiotyyppi
K5	Kokemusrahanpesusta
V1	Tilintarkastajien tulisi tunnistaa rahanpesuun viittaavia epäilyttäviä liiketoimia osana tilintarkastusta.
V2	Tilintarkastajilla on tärkeä rooli rahanpesuun viittaavien epäilyjen havaitsemisessa yrityksen taloudellisessa toiminnassa.
V3	Tilintarkastajien tulisi aktiivisesti pyrkiä havaitsemaan rahanpesuun viittaavia ilmiöitä tarkastuksen aikana
V4	Tilintarkastuksen tavoitteena ei ole havaita kaikkia rahanpesuun liittyviä väärinkäytöksiä.
V5	Tilintarkastajan vastuu rahanpesuriskien tunnistamisessa on rajallinen.
V6	Tilintarkastajaa ei voida pitää vastuullisena, jos rahanpesuun viittaavia epäilyjä ei havaita tilintarkastuksen aikana.
V7	Rahanpesuun viittaavat riskit voidaan usein havaita yrityksen taloudellista raportointia analysoimalla
V8	Rahanpesuriskien tunnistaminen perustuu usein tilintarkastajan ammatilliseen harkintaan.
V9	Epätavalliset liiketoimet tai poikkeavat rahavirrat voivat viitata rahanpesuun.
V10	Rahanpesuriskien tunnistaminen on käytännössä haastavaa tilintarkastustyössä.
V11	Tilintarkastajat voivat havaita rahanpesuun viittaavia ilmiöitä osana normaalia tarkastustyötään
V12	Rahanpesuun viittaavat riskit voivat ilmetä yrityksen taloudellisessa toiminnassa poikkeavina tai epäjohtomukaisina liiketapahtumina.

Kyselyä jaettiin useiden eri kanavien kautta. Se lähetettiin maaliskuun lopussa 2026 sähköpostitse noin 1 300 tilintarkastajalle Patentti- ja rekisterihallituksen tilintarkastajarekisterin perusteella muodostetun jakelulistan avulla. Lisäksi kyselyä jaettiin tutkijan omien verkostojen kautta sekä LinkedInissä. Kyselyn jakaminen perustui osittain myös lumipallo-otantaan, sillä vastaajia kannustettiin välittämään kyselyä eteenpäin omissa ammatillisissa verkostoissaan, mikä laajensi kyselyn tavoitavuutta. Suomen Tilintarkastajat ry jakoi kyselyn myös jäsenlehdessään huhtikuun 2026 alussa, mikä laajensi vastaajajoukkoa. Kysely toteutettiin anonyymisti, mikä mahdollistaa

vastaajien näkökulmien esittämisen ilman tunnistettavuutta ja vähentää vastaamiseen liittyviä vinoumia (Hirsjärvi ja muut, 2009, s. 193–194). Anonymiteetti voi myös lisätä vastaajien halukkuutta esittää näkemyksiään avoimesti.

Kyselyyn saatiin yhteensä 109 vastausta. Aineiston käsittelyvaiheessa havaittiin, että osa vastaajista ei ollut vastannut kaikkiin kyselyn keskeisiin väittämiin. Näiden puutteellisten vastausten katsottiin heikentävän aineiston analysoitavuutta, minkä vuoksi yhdeksän vastausta poistettiin aineistosta. Näin ollen lopullinen analyysissä käytetty aineisto koostuu 100 vastauksesta. Lumipallo-otannan sekä useiden jakelukanavien vuoksi tutkimukselle ei ollut mahdollista määrittää tarkkaa vastausprosenttia. Vaikka kysely voitiin lähettää laajalle joukolle vastaajia, kyselytutkimukseen liittyy riski alhaisesta vastausasteesta, mikä voi vaikuttaa aineiston edustavuuteen (Hirsjärvi ja muut, 2009, s. 195–196).

5.3 Muuttujat ja analyysimenetelmät

Tässä tutkielmassa analyysi perustuu kvantitatiiviseen aineistoon, jossa tilintarkastajien näkemyksiä mitataan Likert-asteikollisilla väittämillä. Likert-asteikkoa voidaan pitää vähintään järjestysasteikollisena mitta-asteikkona, mikä vaikuttaa suoraan siihen, millaisia tilastollisia analyysimenetelmiä aineistoon voidaan soveltaa (Tähtinen ja muut, 2020, s. 31–32). Tutkimuksessa tarkastellaan muuttujien välisiä eroja eri vastaajaryhmien välillä. Analyysin keskiössä ovat summamuuttujat, jotka kuvaavat tilintarkastajien käsityksiä, sekä taustamuuttujat, kuten työkokemus, tehtävätaso ja organisaatiotyyppi. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa ollaan tyypillisesti kiinnostuneita juuri tällaisten muuttujien välisistä yhteyksistä ja eroista (Tähtinen ja muut, 2020, s. 11–12).

Aineiston analysointi eteni vaiheittain. Ensin aineistoa kuvattiin keskeisten tunnuslukujen, kuten frekvenssien ja keskilukujen avulla, jotta saatiin yleiskuva vastaajien näkemyksistä. Aineiston kuvaaminen luo perustan myöhemmälle tilastolliselle tarkastelulle (Tähtinen ja muut, 2020, s. 91–93).

Tilastollisten analyysimenetelmien valintaan vaikuttavat aineiston mitta-asteikko ja jakauma. Koska Likert-asteikollinen aineisto ei välttämättä täytä parametristen testien oletuksia, aineiston normaalijakautuneisuutta tarkasteltiin ennen analyysimenetelmien valintaa. Normaalijakaumaa arvioitiin Kolmogorov–Smirnov-testin sekä vinouden (*skewness*) ja huipukkuuden (*kurtosis*) avulla (Tähtinen ja muut, 2020, s. 102–103). Koska aineisto ei täyttänyt normaalijakauman oletusta, analyysissä käytettiin epäparametrisia menetelmiä. Epäparametriset testit soveltuvat tilanteisiin, joissa aineisto on järjestysasteikollista tai jakauma poikkeaa normaalista (Tähtinen ja muut, 2020, s. 134–135). Tässä tutkimuksessa ryhmien välisiä eroja tarkasteltiin Mann–Whitneyn U-testillä kahden ryhmän vertailussa sekä Kruskal–Wallis-testillä useamman ryhmän vertailussa (Tähtinen ja muut, 2020, s. 135; 162–164).

Tutkimuksessa yksittäisistä väittämistä muodostettiin summamuuttujia, joiden avulla tilintarkastajien käsityksiä tarkastellaan laajempina kokonaisuuksina. Summamuuttujien muodostaminen perustuu siihen, että useat samaa ilmiötä mittaavat väittämät yhdistetään yhdeksi muuttujaksi, mikä parantaa analyysin selkeyttä ja mittauksen luotettavuutta (Tähtinen ja muut, 2020, s. 86–90).

Tässä tutkimuksessa muodostettiin kolme summamuuttujaa. Ensimmäinen summamuuttuja (Rooli) koostui väittämistä V1–V3. Toinen summamuuttuja (Vastuu) muodostettiin väittämistä V4–V6. Kolmannen summamuuttujan (Tunnistaminen) osalta mittaria tarkennettiin poistamalla yksi mittaria heikentänyt väittämä (V8), minkä jälkeen summamuuttuja muodostettiin väittämistä V7, V9, V10, V11 ja V12. Lisäksi yksi väittämistä (V10) oli muotoiltu käänteisesti suhteessa muihin väittämiin, minkä vuoksi se koodattiin analyysia varten uudelleen ennen summamuuttujan muodostamista siten, että kaikkien väittämien vastaussuunnat olivat yhteneviä. Summamuuttujat laskettiin muodostamalla väittämien keskiarvo, jolloin muuttujien tulkinta säilyi alkuperäisen Likert-asteikon mukaisena

Näitä summamuuttujia käytettiin tutkimuksen keskeisinä analyysimuuttujina ryhmävertailujen tarkastelussa. Ryhmävertailujen avulla pyrittiin selvittämään, eroavatko tilintarkastajien käsitykset tilintarkastajan roolista, vastuusta ja rahanpesuriskien tunnistamisesta eri taustatekijöiden mukaan. Näiden analyysien avulla testattiin tutkimukselle asetettuja hypoteeseja ja arvioitiin, ovatko havaitut erot tilastollisesti merkitseviä. Tilastollinen merkitsevyys arvioitiin p-arvon avulla, joka kuvaa havaittujen erojen todennäköisyyttä sattuman seurauksena. Tuloksia tulkittiin kuitenkin suhteessa tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen, sillä pelkkä tilastollinen merkitsevyys ei yksin riitä kuvaamaan ilmiön merkitystä (Tähtinen ja muut, 2020, s. 40–41). Tämän vuoksi tuloksia tarkasteltiin myös suhteessa aiempaan tutkimukseen ja tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin.

Aineisto siirrettiin Webropol-alustalta Microsoft Exceliin, jossa se muokattiin SPSS-ohjelmistoon soveltuvaan muotoon. Tilastolliset analyysit suoritettiin SPSS-ohjelmistolla, ja tulokset esitettiin taulukoiden ja kuvioiden avulla, mikä tukee aineiston selkeää esittämistä ja tulkintaa.

5.4 Validiteetti ja reliabiliteetti

Tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan validiteetin ja reliabiliteetin näkökulmasta. Validiteetti viittaa siihen, mittaako tutkimus sitä, mitä sen on tarkoitus mitata, kun taas reliabiliteetti kuvaa mittaustulosten toistettavuutta ja johdonmukaisuutta (Hirsjärvi ja muut, 2009, s. 231–233). Tämän tutkimuksen validiteettia tukee se, että kyselylomakkeen väittämät on laadittu tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen sekä aiemman tutkimuksen pohjalta. Väittämät kohdistuvat keskeisiin ilmiöihin, kuten tilintarkastajan rooliin, vastuun rajoihin sekä rahanpesuriskien tunnistamiseen, mikä vahvistaa mittauksen sisältövaliditeettia. Lisäksi kyselylomakkeen rakenne on pyritty pitämään selkeänä ja johdonmukaisena, jotta vastaajat ymmärtäisivät väittämät mahdollisimman samalla tavalla (Hirsjärvi ja muut, 2009, s. 202–203).

Tutkimuksen reliabiliteettia tukee käytetty mittausmenetelmä. Likert-asteikko mahdollistaa vastausten systemaattisen ja yhdenmukaisen keräämisen, mikä parantaa mittaustulosten vertailtavuutta (Tähtinen ja muut, 2020, s. 31–32). Sähköinen kyselylomake varmistaa lisäksi sen, että kaikille vastaajille esitetään samat kysymykset samassa muodossa, mikä vähentää mittaustilanteesta johtuvaa vaihtelua (Hirsjärvi ja muut, 2009, s. 231–233).

Reliabiliteettiin liittyy myös mittarin sisäinen johdonmukaisuus eli konsistenssi. Konsistenssilla tarkoitetaan sitä, kuinka hyvin samaa ilmiötä mittaavat väittämät tuottavat keskenään samansuuntaisia tuloksia. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa mittarin sisäistä johdonmukaisuutta voidaan arvioida esimerkiksi tarkastelemalla muuttujien välisiä yhteyksiä ja summamuuttujien muodostamista (Tähtinen ja muut, 2020, s. 120–122). Tässä tutkimuksessa konsistenssia on pyritty varmistamaan laatimalla väittämät siten, että ne mittaavat samaa teoreettista ilmiötä yhtenäisesti.

Tutkimuksessa muodostettujen summamuuttujien reliabiliteettia arvioitiin Cronbachin alfa -kertoimen avulla, joka mittaa mittarin sisäistä johdonmukaisuutta eli sitä, kuinka yhtenäisesti väittämät kuvaavat samaa ilmiötä. Cronbachin alfa -kertoimen arvot vaihtelevat välillä 0–1, ja suuremmat arvot viittaavat parempaan mittarin sisäiseen johdonmukaisuuteen (Tähtinen ja muut, 2020, s. 86–90).

Ensimmäisen summamuuttujan (Rooli; väittämät V1–V3) Cronbachin alfa -kertoimeksi saatiin 0,861, mikä viittaa hyvään sisäiseen johdonmukaisuuteen. Toisen summamuuttujan (Vastuu; väittämät V4–V6) alfa-arvo oli 0,698, mikä voidaan tulkita kohtalaiseksi. Kolmannen summamuuttujan (Tunnistaminen) kohdalla reliabiliteetti oli aluksi heikko, minkä vuoksi mittaria tarkennettiin poistamalla yksi mittaria heikentänyt väittämä (V8). Tämän jälkeen summamuuttuja muodostettiin väittämistä V7, V9, V10, V11 ja V12, ja Cronbachin alfa -kertoimeksi saatiin 0,623, mikä viittaa tyydyttävään mutta melko heikkoon sisäiseen johdonmukaisuuteen.

Kokonaisuutena tarkasteltuna summamuuttujien reliabiliteetti vaihteli hyvän ja tyydyttävän välillä. Näin ollen mittareita voidaan pitää tutkimuksen tavoitteisiin nähden käyttökelpoisina, mutta heikommin toimivien summamuuttujien osalta tuloksia tulee tulkita varovaisesti. Taulukossa 2 on esitetty summamuuttujien reliabiliteettiä.

Taulukko 2. Summamuuttujien reliabiliteetti

Summamuuttuja	Väittämät	Cronbachin alfa
Rooli	V1–V3	0,861
Vastuu	V4–V6	0,698
Tunnistaminen	V7, V9–V12	0,623

Tutkimuksen luotettavuutta voi kuitenkin heikentää kyselytutkimuksiin liittyvä vastausvinouma. Kaikki kohderyhmään kuuluvat tilintarkastajat eivät välttämättä ole vastanneet kyselyyn, mikä voi vaikuttaa aineiston edustavuuteen ja tulosten yleistettävyyteen (Hirsjärvi ja muut, 2009, s. 195–196). Lisäksi vastaajien näkemykset perustuvat subjektiivisiin arvioihin, mikä voi lisätä tulosten vaihtelua. Aineiston käsittelyvaiheessa osa vastauksista jouduttiin poistamaan puutteellisten tietojen vuoksi, mikä voi osaltaan vaikuttaa aineiston rakenteeseen. Toisaalta poistamalla keskeneräiset vastaukset pyrittiin varmistamaan analyysin luotettavuus ja tulosten vertailukelpoisuus. Kokonaisuutena tutkimuksen validiteettiä ja reliabiliteettiä voidaan pitää riittävänä suhteessa tutkimuksen tavoitteisiin.

6 Tutkimustulokset

Tässä pääluvussa esitetään tutkimuksen empiiriset tulokset sekä analysoidaan kyselytutkimuksella kerättyä aineistoa. Luvun tavoitteena on tarkastella tilintarkastajien käsityksiä tilintarkastajan roolista ja vastuusta rahanpesuriskien tunnistamisessa sekä arvioida, eroavatko nämä käsitykset eri vastaajaryhmien välillä. Empiirisen tarkastelun avulla pyritään vastaamaan tutkimuskysymyksiin ja tuottamaan systemaattista tietoa siitä, miten tilintarkastajat hahmottavat roolinsa rahanpesuriskien tunnistamisessa käytännön työssä.

Analyysi perustuu kvantitatiiviseen aineistoon, joka on kerätty strukturoituna kyselytutkimuksena. Aineistoa tarkastellaan tilastollisin menetelmin hyödyntäen summamuuttujia, jotka on muodostettu useista samaa ilmiötä mittaavista väittämistä. Näin yksittäisiä havaintoja voidaan tarkastella laajempina kokonaisuuksina, mikä parantaa analyysin selkeyttä ja tulosten tulkittavuutta.

Luvun aluksi tarkastellaan aineiston keskeisiä ominaisuuksia ja jakaumia, minkä avulla muodostetaan kokonaiskuva aineistosta sekä arvioidaan analyysimenetelmien soveltuvuutta. Normaalijakaumaoletuksen tarkastelun perusteella analyysissa hyödynnetään epäparametrisia testejä, jotka soveltuvat tilanteisiin, joissa muuttujien jakaumat poikkeavat normaalista tai mittaustaso ei täytä parametristen testien vaatimuksia.

Tämän jälkeen tarkastellaan tutkimukselle asetettuja hypoteeseja yksi kerrallaan. Kunkin hypoteesin kohdalla esitetään tarkasteltava ilmiö, käytetty analyysimenetelmä sekä analyysin keskeiset tulokset. Tulosten raportoinnissa hyödynnetään tilastollisia tunnuslukuja sekä p-arvoihin perustuvaa merkitsevyystarkastelua, joiden avulla arvioidaan, ovatko havaitut erot ryhmien välillä tilastollisesti merkitseviä. Tuloksia havainnollistetaan taulukoiden ja kuvioiden avulla, mikä tukee havaintojen selkeää esittämistä ja vertailua eri ryhmien välillä.

Luvun lopussa esitetään keskeiset tulokset koottuna yhteen, mikä luo pohjan tulosten syvemmälle tulkinnalle ja niiden suhteuttamiselle tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen seuraavassa luvussa.

6.1 Vastaajien taustatiedot

Vastaajien työkokemusta tilintarkastusalalla tarkasteltiin vuosina mitattuna. Vastaajat ilmoittivat työkokemuksensa avoimena vuosilukuna, minkä jälkeen vastaukset luokiteltiin kolmeen ryhmään: 0–10 vuotta, 11–25 vuotta sekä yli 25 vuotta. Tulosten perusteella vastaajat jakautuivat melko tasaisesti kahteen ensimmäiseen ryhmään, sillä 0–10 vuoden työkokemuksen omaavia oli 42,0 prosenttia ($n = 42$) ja 11–25 vuoden työkokemuksen omaavia 40,0 prosenttia ($n = 40$). Yli 25 vuoden työkokemuksen omaavia vastaajia oli 18,0 prosenttia ($n = 18$).

Tulosten perusteella aineisto sisältää sekä uransa alkuvaiheessa olevia että kokeneempia tilintarkastajia, vaikka kaikkein kokeneimpien osuus jää selvästi pienemmäksi. Vastaajajoukko painottuu alle 25 vuoden työkokemuksen omaaviin tilintarkastajiin, mikä on huomioitava tulosten tulkinnassa erityisesti ryhmävertailujen näkökulmasta. Taulukossa 3 esitetään vastaajien työkokemuksen jakautuminen tilintarkastusalalla.

Taulukko 3. Vastaajien työkokemus tilintarkastusalalla

Työkokemus	n	%
0–10 vuotta	42	42,0
11–25 vuotta	40	40,0
Yli 25 vuotta	18	18,0

Vastaajien nykyistä asemaa tilintarkastusalalla kartoitettiin kysymyksellä, jossa vastaajat luokiteltiin neljään ryhmään: audit junior, audit senior, audit manager/partner sekä muu tilintarkastusrooli. Tulosten perusteella vastaajista selvästi suurin osa toimi johtotason

tehtävissä, sillä audit manager/partner -roolissa työskenteli 77 prosenttia vastaajista (n = 77) Audit senior -tasolla työskenteli 14 prosenttia vastaajista (n = 14), kun taas audit junior -roolissa toimivia oli 3 prosenttia (n = 3). Muussa tilintarkastusroolissa työskenteli 6 prosenttia vastaajista (n = 6).

Tulosten perusteella aineisto painottuu vahvasti kokeneisiin ja vastuullisissa tehtävissä toimiviin tilintarkastajiin. Tämä on huomionarvoista tulosten tulkinnan kannalta, sillä vastaajien korkea kokemus- ja vastuutaso voi vaikuttaa heidän näkemyksiinsä tilintarkastajan roolista ja vastuun rajoista rahanpesuriskien tunnistamisessa. Taulukossa 4 esitetään vastaajien jakautuminen eri tehtävätasolle tilintarkastusalalla.

Taulukko 4. Vastaajien nykyinen rooli tilintarkastuksessa

Rooli	n	%
Audit junior / avustava tilintarkastaja	3	3,0
Audit senior / itsenäinen tarkastusrooli	14	14
Audit manager / partner	77	77
Muu rooli	6	6

Vastaajien auktorisointia tarkasteltiin usean eri luokan avulla, jotka kuvasivat heidän muodollista pätevyyttään tilintarkastusalalla. Tulosten perusteella suurin osa vastaajista oli auktorisoituja tilintarkastajia. Selvästi yleisin ryhmä oli KHT-tilintarkastajat, joita oli 58 prosenttia vastaajista (n = 58). HT-tilintarkastajia oli 35 prosenttia (n = 35), kun taas KRT-tarkastajia oli 1 prosentti (n = 1) ja JHT/JHTT-tarkastajia 2 prosenttia (n = 2). Ei-auktorisoituja vastaajia oli 4 prosenttia (n = 4).

Tulokset osoittavat, että aineisto painottuu vahvasti auktorisoituihin tilintarkastajiin, erityisesti KHT- ja HT-pätevyyden omaaviin vastaajiin. KHT-tilintarkastajien suuri osuus on huomionarvoista tulosten tulkinnan kannalta, sillä heidän koulutuksensa ja kokemuksensa voivat poiketa muista ryhmistä. Toisaalta JHT/JHTT- ja KRT-tarkastajien vähäinen määrä rajoittaa mahdollisuuksia tarkastella eroja eri auktorisointiryhmien välillä, minkä vuoksi auktorisointia ei hyödynnetä tämän tutkimuksen hypoteesitestauksessa ryhmittelymuuttujana. Tämä rajausta on perusteltu myös tilastollisen analyysin näkökulmasta, sillä pienet ryhmäkoot heikentäisivät analyysin luotettavuutta. On myös hyvä ottaa huomioon, että JHT/JHTT- ja KRT-tarkastaja voi olla auktorisoinniltaan myös KHT-tarkastaja. Taulukossa 5 esitetään vastaajien auktorisoinnin jakautuminen eri auktorisointiluokkiin.

Taulukko 5. Vastaajien auktorisointi

Auktorisointi	n	%
Ei auktorisoitu	4	4
HT-tilintarkastaja	35	35
KRT-tilintarkastaja	1	1
JHT / JHTT-tilintarkastaja	2	2
KHT-tilintarkastaja	58	58

Vastaajien organisaatiotaustaa tarkasteltiin kolmen luokan avulla: Big4-yritykset, muut tilintarkastusyhteisöt sekä muu organisaatio. Tulosten perusteella 40 prosenttia vastaajista (n = 40) työskenteli Big4-yrityksissä. Muissa tilintarkastusyhteisöissä työskenteli 32 prosenttia vastaajista (n = 32), kun taas 28 prosenttia vastaajista (n = 28) ilmoitti työskentelevänsä muussa organisaatiossa. Muu organisaatio -luokkaan sisältyivät esimerkiksi yrittäjinä toimivat tilintarkastajat sekä julkisella sektorilla, kuten valtiolla tai kunnissa, työskentelevät henkilöt.

Tulokset osoittavat, että aineisto sisältää vastaajia monipuolisesti erilaisista organisaatioista, mikä mahdollistaa organisaatiokontekstin tarkastelun yhtenä

tilintarkastajien näkemyksiin vaikuttavana tekijänä. Erityisesti Big4-yritysten suhteellisen suuri osuus aineistossa on huomionarvoinen, sillä näissä organisaatioissa työskentelevien tilintarkastajien toimintaympäristö ja resurssit voivat poiketa muista toimijoista. Taulukossa 6 esitetään vastaajien jakautuminen eri organisaatiotyyppiin.

Taulukko 6. Vastaajien organisaatiotyyppi

Organisaatiotyyppi	n	%
Big 4 -tilintarkastusyhteisö	40	40
Muu tilintarkastusyhteisö	32	32
Muu	28	28

Vastaajilta kysyttiin, ovatko he havainneet työssään epäilyttäviä liiketoimia, jotka ovat voineet viitata rahanpesuun viimeisen viiden vuoden aikana. Tulosten perusteella 21,0 prosenttia vastaajista (n = 21) ilmoitti havainneensa tällaisia tilanteita. Suurin osa vastaajista, 70,0 prosenttia (n = 70), ei ollut havainnut epäilyttäviä liiketoimia. Lisäksi 9,0 prosenttia vastaajista (n = 9) ei osannut sanoa tai ei ollut varma asiasta.

Tulokset osoittavat, että vaikka enemmistö vastaajista ei ole kohdannut rahanpesuun viittaavia tilanteita, merkittävä osa tilintarkastajista on kuitenkin havainnut epäilyttäviä liiketoimia käytännön työssään. Tämä mahdollistaa sen tarkastelun, vaikuttaako käytännön kokemus rahanpesuriskeihin liittyvistä havainnoista tilintarkastajien käsityksiin heidän roolistaan ja vastuustaan. Taulukossa 7 esitetään vastaajien havainnot rahanpesuun viittaavista epäilyttävistä liiketoimista viimeisen viiden vuoden aikana.

Taulukko 7. Vastaajien havainnot rahanpesuun viittaavista liiketoimista

Oletko työssäsi havainnut epäilyttäviä liiketoimia, jotka ovat voineet viitata rahanpesuun viimeisen viiden vuoden aikana?		
Vastaus	n	%
Kyllä	21	21
Ei	70	70
En osaa sanoa / en ole varma	9	9

Ennen tilastollisten analyysimenetelmien valintaa aineiston jakaumaa tarkasteltiin, koska monien tilastollisten testien soveltuvuus riippuu normaalijakaumaoletuksen täyttymisestä. Aineiston normaalijakautuneisuutta arvioitiin Kolmogorov–Smirnov-testin avulla sekä tarkastelemalla muuttujien vinoutta (*skewness*) ja huipukkuutta (*kurtosis*) (Tähtinen ja muut, 2020, s. 102–103). Kolmogorov–Smirnov-testissä nollahypoteesina on, että aineisto noudattaa normaalijakaumaa. Tässä tutkimuksessa tuloksia tarkasteltiin 5 prosentin merkitsevyystasolla. Kaikkien tarkasteltujen muuttujien (V1–V12) p-arvot olivat alle merkitsevyystason ($p < 0,05$), ja ne olivat alle 0,001 (0,1 %). Myös kaikkien summamuuttujien p-arvot alittivat merkitsevyystason. Näiden perusteella nollahypoteesi hylätään jokaisen muuttujan kohdalla, eikä aineisto noudata normaalijakaumaa (Tähtinen ja muut, 2020, s. 103). Taulukot 8 ja 9 havainnollistaa aineiston normaalijakautuneisuuden arviointia yksittäisten väittämien ja summamuuttujien osalta.

Taulukko 8.Aineiston normaalijakautuneisuus

Kysymys	Vinous	Huipukkuus	Kolmogorov–Smirnov D	p-arvo
V1	-1,224	1,474	0,267	< 0,001
V2	-0,452	-0,353	0,258	< 0,001
V3	-0,464	-0,693	0,21	< 0,001
V4	-1,238	0,466	0,318	< 0,001
V5	-1,241	0,777	0,292	< 0,001
V6	-0,695	-0,236	0,21	< 0,001
V7	0,381	-0,842	0,269	< 0,001
V8	-0,839	0,06	0,336	< 0,001
V9	-1,069	0,818	0,339	< 0,001
V10	-1,19	1,152	0,251	< 0,001
V11	-1,283	2,039	0,3	< 0,001
V12	-1,002	0,719	0,328	< 0,001

Taulukko 9. Summamuuttujien normaalijakautuneisuus

Summamuuttujien normaalijakautuneisuus			
Summamuuttuja	Vinous	Huipukkuus	Kolmogorov–Smirnov p- arvo
Rooli	-0,711	0,310	< 0,001
Vastuu	-1,184	1,538	< 0,001
Tunnistaminen	-0,382	-0,225	0,009

Normaalijakaumaa arvioitiin lisäksi vinouden ja huipukkuuden tunnuslukujen avulla. Vinous kuvaa havaintoarvojen epäsymmetriaa keskiarvon ympärillä, kun taas huipukkuus kuvaa jakauman huipun muotoa suhteessa normaalijakaumaan. Saatujen tunnuslukujen perusteella useiden muuttujien jakaumat poikkeavat symmetrisestä normaalijakaumasta, mikä tukee Kolmogorov–Smirnov-testin tuloksia (Tähtinen ja muut, 2020, s. 104–105).

Kolmogorov–Smirnov-testin tulosten perusteella yksikään summamuuttujista ei noudattanut normaalijakaumaa, sillä kaikkien muuttujien p-arvot alittivat 5 prosentin

merkitsevyystason. Myös vinouden ja huipukkuuden tunnusluvut viittasivat poikkeamiin normaalijakaumasta, erityisesti Vastuu-summamuuttujan kohdalla.

Koska normaalijakaumaoletus ei täyttnyt, analyysissä käytettiin epäparametrisia menetelmiä, jotka soveltuvat tilanteisiin, joissa muuttujien mittaustaso on järjestysasteikollinen tai jakauma poikkeaa normaalista (Tähtinen ja muut, 2020, s. 111–113). Tässä tutkimuksessa ryhmien välisiä eroja tarkasteltiin Mann–Whitney U -testin avulla kahden ryhmän vertailuissa sekä Kruskal–Wallis-testin avulla useamman ryhmän vertailuissa.

Mann–Whitney U -testin ja Kruskal–Wallis-testin tuloksissa esitetään testisuureet (U ja H), jotka perustuvat havaintojen järjestyslukuihin. Näiden lisäksi raportoidaan testin tilastollinen merkitsevyys p-arvon avulla sekä Kruskal–Wallis-testissä vapausasteet (df), jotka määräytyvät vertailtavien ryhmien lukumäärän perusteella. Mann–Whitney U -testissä esitetty Z-arvo on testisuureen standardoitu muoto, jonka avulla p-arvo voidaan määrittää. Tässä tutkimuksessa testien tulkinta perustuu ensisijaisesti p-arvoon, jonka avulla arvioidaan, ovatko ryhmien väliset erot tilastollisesti merkitseviä (Tähtinen ja muut, 2020, s. 134–135, 162–164).

6.2 Hypoteesien testaus

Tässä alaluvussa tarkastellaan tutkimukselle asetettujen hypoteesien toteutumista tilastollisten analyysien avulla. Hypoteesien testauksen tavoitteena on arvioida, eroavatko tilintarkastajien käsitykset tilintarkastajan roolista, vastuusta ja rahanpesuriskien tunnistamisesta eri vastaajaryhmien välillä.

Analyysi perustuu summamuuttujiin, jotka on muodostettu useista samaa ilmiötä mittaavista väittämistä. Näin yksittäisiä havaintoja voidaan tarkastella laajempina kokonaisuuksina, mikä parantaa analyysin selkeyttä ja tulosten tulkittavuutta. Summamuuttujat toimivat tutkimuksen keskeisinä riippuvina muuttujina ryhmävertailuissa. Koska aineisto ei täytä normaalijakauman oletusta, hypoteesien

testauksessa hyödynnetään epäparametrisia menetelmiä. Kahden ryhmän välisiä eroja tarkastellaan Mann–Whitney U -testin avulla, kun taas useamman ryhmän vertailussa käytetään Kruskal–Wallis-testiä (Tähtinen ja muut, 2020, s. 134–135, 162–164). Molemmat testit perustuvat havaintojen järjestyslukuihin, minkä vuoksi ne soveltuvat hyvin Likert-asteikollisen aineiston analysointiin.

Testien tulkinta perustuu p-arvoon, jonka avulla arvioidaan, ovatko havaitut erot ryhmien välillä tilastollisesti merkitseviä. Tässä tutkimuksessa käytetään 5 prosentin merkitsevyystasoa, jolloin p-arvon ollessa alle 0,05 ryhmien välistä eroa pidetään tilastollisesti merkitseväenä.

Seuraavissa alaluvuissa hypoteeseja tarkastellaan yksi kerrallaan. Kunkin hypoteesin kohdalla esitetään analyysin tulokset sekä niiden tulkinta suhteessa tutkimuksen tavoitteisiin.

6.2.1 H1 Roolikäsitykset tehtävätason mukaan

Ensimmäisessä hypoteesissa tarkastellaan, eroavatko tilintarkastajien käsitykset tilintarkastajan roolista rahanpesuriskien tunnistamisessa sen mukaan, toimivatko he manager/partner tehtävissä vai muissa tehtävissä. Nollahypoteesiksi (H0) asetetaan, että ryhmien välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa, kun taas tutkimushypoteesin mukaan käsitykset eroavat ryhmien välillä. Hypoteesin tarkastelu perustuu summamuuttujaan *Rooli*, joka muodostettiin väittämistä V1–V3. Selittävänä muuttujana toimii vastaajien tehtävätaaso, joka on jaettu kahteen ryhmään: manager/partner sekä muissa tehtävissä toimivat vastaajat.

Koska aineisto ei noudata normaalijakaumaa, hypoteesin testaamiseen käytettiin epäparametrasta Mann–Whitney U -testiä (Tähtinen ja muut, 2020, s. 134–135). Testi perustuu havaintojen järjestyslukuihin ja soveltuu kahden riippumattoman ryhmän vertailuun tilanteissa, joissa muuttuja on vähintään järjestysasteikollinen. Taulukossa 10 on esitetty ryhmien keskimääräiset järjestysluvut sekä testin tulokset.

Taulukko 10. Tilintarkastajan roolia koskevien käsitysten jakauma tehtävätason mukaan

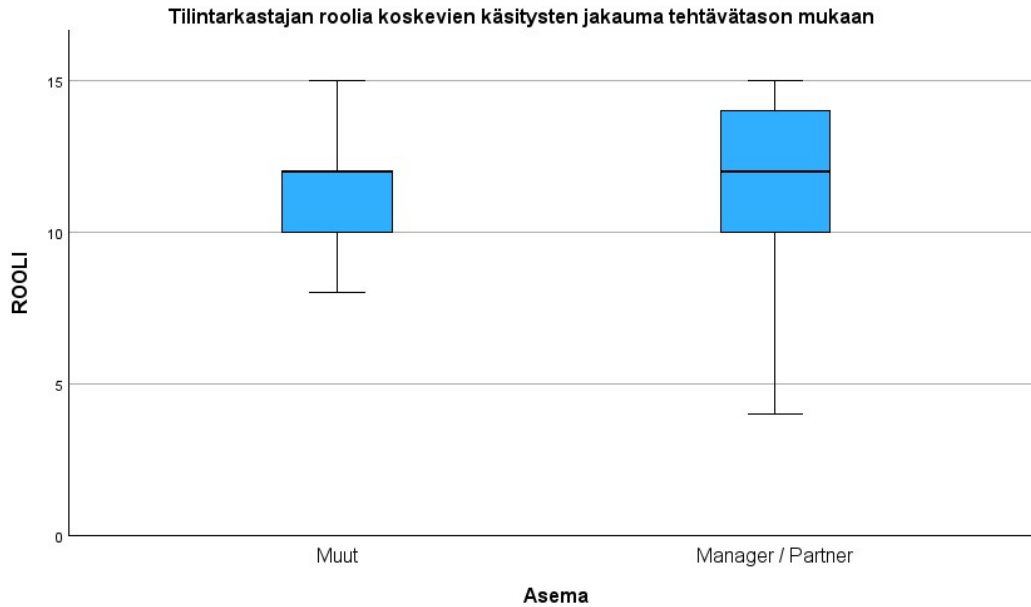
Tilintarkastajan roolia koskevien käsitysten erot tehtävätason mukaan		
Ryhmä	N	Keskimääräinen järjestysluku
Muut tehtävät	23	45,93
Manager/partner	77	51,86

Mann–Whitney $U = 780,50$, $Z = -0,872$, $p = 0,383$

Tulosten perusteella senioritason tehtävissä toimivien tilintarkastajien keskimääräinen järjestysluku (*mean rank* = 51,86) oli hieman korkeampi kuin muissa tehtävissä toimivilla vastaajilla (*mean rank* = 45,93). Tämä viittaa siihen, että senioritason tehtävissä toimivat vastaajat arvioivat tilintarkastajan roolia rahanpesuriskien tunnistamisessa keskimäärin hieman korostuneemmaksi kuin muut vastaajat. Ero on kuitenkin suhteellisen pieni, mikä viittaa siihen, että ryhmien väliset käsityserot ovat vähäisiä.

Ryhmien välinen ero ei ollut tilastollisesti merkitsevä ($U = 780,50$, $Z = -0,872$, $p = 0,383$), sillä p -arvo ylittää 5 prosentin merkitsevyystason. Tämän perusteella tutkimuksen nollahypoteesia ei voida hylätä ja tutkimushypoteesi H1 hylätään. Tuloksen perusteella ei ole näyttöä siitä, että tehtävätaso selittäisi tilintarkastajien käsityksiä heidän roolistaan rahanpesuriskien tunnistamisessa.

Tulosta havainnollistaa kuvio 3, jossa tarkastellaan käsitysten jakaumaa eri ryhmien välillä.

Kuvio 3. Tilintarkastajan roolia koskevien käsitysten jakauma tehtävätason mukaan

Kuvion 3 perusteella manager/partner-ryhmän mediaani on hieman korkeampi kuin muissa tehtävissä toimivien ryhmässä, mutta ryhmien vaihteluvälit ja laatikot ovat osittain päällekkäisiä. Tämä viittaa siihen, että ryhmien väliset erot ovat pieniä ja jakaumat suurelta osin samankaltaisia, mikä tukee tilastollisen testin tulosta.

Tulosta voidaan tulkita siten, että käsitykset tilintarkastajan roolista rahanpesuriskien tunnistamisessa ovat varsin yhdenmukaisia organisaation eri tehtävätasoilla. Tämä voi viitata siihen, että tilintarkastajan rooli rahanpesuriskien tunnistamisessa on melko selkeästi määrittynyt tai ammatillisesti yhdenmukaisesti ymmärretty riippumatta yksilön asemasta organisaatiossa.

6.2.2 H2 Vastuukäsitykset työkokemuksen mukaan

Toisessa hypoteesissa tarkastellaan, eroavatko tilintarkastajien käsitykset tilintarkastajan vastuusta rahanpesuriskien tunnistamisessa työkokemuksen mukaan. Nollahypoteesiksi (H_0) asetetaan, että ryhmien välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa, kun taas tutkimushypoteesin (H_2) mukaan käsitykset eroavat eri työkokemusryhmien välillä.

Hypoteesin tarkastelu perustuu summamuuttujaan Vastuu, joka muodostettiin väittämistä V4–V6. Selittävänä muuttujana toimii vastaajien työkokemus, joka on jaettu kolmeen ryhmään (0–10 vuotta, 11–25 vuotta ja yli 25 vuotta). Koska aineisto ei noudata normaalijakaumaa, hypoteesin testaamiseen käytettiin epäparametrista Kruskal–Wallis-testiä (Tähtinen ja muut, 2020, s. 162–164). Testi perustuu havaintojen järjestyslukuihin ja soveltuu useamman kuin kahden riippumattoman ryhmän vertailuun tilanteissa, joissa muuttuja on vähintään järjestysasteikollinen. Taulukossa 11 on esitetty ryhmien keskimääräiset järjestysluvut sekä testin tulokset.

Taulukko 11. Tilintarkastajan vastuuta koskevien käsitysten erot työkokemuksen mukaan

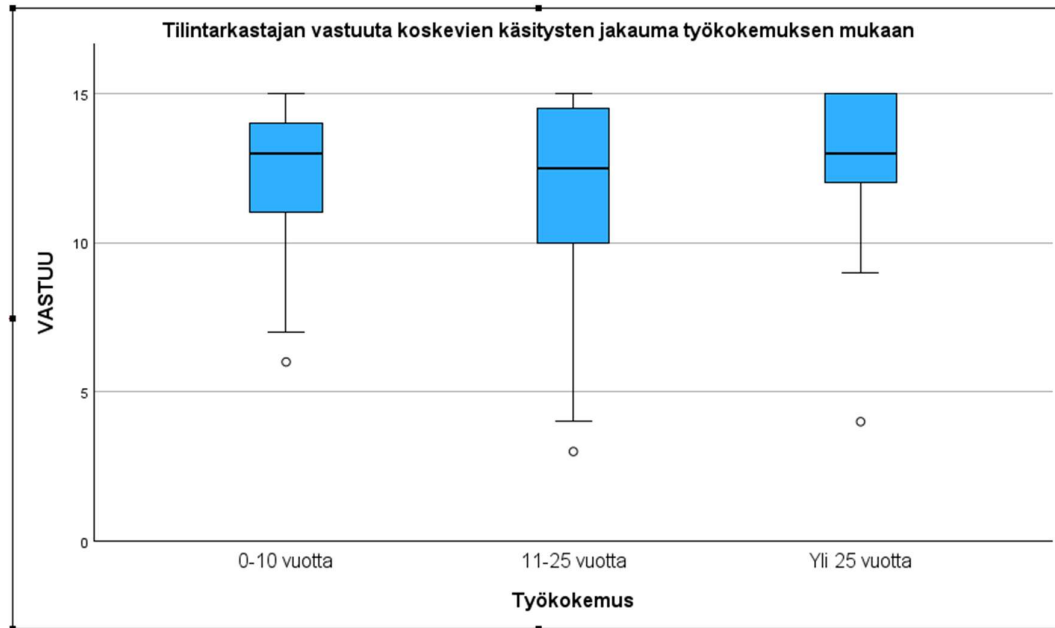
Tilintarkastajan vastuuta koskevien käsitysten erot työkokemuksen mukaan		
Työkokemus	N	Keskimääräinen järjestysluku
0–10 vuotta	42	49,68
11–25 vuotta	40	48,79
Yli 25 vuotta	18	56,22

Kruskal–Wallis $H = 0,894$, $df = 2$, $p = 0,640$

Tulosten perusteella eniten työkokemusta omaavien vastaajien keskimääräinen järjestysluku (*mean rank* = 56,22) oli hieman korkeampi kuin vähemmän kokemusta omaavilla ryhmillä (0–10 vuotta: *mean rank* = 49,68; 11–25 vuotta: *mean rank* = 48,79). Tämä viittaa siihen, että kokeneemmat tilintarkastajat olivat keskimäärin hieman enemmän samaa mieltä vastuun rajallisuutta korostavien väittämien kanssa kuin vähemmän kokeneet vastaajat. Erot ryhmien välillä olivat kuitenkin pieniä.

Kruskal–Wallis-testin perusteella ryhmien välillä ei havaittu tilastollisesti merkitsevää eroa ($H = 0,894$, $df = 2$, $p = 0,640$), sillä p -arvo ylittää 5 prosentin merkitsevyystason. Tämän perusteella tutkimuksen nollahypoteesia voida ei hylätä ja tutkimushypoteesi H2 hylätään. Tulosten perusteella ei ole näyttöä siitä, että työkokemus selittäisi tilintarkastajien käsityksiä heidän vastuustaan rahanpesuriskien tunnistamisessa.

Tulosta havainnollistaa kuvio 4, jossa tarkastellaan käsitysten jakaumaa eri työkokemusryhmien välillä.

Kuvio 4. Tilintarkastajan vastuuta koskevien käsitysten jakauma työkokemuksen mukaan

Kuvion 4 perusteella kaikkien ryhmien mediaanit sijoittuvat lähelle toisiaan, eikä ryhmien välillä ole havaittavissa selkeitä systemaattisia eroja. Vaikka yli 25 vuoden työkokemuksen omaavien ryhmässä mediaani on hieman korkeampi, ryhmien jakaumat ovat laajalti päällekkäisiä. Lisäksi kaikissa ryhmissä esiintyy yksittäisiä poikkeavia havaintoja, mikä viittaa siihen, että yksilölliset näkemyserot voivat olla suurempia kuin ryhmien väliset erot.

Tulosta voidaan tulkita siten, että käsitykset tilintarkastajan vastuusta rahanpesuriskien tunnistamisessa ovat varsin yhdenmukaisia eri työkokemusryhmien välillä. Tämä voi viitata siihen, että tilintarkastajan vastuun rajat rahanpesuriskien tunnistamisessa ovat melko vakiintuneita ja jaettuja koko ammattikunnan keskuudessa, eikä pelkkä työkokemus merkittävästi muokkaa näitä käsityksiä.

6.2.3 H3 Tunnistamiskäsitykset organisaatiotyyppin mukaan

Kolmannessa hypoteesissa tarkastellaan, eroavatko tilintarkastajien käsitykset rahanpesuriskien tunnistamisesta organisaatiotyyppin mukaan. Nollahypoteesiksi (H0) asetetaan, että ryhmien välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa, kun taas tutkimushypoteesin mukaan käsitykset eroavat organisaatiotyyppin mukaan.

Hypoteesin tarkastelu perustuu summamuuttujaan Tunnistaminen, joka muodostettiin väittämistä V7, V9, V10, V11 ja V12. Selittävänä muuttujana toimii organisaatiotyyppi, joka on analyysia varten yhdistetty kahteen ryhmään: Big4-yrityksiin sekä muihin tilintarkastusyhteisöihin ja organisaatioihin. Koska aineisto ei noudata normaalijakaumaa, hypoteesin testaamiseen käytettiin epäparametrista Mann–Whitney U -testiä (Tähtinen ja muut, 2020, s. 134–135). Testi perustuu havaintojen järjestyslukuihin ja soveltuu kahden riippumattoman ryhmän vertailuun tilanteissa, joissa muuttuja on vähintään järjestysasteikollinen. Taulukossa 12 on esitetty ryhmien keskimääräiset järjestysluvut sekä testin tulokset.

Taulukko 12. Tilintarkastajan rahanpesuriskien tunnistamista koskevien käsitysten erot organisaatiotyyppin mukaan

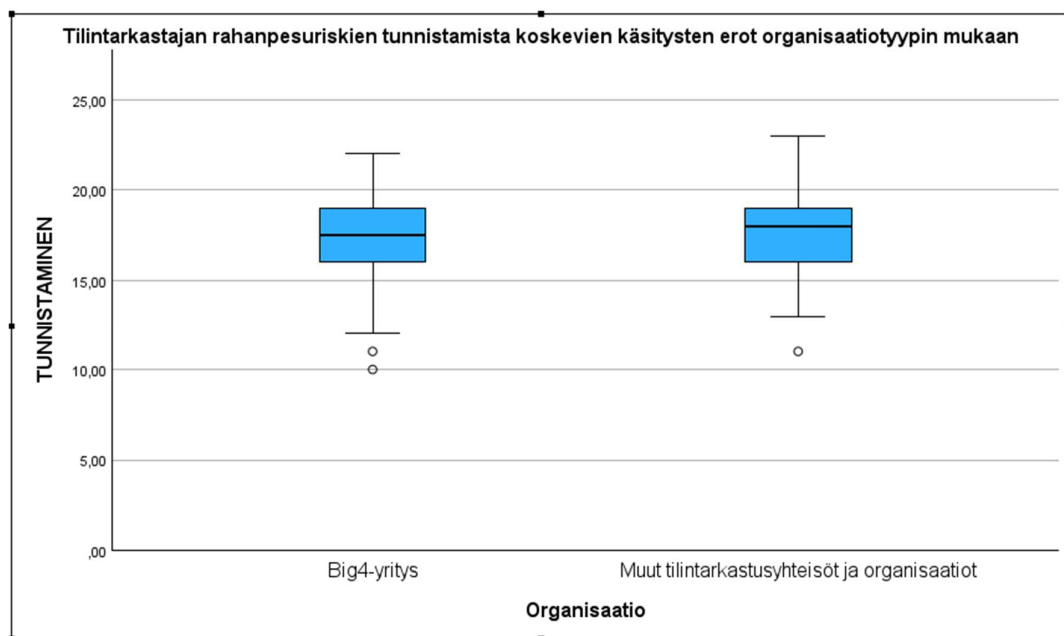
Tilintarkastajan rahanpesuriskien tunnistamista koskevien käsitysten erot organisaatiotyyppin mukaan		
Organisaatio	N	Keskimääräinen järjestysluku
Big4-yritys	40	49,5
Muut tilintarkastusyhteisöt ja organisaatiot	60	51,17

Mann–Whitney U = 1160,00, Z = -0,283, p = 0,777

Tulosten perusteella muiden kuin Big4-yrityksissä työskentelevien vastaajien keskimääräinen järjestysluku (*mean rank* = 51,17) oli hieman korkeampi kuin Big4-yrityksissä työskentelevillä vastaajilla (*mean rank* = 49,50). Tämä viittaa siihen, että

muissa organisaatioissa työskentelevät vastaajat arvioivat rahanpesuriskien tunnistamista keskimäärin hieman korostuneemmaksi kuin Big4-yrityksissä työskentelevät vastaajat. Erot ryhmien välillä ovat kuitenkin hyvin pieniä, mikä viittaa siihen, että käsitykset ovat pääosin yhteneviä organisaatiotyypistä riippumatta.

Mann–Whitney U -testin perusteella ryhmien välillä ei havaittu tilastollisesti merkitsevää eroa ($U = 1160,00$, $Z = -0,283$, $p = 0,777$), sillä p-arvo ylittää 5 prosentin merkitsevyystason. Tämän perusteella tutkimuksen nollahypoteesia ei voida hylätä ja tutkimushypoteesi H3 hylätään. Tulosten perusteella ei ole näyttöä siitä, että organisaatiotyyppi selittäisi tilintarkastajien käsityksiä rahanpesuriskien tunnistamisesta. Tulosta havainnollistaa kuvio 5, jossa tarkastellaan käsitysten jakaumaa organisaatiotyypin mukaan.

Kuvio 5. Rahanpesuriskien tunnistamista koskevien käsitysten jakauma organisaatiotyypin mukaan

Kuvion 5. perusteella ryhmien mediaanit sijoittuvat hyvin lähelle toisiaan, eikä ryhmien välillä ole havaittavissa selkeitä systemaattisia eroja. Lisäksi ryhmien jakaumat ovat suurelta osin päällekkäisiä, mikä viittaa siihen, että vastaajien käsitykset ovat

samankaltaisia organisaatiotyypistä riippumatta. Molemmissa ryhmissä esiintyy myös yksittäisiä poikkeavia havaintoja, mikä viittaa siihen, että yksilölliset näkemyserot voivat olla suurempia kuin organisaatioiden väliset erot.

Tulosta voidaan tulkita siten, että käsitykset rahanpesuriskien tunnistamisesta ovat varsin yhdenmukaisia eri organisaatiotyyppien välillä. Tämä voi viitata siihen, että tilintarkastajien käytännöt, ohjeistukset ja ammatilliset standardit ohjaavat toimintaa samansuuntaisesti organisaatiosta riippumatta, jolloin yksittäisen organisaation vaikutus käsityksiin jää vähäiseksi.

6.2.4 H4 Tunnistamiskäsitykset rahanpesuhavaintojen mukaan

Neljännessä hypoteesissa tarkastellaan, eroavatko tilintarkastajien käsitykset rahanpesuriskien tunnistamisesta sen mukaan, ovatko he havainneet työssään rahanpesuun viittaavia epäilyttäviä liiketoimia. Nollahypoteesiksi (H0) asetetaan, että ryhmien välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa, kun taas tutkimushypoteesin mukaan käsitykset eroavat ryhmien välillä.

Hypoteesin tarkastelu perustuu summamuuttujaan Tunnistaminen, joka muodostettiin väittämistä V7, V9, V10, V11 ja V12. Selittävänä muuttujana toimii vastaajien kokemus rahanpesuun viittaavien epäilyjen havaitsemisesta, joka on jaettu kahteen ryhmään (kyllä ja ei). Analyysistä rajattiin pois vastaajat, jotka valitsivat vaihtoehdon ”en osaa sanoa / en ole varma”, jotta ryhmät olisivat selkeästi vertailukelpoisia. Koska aineisto ei noudata normaalijakaumaa, hypoteesin testaamiseen käytettiin epäparametrista Mann–Whitney U -testiä (Tähtinen ja muut, 2020, 134–135). Testi perustuu havaintojen järjestyslukuihin ja soveltuu kahden riippumattoman ryhmän vertailuun tilanteissa, joissa muuttuja on vähintään järjestysasteikollinen. Taulukossa 13. on esitetty ryhmien keskimääräiset järjestysluvut sekä testin tulokset.

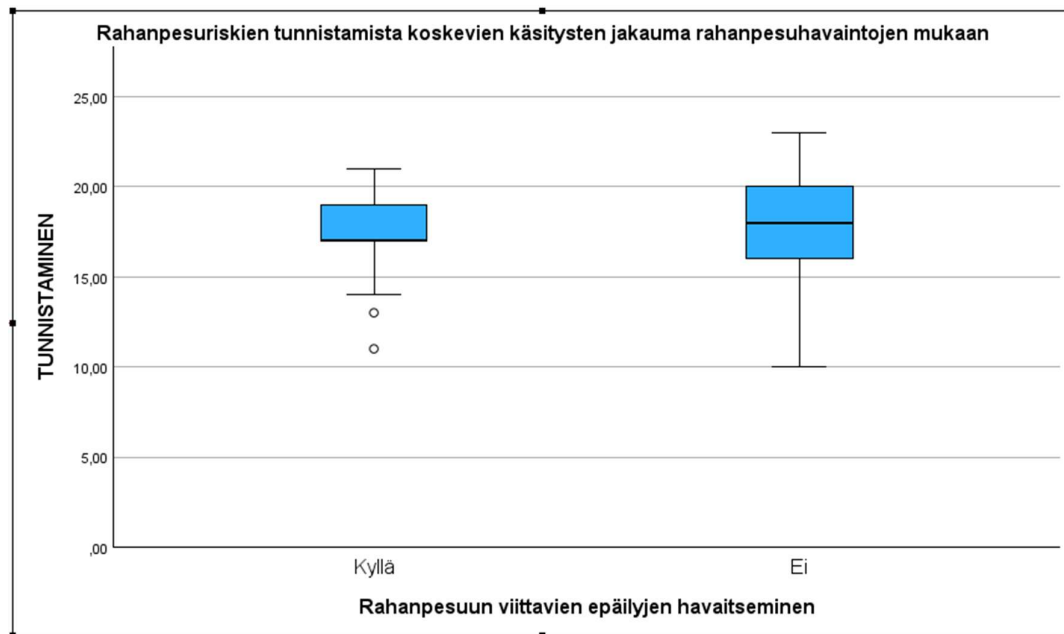
Taulukko 13. Rahanpesuriskien tunnistamista koskevien käsitysten erot rahanpesuhavaintojen mukaan

Rahanpesuriskien tunnistamista koskevien käsitysten erot rahanpesuhavaintojen mukaan		
Rahanpesuhavainto	N	Keskimääräinen järjestysluku
Kyllä	21	40,79
Ei	70	47,56

Mann–Whitney U = 625,50, Z = -1,039, p = 0,299

Tulosten perusteella rahanpesuun viittaavia epäilyjä havainneiden vastaajien keskimääräinen järjestysluku (*mean rank* = 40,79) oli hieman matalampi kuin niiden vastaajien, jotka eivät olleet havainneet tällaisia tilanteita (*mean rank* = 47,56). Tämä viittaa siihen, että rahanpesuhavaintoja tehneet vastaajat arvioivat rahanpesuriskien tunnistamista keskimäärin hieman vähemmän korostuneeksi kuin muut vastaajat. Erot ryhmien välillä ovat kuitenkin pieniä, mikä viittaa siihen, että käsitykset ovat pääosin yhteneviä ryhmien välillä.

Mann–Whitney U -testin perusteella ryhmien välillä ei havaittu tilastollisesti merkitsevää eroa (U = 625,50, Z = -1,039, p = 0,299), sillä p-arvo ylittää 5 prosentin merkitsevyystason. Tämän perusteella tutkimuksen nollahypoteesia ei voida hylätä ja tutkimushypoteesi H4 hylätään. Tulosten perusteella ei ole näyttöä siitä, että rahanpesuhavaintojen tekeminen selittäisi tilintarkastajien käsityksiä rahanpesuriskien tunnistamisesta. Tulosta havainnollistaa kuvio 6, jossa tarkastellaan käsitysten jakaumaa rahanpesuhavaintojen mukaan.

Kuvio 6. Rahanpesuriskien tunnistamista koskevien käsitysten jakauma rahanpesuhavaintojen mukaan

Kuvion 6 perusteella ryhmien mediaanit sijoittuvat lähelle toisiaan, mutta vastaajien välillä on havaittavissa jonkin verran hajontaa erityisesti niiden vastaajien joukossa, jotka eivät ole havainneet rahanpesuun viittaavia epäilyjä. Lisäksi ryhmien jakaumat ovat suurelta osin päällekkäisiä, mikä viittaa siihen, että käsitykset ovat pitkälti samankaltaisia ryhmien välillä. Molemmissa ryhmissä esiintyy myös yksittäisiä poikkeavia havaintoja, mikä kertoo siitä, että yksilölliset näkemyserot voivat vaihdella huomattavasti riippumatta käytännön kokemuksesta.

Tulosta voidaan tulkita siten, että käsitykset rahanpesuriskien tunnistamisesta eivät merkittävästi eroa sen perusteella, onko vastaajalla käytännön kokemusta rahanpesuun viittaavista epäilyistä. Tämä voi viitata siihen, että tilintarkastajien käsitykset perustuvat ensisijaisesti koulutukseen, ohjeistuksiin ja ammatillisiin standardeihin, eikä niinkään yksittäisiin käytännön kokemuksiin. Toisaalta havainto siitä, että rahanpesuhavaintoja tehneet vastaajat arvioivat tunnistamista hieman vähemmän korostuneeksi, voi viitata siihen, että käytännön kokemus lisää ymmärrystä rahanpesuriskien tunnistamisen haasteellisuudesta.

7 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset

Tässä pääluvussa tarkastellaan tutkimuksen keskeisiä tuloksia suhteessa tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen ja aiempaan tutkimukseen. Tarkoituksena on tulkita empiirisiä havaintoja sekä arvioida, mitä ne kertovat tilintarkastajan roolista ja vastuun rajoista rahanpesuriskien tunnistamisessa. Tuloksia verrataan erityisesti tutkimuksessa käsiteltyihin teemoihin, kuten tilintarkastajan ammatilliseen harkintaan, riskiperusteiseen lähestymistapaan sekä tilintarkastuksen odotuskuiluun. Lisäksi tutkitaan, ovatko tutkimuksen tulokset linjassa aiemman tutkimuksen kanssa vai poikkeavatko ne aikaisemmista havainnoista.

Luvussa arvioidaan myös tutkimuksen luotettavuutta ja keskeisiä rajoituksia sekä pohditaan tutkimuksen käytännön merkitystä tilintarkastustyön näkökulmasta. Tämän lisäksi esitetään mahdollisia jatkotutkimusaiheita, joiden avulla ilmiötä voitaisiin tarkastella syvällisemmin tulevaisuudessa. Lopuksi luvussa kootaan yhteen tutkimuksen keskeiset johtopäätökset ja vastataan tutkimukselle asetettuun tutkimuskysymykseen tutkimuksen tulosten perusteella.

7.1 Tulosten tulkinta suhteessa teoriaan ja aiempaan tutkimukseen

Tutkimuksen keskeisiä tuloksia verrataan suhteessa tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen sekä aiempaan tutkimukseen. Tarkoituksena on arvioida, miten tutkimuksen tulokset suhteutuvat aiempiin havaintoihin tilintarkastajan roolista, vastuusta ja rahanpesuriskien tunnistamisesta. Tuloksia peilataan erityisesti tutkimuksessa käsiteltyihin teemoihin, kuten ammatilliseen harkintaan, riskiperusteiseen tilintarkastukseen sekä tilintarkastuksen odotuskuiluun.

Tutkimuksen tulosten perusteella tilintarkastajien käsitykset tilintarkastajan roolista, vastuusta ja rahanpesuriskien tunnistamisesta olivat varsin yhtenäisiä eri vastaajaryhmien välillä. Tilastollisesti merkitseviä eroja ei havaittu tehtävätason, työkokemuksen, organisaatiotyypin tai rahanpesuun viittaavien havaintojen perusteella

muodostettujen ryhmien välillä. Tulokset viittaavat siihen, että käsitykset tilintarkastajan roolista ja vastuun rajoista ovat melko vakiintuneita riippumatta vastaajien taustatekijöistä.

Tulokset ovat osittain linjassa aiemman tutkimuksen kanssa. Aiemmassa kirjallisuudessa on korostettu, että tilintarkastajan toimintaa ohjaavat vahvasti kansainväliset tilintarkastusstandardit, ammatilliset velvollisuudet sekä riskiperusteinen lähestymistapa, mikä voi osaltaan yhdenmukaistaa tilintarkastajien näkemyksiä ja toimintatapoja (ISA 200, 2020; Knechel ja muut, 2013). Myös tilintarkastajan ammatillisen harkinnan ja skeptisyyden merkitystä on pidetty keskeisenä erityisesti väärinkäytös- ja rahanpesuriskien tunnistamisessa (Nelson, 2009; Hurtt ja muut, 2013).

Toisaalta aiemmassa tutkimuksessa on esitetty, että tilintarkastajan vastuuta väärinkäytösten ja taloudellisten epäselvyyksien havaitsemisessa voidaan tulkita eri tavoin eri sidosryhmien välillä. Tätä ilmiötä on kuvattu tilintarkastuksen odotuskuiluna, jossa yhteiskunnan odotukset tilintarkastajan vastuusta voivat olla laajempia kuin mitä tilintarkastuksen todellinen tarkoitus ja standardit edellyttävät (Humphrey ja muut, 1993; Porter, 1993; Quick, 2020). Tässä tutkimuksessa vastaajien käsitykset vaikuttivat kuitenkin suhteellisen yhtenäisiltä, mikä voi viitata siihen, että tilintarkastajien keskuudessa ymmärrys tilintarkastajan vastuusta rahanpesuriskien tunnistamisessa on melko yhdenmukainen.

Tulokset tukevat myös näkemystä siitä, että rahanpesuriskien tunnistaminen nähdään osana riskiperusteista tilintarkastusta eikä erillisenä tarkastustoimenpiteenä. Tilintarkastajat näyttävät tunnistavan, että rahanpesuun viittaavia ilmiöitä voidaan havaita osana normaalia tarkastustyötä esimerkiksi poikkeavien liiketoimien tai epäjohtonmukaisten rahavirtojen kautta. Samalla tulokset kuitenkin viittaavat siihen, että tilintarkastajat tiedostavat oman vastuunsa rajallisuuden, eikä tilintarkastuksen nähdä takaavan kaikkien rahanpesuun liittyvien väärinkäytösten havaitsemista. Tämä on

linjassa ISA-standardien mukaisen kohtuullisen varmuuden periaatteen kanssa (ISA 200, 2020).

Avoimissa vastauksissa korostuivat erityisesti ammatillisen harkinnan merkitys sekä käytännön haasteet rahanpesuriskien tunnistamisessa. Useissa vastauksissa tuotiin esiin, että rahanpesuun viittaavien ilmiöiden tunnistaminen voi olla vaikeaa ilman selkeitä ulkoisia merkkejä tai poikkeamia taloudellisessa aineistossa. Lisäksi osa vastaajista korosti, että tilintarkastajan rooli liittyy ensisijaisesti riskien havaitsemiseen ja raportointiin, eikä varsinaiseen rikostutkintaan. Tämä tukee aiemmassa tutkimuksessa esitettyä näkemystä siitä, että tilintarkastajan tehtävä rahanpesuriskien yhteydessä perustuu ennen kaikkea riskien arviointiin ja ammatilliseen skeptisyyteen eikä rikosoikeudelliseen tutkintaan (DeZoort & Harrison, 2018; ISA 240, 2020).

Kokonaisuutena tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että tilintarkastajien käsitykset heidän roolistaan ja vastuun rajoistaan rahanpesuriskien tunnistamisessa ovat suhteellisen yhdenmukaisia riippumatta vastaajien taustatekijöistä. Tulokset tukevat näkemystä siitä, että tilintarkastusalan sääntely, standardit ja ammatilliset käytännöt ohjaavat tilintarkastajien toimintaa melko yhtenäisellä tavalla.

7.2 Tilintarkastajan rooli ja vastuun rajat rahanpesuriskien tunnistamisessa

Tutkimuksen perusteella tilintarkastajan rooli rahanpesuriskien tunnistamisessa näyttäytyy ennen kaikkea riskien havaitsemiseen ja arviointiin liittyvänä tehtävänä. Tulosten perusteella tilintarkastajat kokevat, että rahanpesuun viittaavia ilmiöitä voidaan havaita osana normaalia tilintarkastustyötä esimerkiksi poikkeavien liiketoimien, epäjohtonmukaisten rahavirtojen tai muiden taloudellisten poikkeamien kautta. Tilintarkastajan roolia ei kuitenkaan nähdä varsinaisena rikostutkinnallisena toimijana, vaan osana laajempaa taloudelliseen valvontaan liittyvää kokonaisuutta.

Avoimissa vastauksissa korostui erityisesti näkemys siitä, että tilintarkastajan rooli rahanpesuriskien tunnistamisessa on tärkeä mutta samalla väistämättä rajallinen. Useat vastaajat toivat esiin, että rahanpesun tunnistaminen ei ole lakisääteisen tilintarkastuksen varsinainen tavoite, vaikka rahanpesuun liittyvät riskit huomioidaankin osana riskiperusteista tarkastusta. Vastauksissa korostettiin erityisesti sitä, että taitavasti toteutettu rahanpesu voi jäädä havaitsematta normaalin tilintarkastuksen yhteydessä, koska tilintarkastus perustuu pääosin tarkastettavan yrityksen toimittamaan aineistoon ja rajalliseen tarkastusaikaan. Lisäksi avoimissa vastauksissa nousi esiin ammatillisen harkinnan merkitys sekä käytännön haasteet rahanpesuun viittaavien ilmiöiden tunnistamisessa. Vastaajat kuvasivat, että rahanpesuriskit voivat ilmetä esimerkiksi poikkeavina liiketoimina, epäjohtonmukaisina rahavirtoina tai asiakkaan taustaan liittyvinä riskitekijöinä. Samalla kuitenkin korostettiin, että kokeneet ja ammattimaiset toimijat osaavat usein peittää toimintansa siten, ettei rahanpesua ole realistista havaita tavanomaisessa tilintarkastuksessa.

Useissa vastauksissa korostui myös näkemys siitä, ettei tilintarkastajan tehtävänä ole toimia rikostutkijana tai varsinaisena rahanpesun valvojana. Tilintarkastajan rooli nähtiin ennemminkin osana laajempaa taloudellisen valvonnan kokonaisuutta, jossa keskeistä on riskien tunnistaminen, ammatillinen skeptisyys ja tarvittaessa ilmoitusvelvollisuuden täyttäminen. Osa vastaajista toi lisäksi esiin huolen siitä, että rahanpesulainsäädäntöön liittyvä sääntely ja hallinnollinen työmäärä ovat lisääntyneet merkittävästi suhteessa niiden käytännön vaikuttavuuteen.

Tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että tilintarkastajat tunnistavat vastuunsa rahanpesuriskien huomioimisessa, mutta samalla tiedostavat vastuun rajallisuuden. Vastaajien näkemyksissä korostui erityisesti se, ettei tilintarkastuksen tarkoituksena ole havaita kaikkia mahdollisia väärinkäytöksiä tai rahanpesuun liittyviä toimia. Tulosten perusteella tilintarkastajien käsitykset heidän roolistaan ja vastuustaan rahanpesuriskien tunnistamisessa vaikuttavat melko yhtenäisiltä eri vastaajaryhmien välillä.

Tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että tilintarkastajat tunnistavat vastuunsa rahanpesuriskien huomioimisessa, mutta samalla tiedostavat vastuun rajallisuuden. Vastaajien näkemyksissä korostui erityisesti se, ettei tilintarkastuksen tarkoituksena ole havaita kaikkia mahdollisia väärinkäytöksiä tai rahanpesuun liittyviä toimia. Tämä näkyi myös siinä, että käsitykset vastuun rajoista olivat melko yhtenäisiä eri vastaajaryhmien välillä. Tutkimuksen perusteella tilintarkastajien näkemykset vaikuttavat rakentuvan vahvasti riskiperusteisen tilintarkastuksen periaatteiden ympärille. Rahanpesuriskien tunnistaminen nähdään osana tilintarkastajan normaalia ammatillista harkintaa eikä erillisenä tarkastusprosessina. Samalla tulokset viittaavat siihen, että tilintarkastajat kokevat ammatillisen skeptisyyden olevan keskeisessä roolissa mahdollisten rahanpesuun viittaavien ilmiöiden tunnistamisessa.

Vaikka tutkimuksessa ei havaittu tilastollisesti merkitseviä eroja vastaajaryhmien välillä, tulos on itsessään merkityksellinen. Se viittaa siihen, että tilintarkastajien käsitykset heidän roolistaan ja vastuustaan rahanpesuriskien tunnistamisessa ovat melko yhdenmukaisia riippumatta esimerkiksi työkokemuksesta, organisaatiosta tai tehtävätasosta. Tämä voi viitata siihen, että tilintarkastusalan standardit, sääntely ja ammatilliset käytännöt ohjaavat tilintarkastajien käsityksiä varsin yhtenäisellä tavalla.

Kokonaisuutena tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että tilintarkastajan rooli rahanpesuriskien tunnistamisessa nähdään ennen kaikkea ennaltaehkäisevänä ja riskien havaitsemiseen liittyvänä tehtävänä, jossa vastuu rakentuu ammatillisen harkinnan, riskiperusteisen tarkastuksen ja raportointivelvollisuuden ympärille. Vastuun rajat puolestaan näyttävät määrittyvän sen kautta, ettei tilintarkastuksen tarkoituksena ole toimia rikostutkinnallisena mekanismina tai taata kaikkien väärinkäytösten havaitsemista.

7.3 Tutkimuksen rajoitukset ja jatkokysymysaiheet

Tutkimuksen tuloksia tarkasteltaessa on huomioitava myös tutkimukseen liittyvät rajoitukset, jotka voivat vaikuttaa tulosten yleistettävyyteen ja tulkintaan. Tutkimus

toteutettiin kvantitatiivisena kyselytutkimuksena, minkä vuoksi tulokset perustuvat vastaajien subjektiivisiin näkemyksiin ja kokemuksiin. Kyselytutkimuksiin liittyy yleisesti riski siitä, että vastaajat voivat tulkita kysymykset eri tavoin tai vastata niihin sosiaalisesti toivotulla tavalla, mikä voi vaikuttaa tulosten luotettavuuteen (Hirsjärvi ja muut, 2009, s. 195–196).

Tutkimuksen aineisto kerättiin osittain lumipallo-otantaa hyödyntäen, sillä kyselyä jaettiin sähköpostin lisäksi myös LinkedInissä sekä vastaajien omien verkostojen kautta. Tämän vuoksi tutkimukselle ei ollut mahdollista määrittää tarkkaa vastausastetta. Lumipallo-otanta voi lisäksi vaikuttaa siihen, että aineisto painottuu tietynlaisiin vastaajiin tai verkostoihin, mikä voi heikentää aineiston edustavuutta. Tutkimuksen vastaajajoukko painottui kokeneisiin ja auktorisoituihin tilintarkastajiin sekä manager- ja partner-tason tehtävissä toimiviin henkilöihin. Tämä voi vaikuttaa siihen, millaisia näkemyksiä aineistossa korostuu. Vähemmän kokeneiden tilintarkastajien tai avustavissa tehtävissä toimivien näkemykset jäivät aineistossa suhteellisen vähäisiksi, mikä voi rajoittaa eri ryhmien välisten erojen tarkastelua.

Tutkimuksen rajoituksiin liittyy myös se, että rahanpesuriskien tunnistaminen on ilmiönä vaikeasti havaittava ja osittain tulkinnanvarainen. Tilintarkastajat eivät välttämättä kohtaa työssään selkeitä rahanpesuun viittaavia tilanteita, mikä voi vaikuttaa siihen, miten he arvioivat omaa rooliaan ja vastuutaan aiheeseen liittyen. Lisäksi osa vastaajista toi avoimissa vastauksissa esiin, että rahanpesuun liittyvät ilmiöt voivat olla hyvin sofistikoituneita ja vaikeasti havaittavia tavanomaisen tilintarkastuksen yhteydessä.

Tutkimuksessa muodostettujen summamuuttujien reliabiliteetti vaihteli hyvän ja tyydyttävän välillä. Erityisesti Tunnistaminen-summamuuttujan Cronbachin alfa jäi melko matalaksi, mikä voi viitata siihen, että ilmiötä mittaavat väittämät eivät kuvanneet täysin yhtenäistä kokonaisuutta. Tästä huolimatta summamuuttujia voidaan pitää tutkimuksen tavoitteisiin nähden käyttökelpoisina.

Jatkotutkimuksessa aihetta voitaisiin tarkastella syvällisemmin esimerkiksi laadullisen tutkimuksen avulla. Haastattelututkimus voisi tarjota tarkempaa tietoa siitä, miten tilintarkastajat käytännössä arvioivat ja tunnistavat rahanpesuriskejä osana tarkastustyötä. Lisäksi jatkotutkimuksessa voitaisiin tarkastella esimerkiksi eri maiden sääntely-ympäristöjen vaikutusta tilintarkastajien käsityksiin tai vertailla tilintarkastajien näkemyksiä muiden ilmoitusvelvollisten toimijoiden, kuten pankkien tai kirjanpitäjien, näkemyksiin. Jatkotutkimuksessa olisi myös mahdollista tarkastella tarkemmin sitä, miten rahanpesulainsäädännön lisääntyminen ja asiakkaan tuntemiseen liittyvät velvollisuudet ovat vaikuttaneet tilintarkastustyön käytännön toteuttamiseen. Lisäksi voisi olla hyödyllistä selvittää, millaisena tilintarkastajat kokevat rahanpesusääntelyn käytännön vaikuttavuuden suhteessa siitä aiheutuvaan hallinnolliseen työmäärään.

7.4 Yhteenveto

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella tilintarkastajien käsityksiä tilintarkastajan roolista ja vastuun rajoista rahanpesuriskien tunnistamisessa. Tutkimuksessa selvitettiin erityisesti, eroavatko tilintarkastajien näkemykset tehtävätason, työkokemuksen, organisaatiotyyppin tai rahanpesuun liittyvien havaintojen perusteella muodostettujen ryhmien välillä. Tutkimus toteutettiin kvantitatiivisena kyselytutkimuksena, ja aineisto analysoitiin epäparametrisia tilastollisia menetelmiä hyödyntäen.

Tutkimuksen tulosten perusteella tilintarkastajien käsitykset heidän roolistaan, vastuustaan ja rahanpesuriskien tunnistamisesta olivat varsin yhtenäisiä eri vastaajaryhmien välillä. Tilastollisesti merkitseviä eroja ei havaittu minkään tutkimuksessa tarkastellun taustamuuttujan osalta. Tulokset viittaavat siihen, että tilintarkastajien näkemykset heidän vastuustaan ja tehtävästään rahanpesuriskien tunnistamisessa ovat melko vakiintuneita riippumatta esimerkiksi työkokemuksesta tai organisaatiosta.

Tutkimuksen perusteella tilintarkastajat kokevat, että rahanpesuriskien tunnistaminen kuuluu osaksi normaalia riskiperusteista tilintarkastusta, mutta samalla tilintarkastajan

vastuun nähdään olevan rajallinen. Tulokset tukevat näkemystä siitä, ettei tilintarkastuksen tarkoituksena ole toimia rikostutkinnallisena mekanismina tai havaita kaikkia mahdollisia rahanpesuun liittyviä väärinkäytöksiä. Tilintarkastajan rooli näyttäytyy ennen kaikkea riskien tunnistamiseen, ammatilliseen harkintaan ja raportointivelvollisuuteen liittyvänä tehtävänä.

Avoimet vastaukset tukivat määrällisen analyysin tuloksia ja toivat esiin erityisesti käytännön haasteita rahanpesuriskien tunnistamisessa. Vastauksissa korostuivat muun muassa ammatillisen skeptisyyden merkitys, asiakkaan tuntemiseen liittyvät velvollisuudet sekä näkemys siitä, että ammattimaisesti toteutettua rahanpesua voi olla vaikea havaita tavanomaisen tilintarkastuksen yhteydessä.

Tutkimuksella on myös käytännön merkitystä tilintarkastusalalle. Tulokset osoittavat, että tilintarkastajien käsitykset heidän roolistaan ja vastuustaan rahanpesuriskien tunnistamisessa ovat melko yhdenmukaisia riippumatta esimerkiksi työkokemuksesta tai organisaatiosta. Tämä voi osaltaan tukea tilintarkastusalan koulutuksen, ohjeistuksen ja käytäntöjen kehittämistä sekä vahvistaa yhteistä ymmärrystä tilintarkastajan tehtävästä rahanpesun torjunnan kokonaisuudessa.

Kokonaisuutena tutkimuksen tulokset tukevat aiemmassa tutkimuksessa esitettyä näkemystä siitä, että tilintarkastajan rooli rahanpesuriskien tunnistamisessa perustuu riskiperusteiseen tarkastukseen ja ammatilliseen harkintaan. Samalla tutkimus tuo esiin sen, että tilintarkastajat tiedostavat oman vastuunsa rajallisuuden sekä sen, ettei tilintarkastus yksin muodosta kattavaa valvontamekanismia rahanpesun estämisessä.

Lähteet

- Al-Dhubaibi, A. A. S. (2020). Auditors' responsibility for fraud detection: Views of auditors, preparers, and users of financial statements in Saudi Arabia. *Accounting*, 6(3), 279–290. <https://doi.org/10.5267/j.ac.2020.2.007>
- Beasley, M. S., Carcello, J. V., Hermanson, D. R. & Lapides, P. D. (2000). *Fraudulent Financial Reporting: Consideration of Industry Traits and Corporate Governance Mechanisms*. *Accounting Horizons*, 14(4), 441–454. <https://DOI:10.2308/acch.2000.14.4.441>
- Cindori, S. & Petrović, T. (2018). The significance of assessing money laundering risk as a part of auditing operations. *Athens Journal of Business & Economics*, 4(1), 79–92. <https://doi.org/10.30958/ajbe.4.1.4>
- Compin, F. (2008). The role of accounting in money laundering and money dirtying. *Critical Perspectives on Accounting*, 19(5), 591–602. <https://doi.org/10.1016/j.cpa.2007.01.001>
- De Smet, D., & Mention, A.-L. (2011). Improving auditor effectiveness in assessing KYC/AML practices: Case study in a Luxembourgish context. *Managerial Auditing Journal*, 26(2), 182–203. <https://doi.org/10.1108/02686901111095038>
- DeZoort, F. T., Harrison, P. D., & Taylor, M. H. (2018). Understanding auditors' sense of responsibility for fraud detection. *Journal of Business Ethics*, 149(4), 857–874. <https://doi.org/10.1007/s10551-016-3064-3>
- European Banking Authority. (2024). *Guidelines amending the ML/TF Risk Factors Guidelines on customer due diligence and the factors credit and financial institutions should consider when assessing money laundering and terrorist financing risk (EBA/GL/2024/01)*. European Banking Authority. Noudettu 5.2.2026 osoitteesta <https://www.eba.europa.eu/sites/default/files/2024-01/a3e89f4f-fbf3-4bd6-9e07-35f3243555b3/Final%20Amending%20%20Guidelines%20on%20MLTF%20Risk%20Factors.pdf>
- European Banking Authority (EBA). (2025). *Opinion and report on money laundering and terrorist financing risks affecting the EU's financial sector*. Noudettu 5.2.2026

osoitteesta <https://www.eba.europa.eu/sites/default/files/2025-07/13ae2f94-dc04-4a50-9f24-af2808e78944/Opinion%20and%20Report%20on%20ML%20TF%20risks.pdf>

Euroopan komissio. (2017). *Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the assessment of the risks of money laundering and terrorist financing affecting the internal market and relating to cross-border activities* (COM (2017) 340 final). Noudettu 6.2.2026 osoitteesta <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017DC0340>

Europol. (2025). Vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden rakenteellinen muutos Vakavaa ja järjestäytyntä rikollisuutta koskeva Euroopan unionin uhakuva-arvio 2025 (EU SOCTA). Euroopan unionin julkaisutoimisto. <https://doi.org/10.2813/4616287>

Financial Action Task Force (FATF). (2013). *Anti-money laundering and counter-terrorist financing risk-based approach: High-level principles and procedures*. Noudettu 6.2.2026 osoitteesta <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfrecommendations/Fatfguidanceontherisk-basedapproachtocombatingmoneylaunderingandterroristfinancing-highlevelprinciplesandprocedures.html>

Financial Action Task Force (FATF). n.d. *Trade-Based Money Laundering*. Noudettu 6.3.2026 osoitteesta <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Methodsandrends/Trade-basedmoneylaundering.html>

Finanssivalvonta. (2025). *Rahanpesun estämistä ja pakotteita koskeva seminaari 11.11.2025* [PDF-esitysmateriaali]. Helsinki: Finanssivalvonta.

Finanssivalvonta. (n.d.). *Rahanpesun estäminen*. Noudettu 6.2.2026 osoitteesta <https://www.finanssivalvonta.fi/rahanpesun-estaminen/>

Francis, J. R. (2004). What do we know about audit quality? *The British Accounting Review*, 36(4), 345–368. <https://doi.org/10.1016/j.bar.2004.09.003>

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2009). *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.

- Hogan, C. E., Rezaee, Z., Riley, R. A., & Velury, U. K. (2008). Financial statement fraud: Insights from the academic literature. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 27(2), 231–252. <https://doi.org/10.2308/aud.2008.27.2.231>
- Humphrey, C., Moizer, P., & Turley, S. (1993). The audit expectations gap in Britain: An empirical investigation. *Accounting and Business Research*, 23(91), 395–411. <https://doi.org/10.1080/00014788.1993.9729866>
- Hurtt, R. K., Brown-Liburd, H., Earley, C. E. & Krishnamoorthy, G. (2013). Research on auditor professional skepticism: Literature synthesis and opportunities for future research. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 32 (Supplement 1), 45–97. <https://doi.org/10.2308/ajpt-50361>
- International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB). (2020). *Handbook of International Quality Control, Auditing, Review, Other Assurance, and Related Services Pronouncements* (Vol 1). International Federation of Accountants.
- International Ethics Standards Board for Accountants (IESBA). (2023). *International Code of Ethics for Professional Accountants (including International Independence Standards)*. International Federation of Accountants.
- Jylhä, P. (2022). Tilintarkastajien ja sisäisten tarkastajien kokema vastuu havaita väärinkäytöksiä [Pro gradu -tutkielma, Vaasan yliopisto]. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2022040426997>
- Knechel, W. R., Krishnan, G. V., Pevzner, M., Shefchik, L. B., & Velury, U. K. (2013). Audit quality: Insights from the academic literature. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 32(Supplement 1), 385–421. <https://doi.org/10.2308/ajpt-50350>
- Knechel, W. R., Vanstraelen, A., & Zerni, M. (2015). *Does the identity of engagement partners matter? An analysis of audit partner reporting decisions*. Contemporary Accounting Research, 32(4), 1443–1478. <https://doi.org/10.1111/1911-3846.12113>
- Levi, M., & Reuter, P. (2006). Money laundering. *Crime and Justice*, 34, 289–376. <https://doi.org/10.1086/501508>

- Nelson, M. W. (2009). A model and literature review of professional skepticism in auditing. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 28(2), 1–34. <https://doi.org/10.2308/aud.2009.28.2.1>
- Norton, S. D. (2018). Suspicion of money laundering reporting obligations: Auditor compliance, or sceptical failure to engage? *Critical Perspectives on Accounting*, 50, 56–66. <https://doi.org/10.1016/j.cpa.2017.09.003>
- Poliisi. (n.d.). Talousrikollinen vie yhteisestä pussista. Talousrikokset. Noudettu 15.2.2026 osoitteesta <https://poliisi.fi/talousrikokset>
- Porter, B. (1993). An empirical study of the audit expectation–performance gap. *Accounting and Business Research*, 23(91), 49–68. <https://doi.org/10.1080/00014788.1993.9729861>
- Quick, R. (2020). The audit expectation gap: A review of the academic literature. *MAB*, 94(1/2), 5–25. <https://doi.org/10.5117/mab.94.47895>
- Sikka, P., Puxty, A., Willmott, H. & Cooper, C. (1998). The impossibility of eliminating the expectations gap: Some theory and evidence. *Critical Perspectives on Accounting*, 9(3), 299–330. <https://doi.org/10.1006/cpac.1997.0159>
- Simonova, A. (2011). The risk-based approach to anti-money laundering: Problems and solutions. *Journal of Money Laundering Control*, 14(4), 346–358. <https://doi.org/10.1108/13685201111173820>
- Tilintarkastuslaki 1141/2015
- Tähtinen, J., Laakkonen, E., Broberg, M., Tähtinen, R., & Turun yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. (2020). *Tilastollisen aineiston käsittelyn ja tulkinnan perusteita* (2. uudistettu painos.). Turun yliopiston kasvatustieteiden laitos.
- Unger, B., & den Hertog, J. A. (2012). *Water always finds its way: Identifying new forms of money laundering*. *Crime, Law and Social Change*, 57(3), 287–304. <https://doi.org/10.1007/s10611-011-9352-z>
- Valtioneuvosto. (2021). Kansallinen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskiarvio 2021. Valtiovarainministeriö. Valtioneuvoston julkaisuarkisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-367-715-9>

Liitteet

Liite 1. Ilmoitus tekoälyavusteisten teknologioiden käytöstä kirjoitusprosessissa

Tämän työn valmistelun aikana kirjoittaja käytti OpenAI ChatGPT -työkalua tarkoituksena kielellinen muokkaus, tekstin jäsentely sekä lähdemateriaalin ymmärtämisen tukeminen. Työkalun käytön jälkeen kirjoittaja tarkisti ja muokkasi sisällön tarpeen mukaan ja ottaa täyden vastuun julkaisun sisällöstä.

Liite 2. Saatekirje

Hei,

Teen pro gradu -tutkielmaa Vaasan yliopistossa aiheesta tilintarkastajan rooli ja vastuun rajat rahanpesuriskien tunnistamisessa.

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten tilintarkastusalalla työskentelevät henkilöt hahmottavat tilintarkastajan roolia ja vastuuta rahanpesuriskien yhteydessä.

Kysely on suunnattu tilintarkastusalalla työskenteleville (esim. audit juniorit, seniorit, managerit ja partnerit), eikä vastaaminen edellytä auktorisointia.

Vastaaminen kestää noin 5–10 minuuttia, ja kaikki vastaukset käsitellään täysin luottamuksellisesti ja anonymisti siten, ettei yksittäisiä vastaajia voida tunnistaa tuloksista.

Olisin erittäin kiitollinen, jos voisit käyttää hetken vastaamiseen:

<https://link.webpolsurveys.com/S/BA7DE46E98144AC9>

Kiitos paljon ajastasi ja arvokkaasta panoksestasi tutkimukseen!

Ystävällisin terveisin,

Mea Ahlstedt, KTM-opiskelija

Vaasan yliopisto

Liite 3. Kyselylomake Webropol -alustalta

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

Pro gradu -tutkielma kysely

Tämä kysely liittyy pro gradu -tutkielmaan, jossa tarkastellaan tilintarkastajien näkemyksiä tilintarkastajan roolista ja vastuun rajoista rahanpesuriskien tunnistamisessa.

Kysely on suunnattu tilintarkastusalalla työskenteleville henkilöille, kuten tilintarkastajille, avustaville tilintarkastajille ja muille tarkastustehtävissä toimiville, riippumatta auktorisoinnista. Vastaaminen kestää noin 5–10 minuuttia.

Kaikki vastaukset käsitellään luottamuksellisesti ja anonymisti, eikä yksittäisiä vastaajia voida tunnistaa tuloksista.

Kyselyssä esitetään väittämiä, joihin vastataan arvioimalla oman kokemuksen ja näkemyksen perusteella.

Kiitos ajastasi ja osallistumisestasi tutkimukseen.

Mikäli kyselyyn liittyy kysymyksiä, voitte olla minuun yhteydessä sähköpostilla: mea.ahlstedt@student.uwasa.fi

1. Työkokemuksenne vuosina tilintarkastuksessa

Ilmoitathan kokonaislukuna (pyöristä lähimpään kokonaislukuun) _____

2. Asemanne / nykyinen roolinne

- ☐ audit junior, avustava tilintarkastaja
- ☐ audit senior, itsenäinen tarkastusrooli
- ☐ audit manager / partner
- ☐ muu tilintarkastusrooli, mikä? _____

3. Korkein auktorisointinne

- ☐ ei auktorisoitu
☐ HT- Hyväksytty tilintarkastaja
☐ KRT- Kestävyystarkastaja
☐ JHT / JHTT- julkisyhteistön- tai konsernitarkastaja
☐ KHT- Keskuskauppakamarin hyväksymä tarkastaja

4. Minkälaisessa organisaatiossa työskentelette?

- ☐ Big4-yritys (KPMG, EY, PwC, Deloitte)
☐ muu tilintarkastusyhteisö
☐ muu

5. Oletteko työssänne havainneet epäilyttäviä liiketoimia, jotka ovat voineet viitata rahanpesuun viimeisen viiden vuoden aikana?

- ☐ Kyllä
☐ Ei
☐ En osaa sanoa / en ole varma

Arvioi seuraavia väittämiä tilintarkastajan roolista rahanpesuriskien tunnistamisessa valitsemalla omaa näkemystäsi ja kokemustasi parhaiten kuvaavan vaihtoehdon.

6. Tilintarkastajan rooli rahanpesuriskien tunnistamisessa

1 = täysin eri mieltä, 2 = jokseenkin eri mieltä, 3 = neutraali, 4 = jokseenkin samaa mieltä, 5 = täysin samaa mieltä

	1	2	3	4	5
Tilintarkastajien tulisi tunnistaa rahanpesuun viittaavia epäilyttäviä liiketoimia osana tilintarkastusta.	☐	☐	☐	☐	☐

	1	2	3	4	5
Tilintarkastajilla on tärkeä rooli rahanpesuun viittaavien riskien havaitsemisessa yrityksen taloudellisessa toiminnassa.	☐	☐	☐	☐	☐
Tilintarkastajien tulisi aktiivisesti pyrkiä havaitsemaan rahanpesuun viittaavia ilmiöitä tarkastuksen aikana.	☐	☐	☐	☐	☐

7. Vastuun rajat

	1	2	3	4	5
Tilintarkastuksen tavoitteena ei ole havaita kaikkia rahanpesuun liittyviä väärinkäytöksiä.	☐	☐	☐	☐	☐
Tilintarkastajan vastuu rahanpesuriskien tunnistamisesta on rajallinen.	☐	☐	☐	☐	☐
Tilintarkastajaa ei voida pitää vastuullisena, jos rahanpesuun viittaavia riskejä ei havaita tilintarkastuksen aikana.	☐	☐	☐	☐	☐

8. Rahanpesuriskien tunnistaminen

	1	2	3	4	5
Rahanpesuun viittaavat riskit voidaan usein havaita yrityksen taloudellista raportointia analysoimalla.	☐	☐	☐	☐	☐
Rahanpesuriskien tunnistaminen perustuu usein tilintarkastajan ammatilliseen harkintaan.	☐	☐	☐	☐	☐
Epätavalliset liiketoimet tai poikkeavat rahavirrat voivat viitata rahanpesuun.	☐	☐	☐	☐	☐
Rahanpesuriskien tunnistaminen on käytännössä haastavaa tilintarkastustyössä.	☐	☐	☐	☐	☐

	1	2	3	4	5
Tilintarkastajat voivat havaita rahanpesuun viittaavia ilmiöitä osana normaalia tarkastustyötään.	☐	☐	☐	☐	☐
Rahanpesuun viittaavat riskit voivat ilmetä yrityksen taloudellisessa toiminnassa poikkeavina tai epäjohtonmukaisina liiketapahtumina.	☐	☐	☐	☐	☐

9. Onko teillä jotain muuta, mitä haluaisitte kommentoida teemaan tai kyselylomakkeeseen liittyen?
